

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA
REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST MLADIH NA JESENICAH

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Jasna Duratović

Ljubljana, 2014

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Jasna Duratović

Naslov naloge: Revščina in socialna izključenost mladih na Jesenicah

Kraj: Ljubljana

Leto: 2014

Število strani: 87

Število grafov: 8

Število slik: 0

Število bibl. opomb: 0

Število uporabljenih virov: 49

Število tabel: 0

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Deskriptorji: revščina, socialna izključenost, mladi odrasli, subkultura, brezposelnost

Povzetek: V nalogi sem opredelila pojem mladosti, revščine in socialne izključenosti. Osredotočila sem se na mlade ljudi, ki živijo v občini Jesenice. Naloga prikazuje, kako mladi na Jesenicah doživljajo revščino in socialno izključenost ter kako vplivata na njihovo življenje.

Title: Poverty and social exclusion of young people from Jesenice

Decriptors: poverty, social exclusion, young adults, subculture, unemployment

Summary: In the thesis I defined the concept of youth, poverty and social exclusion. I focused on young people living in the municipality of Jesenice. The thesis is showing how young people from Jesenice are experiencing poverty and social exclusion, and how that affect their lives.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA
REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST MLADIH NA JESENICAH

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Jasna Duratović

Ljubljana, 2014

Babici in dedku

*"May you grow up to be righteous, may you grow up to be true.
May you always know the truth and see the lights surrounding you.
May you always be courageous, stand upright and be strong.
May you stay forever young."*

(Bob Dylan)

PREDGOVOR

Za temo »Revščina in socialna izključenost mladih na Jesenicah« sem se odločila zato, ker me zanima problematika revščine in socialne izključenosti mladih na območju občine Jesenice, saj sem sama rojena na Jesenicah in sem zadnja leta opazila velik problem revščine v svoji občini, še posebej pa revščina vpliva na mlade, ki so po končanem šolanju brezposelni in posledično tudi socialno izključeni, saj so prikrajšani za samostojno življenje in zdrav razvoj. Z diplomsko nalogo in raziskavo sem želela prikazati stanje mladine na Jesenicah in dati možnost, da so slišana tudi njihova mnenja in občutki, saj na mladih svet stoji in bi se moralo mladino bolj upoštevati in poskrbeti, da imajo dobre možnosti zaposlitve in s tem preprečevati revščino in socialno izključenost mladih ter omogočiti, da se po končanem študiju osamosvojijo od staršev in ustvarijo svoj dom.

Na tem mestu bi se rada zahvalila Ivanki Berčan, za ves njen trud in pomoč pri moji raziskavi ter vsem ostalim, ki so sodelovali in mi pomagali pri pisanju diplomske naloge. Zahvaljujem se predvsem mentorju doc. dr. Milko Postraku, ki me je usmerjal pri pisanju diplomske naloge. Največja zahvala gre na koncu mojim staršem, ki so me vedno podpirali in verjeli vame ter mi omogočili študij.

KAZALO

PREDGOVOR.....	5
KAZALO	6
KAZALO GRAFOV	8
1 TEORETIČNI DEL	9
1.1 OPREDELITEV POJMA MLADOST IN MLADINA	9
1.2 ODKRITJE MLADOSTI IN MLADINE.....	11
1.3 ZGODOVINA MLADINE	12
1.3.1 <i>MLADI V SEDEMDESETIH LETIH.....</i>	<i>14</i>
1.3.2 <i>MLADI V OSEMDESETIH LETIH</i>	<i>15</i>
1.3.3 <i>MLADI V DEVETDESETIH LETIH.....</i>	<i>16</i>
1.3.4 <i>OSEBNOSTNO OBLIKOVANJE V ADOLESCENCI.....</i>	<i>17</i>
1.3.5 <i>SAMOPODOBA</i>	<i>18</i>
1.3.6 <i>IDENTITETA.....</i>	<i>18</i>
1.4 ŽIVLJENJSKI SVET MLADIH.....	20
1.4.1 <i>VRSTNIŠKE SKUPINE</i>	<i>20</i>
1.4.2 <i>MLADINSKA KULTURA</i>	<i>20</i>
1.4.3 <i>MLADI ODRASLI</i>	<i>22</i>
1.4.4 <i>OPREDELITVE SUBKULTURE IN NJENE RAZSEŽNOSTI.....</i>	<i>24</i>
1.5 REVŠČINA.....	26
1.5.1 <i>OZNAČEVANJE REVŠČINE</i>	<i>26</i>
1.5.2 <i>VRSTE IN DEFINICIJE REVŠČINE.....</i>	<i>27</i>
1.5.3 <i>ABSOLUTNA REVŠČINA</i>	<i>30</i>
1.5.4 <i>RELATIVNA REVŠČINA IN DEPRIVACIJA</i>	<i>31</i>
1.5.5 <i>SUBJEKTIVNA REVŠČINA</i>	<i>37</i>
1.5.6 <i>STARA IN NOVA REVŠČINA TER ZAČASNA IN TRAJNA REVŠČINA</i>	<i>37</i>
1.5.7 <i>DRUŽBENA PORAZDELITEV REVŠČINE.....</i>	<i>38</i>
1.5.8 <i>KULTURA REVŠČINE.....</i>	<i>39</i>
1.6 POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI.....	41
1.6.1 <i>POSLEDICE ZA DRUŽBO</i>	<i>41</i>
1.6.2 <i>SOCIALNE POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI.....</i>	<i>42</i>
1.6.3 <i>DEJAVNOSTI PROSTEGA ČASA IN BREZPOSELNOST</i>	<i>43</i>

1.6.4	<i>MLADI IN POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI.....</i>	43
1.6.5	<i>MERJENJE REVŠČINE</i>	44
1.6.6	<i>REGULIRANJE REVŠČINE.....</i>	46
1.6.7	<i>REVNI ZAPOSLENI V SLOVENIJI</i>	48
2	EMPIRIČNI DEL	50
2.1	OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJ	50
3	METODOLOGIJA	51
3.1	VRSTA RAZISKAVE, MODEL RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE	51
3.2	SPREMENLJIVKE.....	51
3.3	MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	52
3.4	POPULACIJA IN VZORČENJE.....	52
3.5	ZBIRANJE PODATKOV	52
3.6	ORIS KONTEKSTA.....	53
4	REZULTATI IN RAZPRAVA	55
5	SKLEPI.....	69
6	PREDLOGI	70
7	LITERATURA	71
8	POVZETEK.....	74
9	DODATEK.....	75

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Stopnje brezposelnosti starostnih skupin 15–24 in 15+, EU27 in Slovenija, 2000–2010.....	56
Graf 2: Stopnje brezposelnosti ekonomsko aktivnih mladih (25–29 let), glede na najvišjo doseženo izobrazbo, Mladina 2000 in Mladina 2010	56
Graf 3: Vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje, v obdobju 1999–2010, Slovenija in EU27.....	58
Graf 4: Delež brezposelnih diplomantov med vsemi brezposelnimi v starostni skupini 25–30 let, Slovenija, 2000–2009.....	59
Graf 5: Diplomanti terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97) 2004 in 2009	60
Graf 6: Viri dohodkov mladih (5–29 let), 2000 in 2010.....	62
Graf 7: Mladi (15–29 let) in kraj bivanja glede na lastništvo.....	63
Graf 8: Deleži mladih med 25. in 29. letom, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši, 1992–2010.....	64

1 TEORETIČNI DEL

1.1 OPREDELITEV POJMA MLADOST IN MLADINA

Saj res, kaj je mladost? Je to življenjska doba ali stanje duha in telesa, neodvisno od starosti? Je skupek fantazij, ki vodijo naše odraščanje ali resen napor, da bi našli sami sebe in sebe v svetu? (Ule, Miheljak 1995: 13)

»Po svojem pomenu mladost zajema obdobje, ko mlad človek ni več otrok, ni pa še priznan kot odrasel. Zaradi svoje »vmesnosti« med dve relativno trdno definirani in dobro prepoznavni življenjski obdobji- otroštvom in odraslostjo- je mladost od vsega začetka veljala za labilno in ambivalentno razvojno obdobje, ki zahteva posebno skrb in nadzor odraslih.« (Ule, Kuhar, 2002; po Miheljak 2002: 9, 10)

Pri nas je mladina statično opredeljena kot starostno obdobje med 15. In 25. Letom starosti. Kljub formalnosti take opredelitve mladine, imamo opraviti ravno z družbeno pogojenostjo pojmovanja mladine-pri nas je obdobje *»statične«* mladosti obdobje priprave na prevzem obveznosti in dolžnosti v svetu odraslih – zaposlitev in družina. Tudi z biologiškimi opredelitvami mladosti kot obdobja razvoja od pubertete do zrelosti si ne moremo pomagati, ker gradijo na razvoju človeka kot pripadnika določene vrste in ne kot družbenega bitja. (Brake, 1983/1984: 208)

Pojem mladosti/mladine je tesno povezan z družbenimi spremembami in razvojem; v različnih družbah je tudi pojmovanje mladine različno. V industrializiranih deželah je tesno povezan z razvojem kapitalizma. Uvedba obveznega šolanja, dolgotrajnejše šolanje in šolanje vse večjega števila prebivalstva so bistveno vplivali na pojmovanje mladosti. Zato je pojem mladine ravno tako historično in družbeno pogojen, kot je družbeno pogojen razvoj čutov ali použivanje mesa z nožem in vilico. Pri poskusu materialističnega pojmovanja mladine moramo izhajati iz njene opredelite v družbenem smislu in ne biološkem. (Brake, 1983/1984: 208-209)

Na začetku je treba poudariti, da splošna opredelitev mladine in mladosti, ki bi veljala v vseh družbenih situacijah in zgodovinskih obdobjih, ni mogoča. Nobena od tradicionalnih navidezno utemeljenih opredelitev mladine ni povsem ustrezna. Bodisi, da aprioristično

tlačijo v isto socialno skupino ljudi zelo različnih družbenih izvorov in položajev (šolajoča se, zaposlena, brezposelna mladina), ali pa se zadovoljujejo s postavljanjem zgornje in spodnje starostne meje, znotraj katere naj bi bila umeščena mladost. Tako pri nas kot drugod po svetu številne razprave o mladih in mladini pričajo o precejšnji zmedi glede pričakovanj, pojmov, hipotez ter presoje različnih pojavov med mladimi. Konceptualna nejasnost in neopredeljenost pojmov mladosti in mladine sta po svoje izraz dejanske razpršenosti družbenih skupin oziroma življenjske dobe, ki jo poskušamo zajeti z omenjenima pojmomoma. (Ule, 1996a)

Mladost je družbeno uravnavano življenjsko obdobje prehoda posameznika iz otroštva v odraslost. Toda ta prehod ni samo stvar posameznika. Je tudi življenjsko področje, ki združuje mlade v generacijsko socialno enoto – mladino, in življenjsko področje, ki mladim omogoča primerjavo in izmenjavo izkušenj, posploševanje kulturnih vzorcev, zlasti še vzorcev mladinske porabe in preživljanja prostega časa – mladinski svet. (Ule, Miheljak 1995: 35)

Pojma mladost in mladina predstavljata kompleksni družbeni pojmovni, ideološki in simbolni konstrukciji, s katerima skuša družba opredeliti proces prisvajanja in sprejemanja obstoječe kulture in družbe pri novih generacijah, pa tudi člani teh generacij skušajo s temi pojmi razumeti sami sebe in svoj življenjski proces. Gre za razumevanje, ki združuje tako generacijske kot socialno-zgodovinske opredelitve. (Ule, 1996a: 10)

Pri pojmi mladost/mladina lahko razlikujemo več dimenzij, ki se medsebojno prepletajo:

- fazo v življenjskem poteku posameznika ali posameznice,
- socialno skupino, ki jo označujejo določene oblike vedenja (v vsakdanjem življenju, kulturi, politiki itd.),
- nepopolni socialni status (»neodraslost«),
- starostno kohorto ali zgodovinsko strukturirano generacijsko enoto,
- idealni vrednotni pojem; na primer mladostnost v smislu vitalnosti, duševne svežine

in živahnosti. (Ule, 1996a: 10)

Mladost posameznika se namreč toliko bolj razlikuje od otroštva, kolikor bolj 'zrel' je mladostnik pri svojih dejanjih, motivih, razmišljanju, čustvovanju. To početje zahteva od

njega neodvisnost od avtoritete staršev in drugih skrbnikov iz otroštva. Toda po drugi strani lahko posameznik to neodvisnost potrdi le pred drugimi odraslimi. To pa zopet zahteva od njega ujemanje s pričakovanji odraslih, ki so zanj zdaj pomembni. (Ule, 1988: 11)

Izraz »*mladina*« tako označuje več kot le generacijsko določeno skupino ljudi s posebnimi značilnostmi in potrebami. V sodobnih družbah starostna doba namreč še ne določa družbene ali generacijske pripadnosti posameznika ali posameznice. Da bi posameznik ali posameznica ustrezala družbenim merilom za socialno uvrščanje v mladino, morata poleg svoje starosti in psihofizične zrelosti sprejeti tudi določene mladinske življenjske kulture in stile. (Ule, 1996a)

1.2 ODKRITJE MLADOSTI IN MLADINE

Nikjer drugje kot prav v zahodnem svetu se ni konec 19. stoletja začelo pojavljati tako splošno in množično pripoznavanje mladosti za posebno, razmeroma samostojno življenjsko obdobje, ki ima svoj visok družbeni pomen in relativno samostojno življenjsko obdobje, ki ima svoj visoko družbeni pomen in relativno samostojnost v primerjavi z otroštvom in odraslostjo. Nikjer drugje ni generacijska skupina mladih postala tako izrecno in poudarjeno poseben »*družbeni objekt*«, na katerem so si posamezne države gradile svojo prihodnost. Zato je tudi »*delo z mladimi*« postalo poseben družbeni projekt, ki je združeval načrtno vzgojo, nadzor in številne pedagoško-politične intervencije ideoloških aparatov države, znanosti in vodilnih družbenih institucij. (Ule v Gillis, 1999: 241)

Po Gillisu ta »*odkritja*« zvečine sodijo v obdobje konca 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja. To je bilo že sicer dramatično in zgodovinsko dinamično obdobje, v katero sodi večina najpomembnejših »*revolucij*« človeštva do danes: hiter in neznanski razvoj znanosti in tehnike, hitra urbanizacija in industrijska modernizacija razvitih družb, oblikovanje svetovnega gospodarstva in političnega sistema, zgrajenega na moči industrijsko razvitih družb, na vladavini trga, nadnacionalnih politično vojaških zvez in industrije proizvodnje. Zadnji korak v zgodovinski in družbeni konstituciji mladine pa je storila moderna potrošniška družba z množično mladinsko potrošnjo, mladinskim trgom, ki je ekonomska podlaga prav tako na novo nastale mladinske množične kulture. (Ule v Gillis, 1999: 242)

1.3 ZGODOVINA MLADINE

V zahodnem družboslovju so se prve ugotovitve o nastajanju specifičnih mladinskih življenjskih svetov pojavile v petdesetih letih, v obdobju prvih »*mladinskih nemirov*«, vznemirjanja javnosti zaradi kršenja družbenih pravil in splošnega nespoštovanja »*utrjenih*« vedenjskih norm. Ta dogajanja so v literaturi o mladini zapisana kot uporništvo brez razloga, upor polmočnih, kot pojav huliganov itd. (Ule v Gillis, 1999: 256)

Gillis ocenjuje, da so bila mladinska gibanja izpred prve svetovne vojne izrazito omejena na srednjeslojsko mladino, predvsem moško. Bili so po večini konzervativno usmerjena, kljub občasni romanticistični »*liberalni*« retoriki in svobodnjaškemu obnašanju njihovih članov; bila so izrecno apolitična, pravzaprav je bila odsotnost politike v njih naravnost norma. Po prvi svetovni vojni se je sicer zmanjšal odkrit konzervativizem mladinskih gibanj. Pojavila so se tudi družbeno kritična in reformna gibanja mladih; zlasti med mlado humanistično inteligenco, ki je poskušala premisliti tragedijo prve svetovne vojne in začeti s povsem novimi življenjskimi in nazorskimi opredelitvami. Vendar je bilo socialno konzervativizem med mladino še vedno moč čutiti, to pa je prišlo na plan v močnih in množičnih, avtoritarno levičarskih mladinskih gibanj po Evropi. (Ule v Gillis, 1999: 244)

Po prvi svetovni vojni se je tudi okrepila tendenca, ki se je kazala že pred njo; da se vse več odgovornih in vodstvenih mest v mladinskih organizacijah in gibanj prevzemali mladi sami, namreč starejši, zahtevam odraslih dobro prilagojeni mladi. Tako so mladi del nadzornega mehanizma nad seboj prevzeli sami. To je natanko ustrezalo večji stopnji ponotranjanja avtoritarnega socialnega nadzora pri mladih samih. (Ule v Gillis, 1999: 244-245)

Mladina po prvi svetovni vojni je bila torej že manj konformna, teže obvladljiva in zato že »*nevarna*« za tedanjo politiko in kulturo. To je bilo še zlasti opazno po izbruhu velike svetovne gospodarske krize, ki je radikalizirala družbene konflikte, okrepila zahteve po družbenem nadzoru nad kapitalom in različna revolucijska gibanja. Mladinska gibanja in organizacije pred prvo svetovno vojno in med obema svetovnima vojnoma so bili le del ledene gore sprememb v odnosu družbe do mladih in mladih do samih sebe. (Ule v Gillis, 1999: 245)

Po drugi svetovni vojni se je v Evropi zgodil pomemben rez v zgodovini mladine. Močno se je razširilo in podaljšalo obvezno šolanje, mladim vseh družbenih slojev se je izboljšal življenjski standard, hkrati pa so pridobili več prostega časa. Te spremembe so prinesle privilegij mladosti tudi v nižje socialne sloje, pa čeprav v obliki množične mladinske potrošnje in navdušenja za nove modne skupinske stile. V Evropi se je to začelo dogajati šele po drugi svetovni vojni, v Združenih državah Amerike pa že od štiridesetih let naprej. Vendar so se tudi takrat med mladimi ohranjale razredno-slojne, nacionalne, kulturne, rasne in spolne razlike. Razmah mladinskih subkultur v petdesetih in šestdesetih je nekatere od teh razlik spravil v javnost. (Ule v Gillis, 1999: 245)

»*Odkritje*« množičnih subkulturnih stilov je pretreslo moderno družbo in obenem pokazalo razpoke v kozmosu moderne meščanske kulture. Še več, pokazalo je na veliko privlačnost »*delavskih*« mladinskih kultur. Tako se je začela zunanja socialna diferenciacija mladine prepletati z avtonomnejšo notranjo diferenciacijo mladine na razne nove subkulture in njim ustrezne življenjske stile. Zanimivo je bilo, da so bili mladi po vsem svetu enako naklonjeni nekonvencionalnim vedenjskim stilom, novim oblikam združevanja, zabave. Soroden jim je bil odpor do represivnih posegov države, do ideološkega uniformiranja mladih. Vendar ta odpor spočetka ni bil množičen in javno izražen. Dejavnost problematiziranja družbenega sistema je bila implicitna, ne posebej organizirana, prej stranski produkt delovanja mladih; tako da je mladina v petdesetih in šestdesetih letih dajala vtis konformističnosti in dobre integriranosti v družbo. (Ule v Gillis, 1999: 245)

Zato so študentska gibanja leta 1968 presenetila in pretresla svet povsod tam, kjer so izbruhnili študentski in mladinski protesti. In nikjer ni bila niti politika niti (družboslovna) znanost pripravljena na razlago dogodkov. Najprej je zavladala splošna zbežanost. Nato je sledila inflacija zelo nasprotujočih si razlag vzrokov in pobud za te procese. Po nekaterih razlagah so vzroki za upore subjektivni in izvirajo iz posebnega položaja študentske mladine. Študenti so kot mladina marginalizirana družbena skupina »*še ne doraslih*«, a zaradi posebnega položaja vendarle privilegiranih. Razbremenjeni pritiskov dela so si lažje privoščili kritiko družbe in radikalne poglede kot drugi družbeni sloji, zanje je to povezano z manj tveganja. Skratka njihova radikalnost naj bi izhajala iz posebne družbene in socializacijske privilegiriranosti, ki se je subjektivno preobrazila v protest proti zastarelim vrednotam, stilom življenja, tabujem, nadomestnim zadovoljstvom itd. (Ule v Gillis, 1999: 246)

Razvoj moderne mladosti je pogojena s spremembami, katere bi lahko razmejili na tri večja **obdobja** (Ule, 2008: 132 – 133):

- *Demografske spremembe* ob koncu 2. svet. vojne. Starejša generacija je bila zaradi vojne oslabljen, tako številčno kot psihološko. Na nek način je bila tudi osramočena. Po vojni je izbruhnil baby boom, tako da je mlada generacija postala še toliko bolj številčna. Mladi so dobili priložnost, da se začnejo uveljavljati.
- *Razvoj industrijske družbe*, ki je potrebovala vedno bolj izobraženo delovno silo in je vse več mladih privabila v proces podaljšane izobraževanja. Nastajati je začel poseben moratorijski status, drugačen od odraslih. Ta je mlade razdolžil odgovornosti v produkcijskem procesu in jim omogočil več svobodnega razpolaganja z eksperimentiranjem. Spremenila so se družinska razmerja, predvsem razmerja avtoritete v družini. Mladi so začeli dobivati več glasu v družini.
- Zadnji korak je storila *potrošniška družba*, ki je z oblikovanjem posebnega "mladinskega trga" ustvarila "ekonomsko podlago" za nastajajočo mladinsko kulturo. Tomc (2002) je že v obdobju moderne zaznal zametke potrošništva. Pravi, da je tehnološki razvoj pripeljal k množični industrijski proizvodnji, ta pa je vse bolj izpodrivala ljudsko obrt in ustvarjalnost na podeželju. Slednje je spodbudilo interes za popularno kulturo in njeno ohranjanje ter se razvilo v kulturo, kot jo poznamo danes.

1.3.1 MLADI V SEDEMDESETIH LETIH

Študentska gibanja konec šestdesetih in na začetku sedemdesetih so bila dogodek, ki je v svojem času sprožil velike reakcije in odmeve in ki še s te časovne distance deluje fascinantno. Pojavila so se hkrati v vsem razvitem svetu, tako na zahodu kot na vzhodu. Čeprav res nikjer niso uresničila svojih ciljev- ustvariti resnično demokracijo in humano družbo- pa so vendarle pustila precej sledi. Gibanja so se usmerila v kritiko nebrzdanega tehnološkega razvoja in slepote za družbene in naravne posledice sodobnih tehnologij, kritiko potrošništva in posestniškega individualizma, pa afirmacijo sproščene čutnosti itd. vendar so študentska gibanja vsebovala tudi niz notranjih omejitev in protislovij, tudi ideoloških samoslepil, ki so neposredno preprečevala uresničitev študentskih zadev. (Ule v Gillis, 1999: 247-248)

Mladi konec sedemdesetih in v osemdesetih so tiho, vendarle množično uveljavljali pomembne spremembe v odnosih med generacijami in v osamosvajanju mladosti od paternalizmov raznih avtoritet. Namesto gesla »*Dolgi marš skozi institucije*« se je med mladino začelo uveljavljati novo geslo »*Izstop iz institucij*«, ali še raje, »*Marš v institucije, ki si jih ustvarjajo mladi sami*«. (Ule v Gillis, 1999: 250)

Značilnosti sedemdesetih in osemdesetih let je, da so osrednje vrednote in ideali protestniške mladine postali splošno sprejeti ideali in vrednote sodobnih družb. (Ule v Gillis, 1999:251)

1.3.2 MLADI V OSEMDESETIH LETIH

Mladinske kulture sedemdesetih in osemdesetih let so bile veliko bolj raznovrstne v vedenjskih vzorcih in usmeritvah kot skupine mladih iz petdesetih let. Vedenjski vzorci mladih, ki so se sprva nanašali le na stile oblačenja, na oblike uživanja v prostem času. Na zavračanje običajnih norm vedenja, so se razširili na nov odnos do erotike, religije, politike, življenjskega poteka. Že uporaba termina »*mladinska kultura*« predpostavlja majhno »*kulturno revolucijo*«, namreč odmik od dobro definiranih ter na visoke ideale in visoke kulturne dosežke odprtih socialnih in vrednostnih sistemov k vsakdanjemu dogajanju, k vsakdanjemu življenju. (Ule v Gillis, 1999: 256-257)

Tisto kar dviga gibanja v mladinski vrstniški kulturi v drugi polovici dvajsetega stoletja nad meje vsakokratne in lokalne vrstniške kulture, jih posplošuje celo do nadgeneracijske veljave in obenem zagotavlja mladim relativno avtonomnost njihovega sveta, so po mnenju mnogih teoretikov javni skupinski stili. Poudarek je na javnih, na tem, da stili ne ostajajo partikularni in lokalni. Presegajo nacionalne, slojne, razredne ter končno tudi generacijske meje, ker si jih včasih prilastijo tudi generacije odraslih. Govor o »*skupinskih stilih*« pa pomeni, da ne gre za posamezne skupine mladih in njihovo vedenje, temveč za vzorce vedenja, imidža, govora, ki si jih lahko prilastijo medsebojno zelo različne skupine mladih. (Ule v Gillis, 1999: 257)

Celoten proces spreminjanja življenjskih in vrednostnih usmeritev mladih v sedemdesetih in osemdesetih letih pomeni intenziven tok kulturne modernizacije mladine. Kulturna modernizacija mladine sledi prvi fazi modernizacije, kjer se je mladina sploh šele izoblikovala kot razmeroma samostojna in razmeroma homogena generacijska skupnost. Lahko jo imenujemo kar generacijska modernizacija. (Ule v Gillis, 1999: 261)

1.3.3 MLADI V DEVETDESETIH LETIH

V letih od 1950 do 1990 se je zgodil verjetno nepovraten premik v ravnotežju moči med mladimi in odraslimi. Oglejmo si še enkrat, kaj epohalnega se je zgodilo v teh desetletjih:

- podaljševanje izobraževanja in vedno višja izobrazba, več možnosti za doseganje družbenih priznanj, ki vodijo k višjim socialnim statusom in omogočajo kariero;
- višje družbeno vrednotenje mladosti in nižja vrednost odraslosti, ker je vedno manj tradicij in znanj, ki jih lahko in morajo starejše generacije predati mlajšim, ter manjša moč starševskih in drugih odraslih avtoritet;
- vse večje polje nasprotnih odvisnosti odraslih od mladih in nasprotnih učnih procesov, kjer mladi učijo odrasle;
- psihosocialno in kulturno osamosvajanje mladih, oblikovanje njihovega lastnega sveta, vrednot, politične presoje in ideologij;
- stilizacija življenja, oblikovanje posebnih življenjskih slogov in praks mladih, navajanje na vsakdanje potrošniške spretnosti. (Ule v Gillis, 1999: 263)

Kaj epohalnega se torej dogaja z mladostjo in mladino v zadnjem desetletju tega stoletja, ki smo ga označili kot stoletje mladine? Prva značilnost je rastoč pritisk na mlade, da si pridobijo čim več in čim višjo izobrazbo, visoko kulturno raven in nanju vezana »priznanja«, »spričevala«, »nazive«, ki omogočajo družbeno promocijo, kariero, privilegije ipd. poleg šolskih izobrazbenih spričeval in naslovov ponuja družba storitev tudi vzporeden sistem formalnih in neformalnih priznanj v potrošnji in pri dosežkih v prostem času, na primer v športu, medijih, modnih stilih, posebnih spretnosti, individualno specifičnih in od drugih zaznanih potrošniških stilih itd. (Ule v Gillis, 1999: 265)

Konkurenca za kariero in naslove, priznanj in spričevala vpliva na podaljšanje mladosti. Investicija v izobrazbo in osebnost mladostnikov pomeni vedno večji in sosednji strošek, uspeh mladih v šoli in zunajšolskih dejavnostih pa poglavito merilo uspešnosti družin. Zavest o tem, da so prednosti mladostnika v boju za boljši položaj v družbi toliko večje, kolikor več izobrazbe in kulturnega kapitala si nabere v otroštvu in mladosti, se razširja na vse sloje in generacije. Zato se krepijo težnje, da se začne intenzivno šolanje že v zgodnjih otroških letih in da se šolanje podaljšuje v tretje desetletje življenja. Faktor časa bo igral

vedno pomembnejšo in vse bolj odločilno vlogo v otroštvu in mladosti. (Ule v Gillis, 1999:266)

Industrijska družba je s svojimi ideološkimi aparati (institucija obveznega šolanja je najbolj značilen in pomemben) konstituirala mladost kot posebno kategorijo med otroštvom in odraslostjo. Ko pa je mladost oziroma mladina v zadnjih desetletjih dokončno postala subjekt in objekt različnih družbenih, političnih, še najbolj pa gospodarskih dejavnosti, je pritegnila tudi zanimanje znanosti. Zato se ne gre čuditi, če je impulz za to dejavnost prišel z Zahoda, kjer se je prav v tem času izkristalizirala tako imenovana postindustrijska oz. postmoderna družbena struktura, v kateri mladina igra pomembno vlogo. (Ule 1996: 307)

1.3.4 OSEBNOSTNO OBLIKOVANJE V ADOLESCENCI

Adolescenca je obdobje sprememb: rastejo akne, prsi, ego in drugo. To je tudi obdobje, ko prvič izkušamo različne stvari: prvo cigareto, prvo spolno izkušnjo, prvo pijanost, prvo menstruacijo, prvi izliv semena. (Asen 1995: 154)

Procese psihofizičnega dozorevanja posameznika v obdobju mladosti obravnavamo pod pojmom adolescenca. V tem smislu je adolescenca psihološki pojem, povezan s procesi dozorevanja osebnosti po zaključku pubertete, za razliko od mladosti, ki je bolj sociološki oziroma socialnopsihološki pojem, ki obravnava vraščanje posameznika v družbo oziroma družbeno poimenovanje in pojmovanje življenjskega obdobja med otroštvom in odraslostjo. To je proces, v katerem posameznik izoblikuje svojo osebnost na osnovi svojih psihofizičnih dispozicij in interakcije s socialnim in fizičnim okoljem. (Ule, Miheljak 1995: 29)

Da posameznik razvije stabilen značaj in dobi razpoznavno in družbeno priznano identiteto, mora razviti različne kompetence za delovanje v družbi, za ravnanje s predmeti dela, potrošnimi dobrinami, za uravnavanje svojega duševnega ravnovesja. Posameznik si ustvari določeno podobo o sebi, notranji koncept predstav, stališč, sodb, vrednotenj in ocen o lastnih možnostih delovanja v svetu. Adolescenca se tako kaže posamezniku kot razvojna naloga, ki se naprej deli na različne delne naloge; v katerih mora posameznik osvojiti neke kompetence in si prisvojiti ustrezne poteze svoje identitete; na primer osvoji osnovna pravila in norme ravnanja v različnih socialnih vlogah, v svoji spolni vlogi itd. (Ule, Miheljak 1995: 29)

Socialna okolica nalaga adolescentu vrsto razvojnih nalog, ki jih mora rešiti, če naj se prebije v naslednjo fazo odraščanja in končno do odraslosti. Do stresnih izkušenj v adolescenci prihaja zato, ker adolescent na eni strani nima dovolj podpore referenčnih socialnih skupin pri reševanju razvojnih nalog, po drugi strani pa mu še ni omogočeno niti dopuščeno, da bi se kompetentno in enakopravno z odraslimi udeleževal v družbi. (Ule, Mihelj 1995: 31)

1.3.5 SAMOPODOBA

Veliko avtorjev si po svoje razlaga mladostništvo, vendar se njihova mnenja večinoma skladajo v tem, da se mladostnik sooča z vrsto razvojnih nalog, ki se dotikajo naslednjih psihosocialnih področij: iskanja lastne identitete oz. samopodobe; odnosa do lastnega telesa in oblikovanja spolne vloge; odnosov z vrstniki, s starši in drugimi avtoritetami; odnosa do prihodnosti (zlasti do študija, poklica, dela in družine); prilagajanja družbenemu okolju, ki zajema ustrezen vrednotni sistem, odgovorno socialno vedenje in lastna moralna načela (Kobal Grum 2000: 64).

Kobal Grum (2000: 89) tudi trdi, da se samopodoba ne razvija kot celota, temveč se s starostjo vzpostavljajo zelo različna področja, od telesne, socialne, akademske in emocionalne samopodobe, preko samopodobe na področju spolnosti, na področju ustvarjalnosti in iskrenosti itd. Prav oblikovanje pozitivne stabilne in razvejane samopodobe je za mladostnika ena temeljnih razvojnih nalog, s katerimi se sooča ob prehodu v odraslost. Najnovejše raziskave opozarjajo, da šele mladostništvo omogoča pospešeno strukturiranje samopodobe.

Na samopodobo seveda deluje več dejavnikov. Vsi niso jasno razbrani in definirani. Gotovo pa je eden od pomembnih refleksijski. Samopodobe si ne moreš ustvariti brez ocene, odziva okolice na to, kar si v okolju. Zato prihaja pri iskanju potrditve samega sebe pri mladostnikih pogosto do kvantitete, ne do kvalitete odnosov: imeti na primer čim več simpatij, ki potrdijo občutek, da sem nekaj vreden. (Gržan 2000: 70)

1.3.6 IDENTITETA

Južnič (1993: 21) pravi, da sta prezentiranje ali izkazovanje telesa vsekakor izhodišče in zasnova vsake identitete. Skozi telo se prepoznavamo in v telesu prepoznavamo drugega. Telo je biološko spremenljivo s starostjo, je opremljeno z različnimi možnostmi med zdravjem in

boleznijo. Tako svoje telo vselej presoja z zmogljivostmi, ki jih od telesa zahtevamo oziroma z bremen, ki mu jih nalagamo. Prav s svojim telesom človek naznanja, torej sporoča svojo navzročnost ali pričujočnost. To je njegova temeljna predstavitev. Južnič (1993: 24) tudi trdi, da je telo zasnova človekove individualizacije, hkrati pa je izhodišče njegove identifikacije s celotno (človeško) vrsto in pogosto z ožjo skupino, v katero je rojen.

Družbena identiteta je nujna in potrebna vsakemu človeškemu bitju kot način povezave s konkretnimi družbenimi obstojem. Pozitivna ali negativna vrednost pripadništva kaki skupini je življenjskega pomena za osebni razvoj, je bistven element socializacije. Prvi pogoj razvoja stabilnega individualnega samospoštovanja in identitete je pozitivno vrednotenje pripadništva kako družbeni in kulturni skupnosti. (Južnič 1987: 229) Identiteta torej ni predvsem dosežek posameznika, ampak je »mesto« v strukturi družbenih konstrukcij, ki ga »zasede«, ko se prepozna kot subjekt socialnih dejavnosti in kot član določene družbe in kulture. (Ule 2005: 429)

Za oblikovanje osebne identitete je bistven proces individualizacije. Proces individualizacije vključuje diferenciacijo, proces osamosvajanja od staršev, hkrati pa je pomembno, da mladostnik kljub separaciji z njimi obdrži tudi bližino. Podoben proces individualizacije poteka tudi v odnosu do vrstnikov. (Zupančič, 2004b:571) Napredovanje individualizacije zato ne pomeni nujno naraščanja dejanske avtonomije posameznika, pač pa predvsem spremembo v načinu družbenega nadzora. (Ule 2003: 23)

Oblikovanje identitete je torej psihološki proces, v katerem se posameznik opredeljuje glede tega, kdo je, kaj ceni, o ciljih in usmeritvah, ki so pomembni za njegovo življenje v prihodnosti, ter tudi glede načinov, kako bo zastavljene cilje uresničil. (Zupančič, 2004b:571)

Ule Nastran (2000: 86) pojasnjuje, da individualna percepcija identitete ni nujno zavestna tako kot pri mnogih mentalnih aktivnostih. Osebno prepoznavanje je lahko zaželeno lahko pa tudi nezaželeno. Kot primer avtorica navaja mladostnika, ki lahko ujemanje lastne identitete z normami in pričakovanju odraslih doživijo kot neuspeh. Medtem ko usklajenost z vrstniško grupo lahko dojemajo kot znak doraslosti.

Musek (1995: 39) trdi, da je pri vzpostavljanju lastne identitete važno, da se o sebi in svojih vlogah ne odločamo na podlagi tega, kar od nas hočejo drugi, niti na podlagi tega, kako

reagiramo sami na njihova hotenja. Važno je, da izberemo lastno identiteto na osnovi lastnih želja, sposobnosti, talentov in drugih značilnosti.

1.4 ŽIVLJENJSKI SVET MLADIH

1.4.1 VRSTNIŠKE SKUPINE

Skupine mladostnikov so zelo pomembne tako po njihovem številu kot po glasnosti. Mladostniki v širši družbi nimajo posebnih pravic, imajo pa dolžnosti. Zdi se jim, da vse morajo, nič pa ne smejo. Zato poskušajo ob vsem nezadovoljstvu z druženjem v skupini s skupinsko identiteto najti svoj delež v družbi. Mladostnik ima celo vrsto nerazrešenih razvojnih nalog, negotovosti s seboj in s svojim osamosvajanjem. Teži k izgradnji samostojnosti, zato se mora popolnoma ločiti od družine. To pa je težko. Pri tem potrebuje *»odskočno desko«*, ki mu jo dajejo vrstniki. Svojo samopodobo začne graditi na tem, kar si o njem mislijo njegovi vrstniki. Sprejme zunanji videz skupine, ki ji pripada, način socialnega vedenja, žargon ... (Lesar 1998: 30)

Frith (1986: 194) trdi, da skupno doživljanje pripomore k skupnim potrebam: mladostniki iščejo stabilnost, da bi ohranili ravnotežje v obdobju, ko se spreminjajo, iščejo občutek samostojnosti, statusa ter samospoštovanja, da bi ohranili ravnotežje v času lastne neznatnosti. Od tod tudi izvira vloga vrstniških skupin (nečesa vmesnega med družino in družbo) in njihovih simbolov ponosa, samopotrjevanja, članstva, izločanja. Vrednote vrstniških skupin ne nasprotujejo vrednotam odraslih, ampak so priprava nanje.

1.4.2 MLADINSKA KULTURA

Posameznik se ne more izgraditi, vzpostaviti zunaj skupnosti in zunaj vpetosti v - na to skupnost vezane - kulturne vsebine. Prav prek različnih oblik povezovanja z drugimi pravzaprav sploh vzpostavlja svojo identiteto, osebnost. Ta identiteta se izgrajuje v povratno učinkujoči, vzajemni povezanosti osebe z drugimi in s skupnostjo, v procesih, ki jima rečemo inkulturacija in socializacija. Vendar v okviru dane skupnosti obstaja oseba tudi kot izviren, neponovljiv in kompleksen posameznik, ki vstopa v dejavne odnose z drugimi, s skupnostjo.

Procesa inkulturacije in socializacije namreč nista vseobsegajoča in izključna dejavnika izgradnje identitete posamezne osebe. Oseba ni pasiven proizvod omenjenih procesov, temveč v njih aktivno sodeluje na različne načine. Tako noben človek ni zgolj proizvod kulture ali družbe. (Poštrak 1994: 340)

Kulturo v najširšem smislu opredeljujemo kot »naravo človeka«, kot tisto, kar pravzaprav človeka označuje, predstavlja način njegovega delovanja. Družba pa je način organizacije kompleksnega skupnega življenja. (Poštrak 1996: 413) Kultura — tudi po mnenju nekaterih navedenih teoretikov — je zlasti splošno okostje pomenov, ki jih posameznik uporablja, da bi ugotovil, kako naj razreši probleme, s katerimi se sooča. (Poštrak 1995: 222)

Brake (1983/1984: 211, 212, 213) pojasnjuje, da se je v dvajsetih letih po ameriških študentskih naseljih začela razvijati njena prva oblika – **kultura študentskih naselij**. Bila je izrazito srednjega razreda in vrstniška, zaprta pred drugimi in neštudenti. Poudarjala je stil, modo, individualizem, hedonizem in zabavo. Bila je posledica nezadržnega razvoja industrije zabave in množičnih sredstev obveščanja ter znanilec povojnega potrošništva. Povojna petdeseta leta so z naraščajočo blaginjo razširila potrošniško mrzlico tudi med delavskim razredom. Nove dobrine so zahtevale tudi nove oblike potrošnje, potem ko je industrija odkrila neizmerni kupni potencial teh mladih delavcev. Pojavila se je druga oblika mladinske kulture – **najstniška kultura** (ni presenetljivo, da v zgodnjem rock and rollu kar mrgoli »sladkih malih šestnajstletnic). Toda »*najstniki*« so prinesli s seboj tudi prestopniške, deviantne, nasilne in grobe elemente lastne matične kulture delavskega razreda. Njihovo življenje se je odvijalo na javnih mestih, izven institucij in tudi spolnost je postala bolj družbeno obarvana. Šele v šestdesetih letih se je pojavila mladinska kultura v ožjem smislu. Starostne razlike pripadnikov niso bile pomembne, starostni razpon pa se je povečal. Bila je izrazito srednjega razreda, vendar ne ekskluzivna kot kultura študentskih naselij. Predvsem pa se je razlikovala od vseh dotedanjih, ker se je upira lastnemu razredu in se politizirala. Tako jo lahko v grobem opredelimo kot **kontrakulturo** in **študentsko gibanje**.

Razvoj mladinske kulture je bil v šestdesetih letih povezan z razvojem študentskega gibanja in »*kontrakulture*«. Velik simboličen dogodek se je maja 1968 zgodil v Franciji, ko so se študenti in mladi delavci združili v politično in kulturno opozicijo državi. Celo sicer kritične opazovalce je to tako zavedlo, da so proglašali »*krizo industrijske družbe*« kajti videti je bilo,

da nova generacija študentov iz vrst vladajočega razreda zavrača pogoje, pod katerimi so vladali njihovi starši. (Frith 1986: 189)

Že uporaba termina »*mladinska kultura*« predpostavlja majhno »*kulturno revolucijo*«, namreč odmik od dobro definiranih ter na visoke ideale in visoke kulturne dosežke oprtih socialnih in vrednostnih sistemov k vsakdanjemu dogajanju, k načinom življenja. (Ule, Miheljak 1995:37,38)

Brake (1983/1984: 213) pravi, da je mladinska kultura torej izraz, ki predvsem prikriva različnosti mladinskih kultur in prispeva k mitu o enotni in homogeni mladini in prepadu med generacijama. Mladinske kulture moramo pojmovati v množini, in še to zgolj opisno, zato bom poskušal ta izraz nadomestiti z ustrežnejšim konceptom – **mladinskimi subkulturami**.

1.4.3 MLADI ODRASLI

Čeprav so prehodi iz mladosti v odraslost individualizirani, edinstveni glede na posameznikov referenčni okvir, so še vedno odvisni od strukturne lokacije, npr. izobraževalnega sistema v državi, trga delovne sile. Kljub naraščajoči fragmentaciji prehodov igrajo strukturne omejitve pomembno vlogo v njih. (Ule 2003: 38- 39)

Življenjske poti postanejo nelinearne, kar pomeni, da lahko skoraj v vsakem trenutku svojega življenja »začneš znova«, znova se vrneš v izobraževanje, znova začneš družinsko življenje, znova začneš poklicno kariero. Z drugimi besedami, tudi v odraslost se odločaš o stvareh, o katerih se »normalno« odloča, ko si »mlad/-2«. Tipične zaposlitve »odraslih« in »mladih« so vedno bolj pomešane: vse več šolarjev in študentov dela, odrasli pa se vračajo v izobraževalne procese. Šole in univerze tako niso več vezane na starost, svetova šolanja in dela postajata manj ločena in nista nujno zaporedna. Obdobje, ko so se mladi veselili dela, odrasli pa obujali spomine na svoje šolske dni, je mimo. Sedaj mladi ljudje gledajo nazaj na svoje delovne dni in odrasli naprej na šolanje. Mnogo mladih dela celo več ur, kot pa obiskuje šolo. Prišlo je torej do ključnih sprememb v poglavitnih inštitucijah, ki so do sedaj definirale prehode v odraslost, in sicer:

- družina: slabljenje avtoritete staršev, jačanje avtoritete mladih (zlasti glede prostega časa) znotraj družine, poznejše poroke, naraščajoče število ljudi, ki živijo sami, partnerstvo namesto poroke;

- izobraževanje: diverzifikacija izobraževalnih karier, podaljševanje izobraževalnega obdobja, demokratizacija izobraževalnih stilov;
- delo: fleksibilna zaposlitev, menjava obdobji zaposlenosti in nezaposlenosti, vseživljenjsko izobraževanje, poudarek na individualni samouresnitvi v poklicu;
- politika: nižja participacija mladih in odraslih v oblikovanju politične volje;
- vsakdanje življenje: v modi, spolnosti in komuniciranju prevladujejo vedenjski vzorci, ki jih prikazujejo mediji in ki jih nato vpeljejo pomembni posamezniki ali skupine. (Ule 2003: 39)

Prihaja do zameglitve meja med mladostjo in odraslostjo, med pripravo na »aktivno življenje« in med samim »aktivnim življenjem«. Mladi odlagajo odločanje, ki naj bi ga opravili v prehodu oz. mladosti, torej v omejenem časovnem obdobju, in ga prenašajo v odraslost. Življenjski stili mladih in odraslih si postajajo zaradi vpliva številnih kulturnih sprememb vse bolj podobni. (Ule 2003: 39)

Značilno za mlade odrasle je to, da so to ljudje, ki imajo sicer mnoge znake odraslosti, vendar nimajo bistvenih znakov odraslosti: bodisi da niso ekonomsko samostojni, niso zaposleni, bodisi nimajo lastne družine oz. otrok, ampak živijo kot otroci v izvorni družini in jih ekonomsko podpirajo starši ali družba, kot pasivni opazovalci družbenih razmer brez posebne aktivne vloge v njej. Status mladih odraslih pomeni na eni strani prekinitev z mladostniškim statusom, na drugi strani pa zastoj v prehodu v odraslost. Pri mladih odraslih so pogosti reverzibilni prehodi (Walther in Schlathoof, 2001):

- Zapustijo dom staršev in se vrnejo čez nekaj mesecev,
- Zapustijo šolo in se spet vključijo vanjo čez nekaj časa,
- Najdejo si delo, ki ga lahko vsak hip izgubijo,
- Živijo v negotovi partnerski zvezi, za katero ne vedo, kako dolgo bo trajala,
- Spreminjajo svoje poklicne aspiracije zaradi svojih osebnih preferenc ali zaradi razmer na trgu dela,
- Razvijajo »zbrkljane« življenjske stile, kjer lovijo ravnotežje med prilagajanjem in potrebo po »štrleti ven«. (Ule 2003: 41)

Mladi odrasli so omejeni z ekonomskimi, socialnimi in kulturnimi okoliščinami, znotraj katerih so. Svoje življenjske načrte, subjektivne predstave in biografske izkušnje zaznavajo v odvisnosti od izobraževalnih in socialnih institucij ter glede na predpostavke o normalnosti. S simboličnim in socialnim delovanjem pa aktivno oblikujejo svoje sedanje in prihodnje življenje: na novo organizirajo socialne odnose, ustvarjajo, sprejemajo in kombinirajo življenjske stile, načine dela in bivanja, nenehno spreminjajo svoje življenjske situacije, iščejo nove vzorce prehodov, samopodobe in spolne vloge. S tem ustvarjajo nove modele normalnosti. S svojim delovanjem pa spreminjajo širše družbene strukture. (Ule 2003: 64)

Orientacijske točke jim dajejo institucionalni podporni sistemi (izobraževalni sistem, sistem socialnega varstva, prepustnost trga dela), ki pomembno strukturirajo prehode. Ti sistemi so preobremenjeni zaradi nenapovedljivih zahtev trga dela in vse večjega števila brezposelnih. Med subjektivnimi aspiracijami mladih odraslih ter zahtevami izobraževalnega sistema in trga dela ne prihaja do optimalnega prekrivanja; posledica je socialna izključenost, ne pa socialna integracija mladih. Vladni in povladni sistemi niso ukrojeni po potrebah in skrbih mladih moških in žensk. Videti je, da so slepi ali da ignorirajo spreminjajoče se lastnosti prehodov in zahtev, interesov in materialnih potreb mladih moških in žensk. (Ule 2003: 64)

1.4.4 OPREDELITVE SUBKULTURE IN NJENE RAZSEŽNOSTI

Subkulture najlažje analiziramo kot različne poulične kulture. Glasba je samo posredno »izražala« subkulturo; njen pomen ni tičal v njeni proizvodnji, v njenem namenu, ampak v njeni potrošnji, v njenem položaju v določenem brezdelnem stilu. Analitiki subkultur trdijo, da imamo opraviti s homologijo, stilističnim skladanjem vrednot in glasbenih oblik mladinskih skupin, ki se z njimi označujejo; naloga sociologije je dešifrirati stile. (Frith 1986: 216)

Mladi ljudje so vedno trpeli zaradi nevoščljive kritike starejših, kar se najlepše kaže v veliki količini tistega, kar je bilo znanstveno ali poljudno napisanega o organizaciji njihovega družbenega življenja in njihovih baje divjih, moralnih vrednotah. Mlade zato opredeljujejo kot družbeni problem, zlasti od druge svetovne vojne naprej, dokar posebno moškega mladostnika delavskega razreda prikazujejo kot bavljava za javnost«. (Brake 1984: 17)

Delavska kultura staršev je sicer v obstoječi razredni strukturi sama kultura podrejenih in kot taka ustvarja odpornišvo, kar pomeni, da mladinske subkulture v praksi nasprotujejo dominantni kulturi iz podobnih strukturnih razlogov kot njihovi starši (ekonomska podrejenost), toda po drugi strani, to vendarle še ne pomeni, da mladi ne nasprotujejo tudi

starševski kulturi. Odpor, ki ga s svojimi stilskimi praksami utelešajo mladinske kulture, je pri avtorjih zbornika razumljen v precej brakeovski maniri, kot *zavzemanje prostora* od starševske in dominantne kulture, ki poteka prek simbolnega razreševanja razrednih napetosti, s katerimi se soočajo mladi. (Stankovič 2006: 85-86)

Mladina čuti, da je v subkulturnem odporu proti pritiskom dominantnih kultur prisoten boj, kar je tudi privlačnost subkultur. Na njeno simbolizacijo v obliki stila se odziva bolj čustveno kot razumsko. Nimamo opraviti z logičnim razumevanjem njenega pomena in je privlačna zaradi njene čustvenosti in očitnih vplivov na svet odraslih. Bolj je »občutena«, kot artikularna. Ima posebno dramatično obliko, ki simbolizira odnose mladih moških, ki se na nek način ne čutijo povezane s svojo izkušnjo sveta. Dandanes tudi okrepi tradicionalne odnose med spoloma. Odkriva, na novo tolmači in slavi maskulinizem, in medtem ko se stil tradicionalnih spolnih vlog na novo tolmači, ostaja kontekst isti. Material, ki ga nudijo subkulture, je lahko uporabljen, da zgradi identiteto, toda identiteta, način delovanja na svet, je revolucionarna samo, kadar napada kontekst in ideologije, ki vsebujejo tradicionalne vloge. Samo v tem primeru ima subkultura kak dejanski potencial, da spremeni koncepte identitete. In celo takrat se moramo zavedati, da je kulturni napad kam na sebi neučinkovit, ker ne spremeni proizvodnih odnosov, ki so del ekonomske družbene strukture. (Brake 1984: 154)

Mladinske kulture so odziv na skupno izkušnjo – predvsem mesta, ki ga zavzemajo med delovno silo v družbenem razredu, in na izkušnjo resničnosti, ki jo posredujejo, izobrazba, soseska, generacija, prosti čas, družbeni nadzor in prevladujoče vrednote. (Brake 1984: 155)

1.5 REVŠČINA

Beseda revščina se nanaša na neko nezaželeno stanje. Nakazuje, da je treba posameznikom ali skupinam, ki živijo v revščini, pomagati, da bi spremenili njihov položaj. (Haralambos, Holborn 1995: 132) V nadaljevanju bom opredelila vrste revščine in definicije le-te.

1.5.1 OZNAČEVANJE REVŠČINE

Razlogi za revščino so prav gotovo zelo različni, tako v vsaki posamezni družbi kot med družbami. Toda kljub različnim poudarkom, ki so rezultat lokalne »barvitosti« in raznolikosti, lahko kot temeljne razloge navedemo naslednje:

- izguba dela,
- pomanjkanje ustreznih ukrepov države blaginje, predvsem v obliki socialne pomoči in delavskega zavarovanja, v katerega bi bili vključeni brezposelni in nezaposleni,
- gospodarske, politične, rasistične in druge oblike neenakosti, ki preprečujejo, da bi se podpora splošnega mnenja revnim izboljšala. (Novak 1994: 18)

Skratka, funkcionalni ekvivalent nerevščine je zaposlenost. Da bi bila politika proti revščini uspešna, mora biti univerzalna; kar pomeni, da so potrebni ukrepi, kot so polna zaposlenost, nacionalno zdravstveno zavarovanje in pomoč v denarju za stanarine, vzgojo otrok in za družine. (Novak 1994: 18)

V pojmovnem slovarju revščine je eden od posebno popularnih ojmov, ki so ga vzljubili številni profesionalni in amaterski analitiki revščine, pojem »podrazred« (under-class), pripisati ga gre Gunnarju Myrdalu, ki ga je najprej uporabil v svoji knjigi »*Challange to Affluence*« (1962). V tej knjigi je Myrdal uporabil oziroma razvil neverjetno uporabno in dolgotrajno definicijo izgube dela, tako v obliki podzaposlenosti kot v obliki delovno nezmožnih ljudi, ki bodo izključeni iz gospodarskega sistema družbe, kar zveni neverjetno post-industrijsko. Toda mediji, prav tako pa tudi konzervativna znanost, uporabljajo še drugačen pomen »podrazreda«. Temu razredu pripisujejo kriminogenost in druge oblike neželjenega obnašanja. Pojem »podrazred« imamo lahko za ameriški in angleški sinonim za »nevredno« (un-worthy) revščino, ki se v Združenih državah Amerike vedno bolj širi, tako zaradi predsodkov kot zaradi nepopularnosti pojava. (Novak 1994: 19)

Oznaka »*podrazred*« (under-class) in postopno izginjanje pojma »*kultura revščine*« sta dela terminološkega aparata, ki se kot rečeno, uporablja tako v popularnih kot v akademskih analizah določenih kategorij prebivalstva z nizkim dohodkom, posebno v ameriški družbi. Konceptualna osnova obeh pojmov je podobna, vendar ne identična, toda v običajnem izrazoslovju je prišlo do določenega obrata – pojavil se je nov pojem »*disreputable poor*« - kar lahko poslovenimo kot »*nečastno revni*«, ki vključuje tudi odgovornost družbe do teh revnih. Poleg dveh, do revnih tako »*prijaznih*« oznak, kot sta »nevredno revni« in »nečastno revni«, je kot poročajo ameriški opazovalci, v »*obtoku*« cela vrsta manj »*prijaznih*« oznak za revne, brez izjeme pa tako zgornja kot v nadaljevanju omenjene oznake skrivajo v sebi poudarjanje osebne odgovornosti za revno stanje in zaradi tega vsiljujejo prizadetemu občutek družbene manjvrednosti. Tako se za označevanje revnih uporabljajo še pojmi, kot so »*prosjaki*«, »*reveži*«, »*nevarni razred*«, ki so bili prevzeti iz Evrope. Hkrati pa so Američani »*iznašli*« tudi svoje oznake, kot na primer »*potepuhi*«, »*tisti, ki so izgubili smer*« (shiftless), »*slaboumni*«. Ob koncu 20. stoletja pa so tako v medijih kot pri strokovni javnosti udomačili naslednji izrazi: »*kulturna deprivacija*«, »*kultura revščine*« in nazadnje že omenjeni »*podrazred*«. Celo več, realnost je bolj kruta od njene zaznave. Tako pravi Harrington: »... jezik revnih, psihologija revnih, svetovni nazor revnih. Reven pomeni biti tujec, tujec v domači deželi, zrasti v kulturi, ki se radikalno razlikuje od tiste v prevladujoči družbi (Revni) potrebujejo ameriškega Dickensa, ki bi popisal vonj, vsebino in kvaliteto njihovega življenja. Vsi ti ciklusi in trendi, te masivne sile učinkujejo na osebo, ki drugače govori in misli« (Novak 1994: 19, 20)

Skratka v zelo raznolikem akademskem interesu za revne in revščino, ki se razteza od teorij o kulturi bede do teorij o ameriškem podrazredu, je revščina konceptualizirana tudi kot socializacijsko in psihološko stanje. Za revne naj bi bil značilen poseben sindrom vrednot, aspiracij in psiholoških značilnosti, ki zavira njihove dosežke in sproža specifične vedenjske odklone. Te njihovo revščino le še ojačajo in se prek socializacijskih vzorcev medgeneracijsko prenašajo. (Novak 1994: 20)

1.5.2 VRSTE IN DEFINICIJE REVŠČINE

Vse od devetnajstega stoletja, ko so se začele prve podrobne študije revščine, se raziskovalci trudijo izdelati trden merilni pripomoček, s katerimi bi se jo dalo izmeriti. Že vseskozi

obstajajo tri glavna področja nesoglasij o temeljnih načelih, na katerih bi lahko slonel ta merilni pripomoček:

1. Absolutna, relativna in subjektivna revščina

Najprej se raziskovalci niso mogli zediniti, ali naj se revščino meri z absolutnega ali z relativnega vidika. Nekateri avtorji niso mogli doseči soglasja o tem, ali obstaja minimalni standard, ki se lahko nanaša na vse družbe, po katerem lahko za posameznike rečemo, da živijo »v revščini«. Absolutno revščino ponavadi merimo glede na sredstva za preživetje. Z drugimi besedami, ljudje živijo v revščini, če nimajo sredstev, potrebnih za fizično ohranjanje svojega življenja. Zagovorniki koncepta relativne revščine zavračajo to stališče. Trdijo, da se mora definicija nanašati na standarde določene družbe v določenem času. Glede na to se bo točka, na kateri lahko potegnemo črto, ki loči reveže od ostalih članov družbe, spreminjala glede na premožnost družbe. (Haralambos, Holborn 1995: 132) Potem imamo še subjektivno revščino, ki se nanaša na lastni občutek posameznika ali skupine do koncepta revščine. Glavni kriterij je soočanje s svojim stanjem in je v tesni povezavi z relativno revščino, saj tisti, ki so po normah definirani za revne, se tudi počutijo revne.

2. Materialna in večkratna deprivacija

Po Haralambosu in Holbornu (1995: 132-133) se drugo področje nesoglasij nanaša na vprašanje, ali lahko revščino definiramo preprosto z materialnega vidika ali pa bi morda definicija morala biti širša. Nekateri sociologi menijo, da sestoji revščina iz pomanjkanja materialnih dobrin, drugi avtorji pa verjamejo, da obsega revščina mnogo več kot le materialno deprivacijo. Revščino obravnavajo kot obliko večkratne deprivacije, ki ima lahko več vidikov. Nekateri na primer sklepajo, da bi lahko med te vidike revščine prištevali neprimerne možnosti izobrazbe, neugodne delovne pogoje in nemoč. Noben izmed teh pogojev ni nujno neposredno povezan s posameznikovimi dohodki. Vsi ti pogoji pa nam nakazujejo, da so za izkorenitev revščine potrebne večje spremembe, kot je le preprosto zvišanje dohodkov najrevnejših članov družbe.

3. Neenakost in revščina

Tretje področje razhajanj zadeva odnos med neenakostjo in revščino. Po eni strani bo v vsaki družbi, v kateri vlada neenakost, nujno obstajala revščina. Z drugimi besedami – če bi vse

posameznike s podpovprečnimi dohodki označili kot revne, bi bila edina možnost za odpravo revščine ta, da bi opustili neenakost v dohodkih. Če imajo nekateri ljudje nadpovprečne dohodke, morajo ostali torej nujno pasti pod povprečje. Večina sociologov, ki sprejema relativno definicijo revščine, se strinja, da je določeno zmanjševanje neenakosti nujno za zmanjševanje revščine. Vendar pa mislijo, da za rešitev tega družbenega problema ni treba popolnoma odpraviti neenakost. Sklepajo, da je možno ugotoviti minimalni standard, mejo revščine, ki bi lahko bila pod povprečnim dohodkom. Revne lahko potem opredelimo kot tiste, katerih dohodki ali sredstva so tako daleč pod povprečjem družbe, da nimajo sprejemljivega življenjskega standarda. Torej bi bila možna družba z nekaj neenakosti, vendar brez revščine. (Haralambos, Holborn 1995: 133)

Za začetek bosta navedeni dve definiciji, ki si nekoliko nasprotujeta, tako kot si nasprotujeta konceptualna okvira in ugotovitve, ki jih zagovarjata njuna tvorca. Townsend opredeljuje revščino kot »... *pomanjkanje virov, prek katerih se lahko sodeluje v aktivnostih, navadah in v prehrani, ki so v družbi na splošno sprejemljivi.*« Sen pa trdi, da » ... *niti revščina niti neenakost ne moreta iti vključena v carstvo drug drugega. Čeprav sta ta dva pojavi povezana, se vendar ne predpostavljata. Že v samem konceptu absolutne deprivacije je ideja o revščini, ki preprečuje, da bi se lahko revščino obravnavalo le v relativnih terminih.*« (Novak 1994: 23)

Vsaka definicija revščine izvira iz določene teorije. Tako definicije absolutne revščine predpostavljajo koncentriranje na tiste kategorije ljudi, katerih življenjska raven je pod to mejo in ki zaradi različnih razlogov ne delajo. (Novak 1994: 23)

Pri določanju revščine uporablja Townsend (1986) naslednje tri kriterije:

- višino finančnih sredstev, ki ne zagotavljajo normalne fizične reprodukcije posameznika,
- nezmožnost zadovoljitve osnovnih človekovih potreb, med katere uvrščamo poleg fizičnih potreb tudi potrebe po izobraževanju, po zdravstvenih storitvah in po komunikacijah,
- relativno deprivacijo, ki vključuje prvi dve, poleg tega pa postavlja kot kriterij revščine tudi nezmožnost polnovredne vključenosti v družbeno dogajanje. (Rus 1990: 209, 210)

Kadar obravnavamo revščino, običajno razlikujemo absolutno in relativno revščino; absolutna revščina vsebuje prvi Townsendov kriterij, relativna revščina pa tretjega. Opredelitev absolutne ali pa relativne revščine ima seveda za socialno politiko zelo pomembne

implikacije, saj zajema relativna revščina bistveno večji krog ljudi kot pa absolutna. (Rus 1990: 210)

Večina družboslovcev se ukvarja z relativno revščino; ta pomeni tako močno zaostajanje za povprečnimi standardi, »da je posameznik resnično izključen iz običajnih življenjskih obrazcev, običajev in aktivnosti«. Pri absolutni revščini so normativi stalni, pri relativni pa ne. Pri relativni revščini gre dejansko za tisto stopnjo neenakosti, ki preprečuje normalno vključevanje posameznikov v družbeno dogajanje; gre za odklon od povprečja, ki getoizira posameznika ali pa socialne skupine. Neenakost je v tem primeru opredeljena kot vzrok revščine, revščina pa določa mejo, do katere je neenakost še sprejemljiva. (Rus 1990: 210)

Navedeni opisi pogojev revščine in razširjenih oblik revnih so bolj pogosto predmet in rezultat »sprotnih« opazovanj teh pojavov, kot se nam kažejo v našem okolju in vsakodnevnem življenju in jih brez posebnih tveganj lahko imenujemo kot primer »antropologije vsakodnevnega življenja«. (Novak 1994: 22)

1.5.3 ABSOLUTNA REVŠČINA

Pojem absolutne revščine ponavadi pomeni sodbo o osnovnih človeških potrebah in ga merimo z vidika sredstev, potrebnih za ohranjanje zdravja in fizične zmogljivosti. Večina meril absolutne revščine ugotavlja kakovost in količino hrane, oblačil in strehe nad glavo, ki so potrebni za zdravo življenje. (Haralambos, Holborn 1999: 133)

Absolutna revščina je pogosto znana kot revščina sredstev za preživetje, saj temelji na oceni minimalnih zahtev po sredstvih za preživetje. To pomeni, da tisti, ki uporabljajo absolutne meritve, ponavadi omejujejo revščino na materialno deprivacijo. Absolutno revščino ponavadi merimo tako, da ocenimo osnovne življenjske potrebščine, pri čemer glede na to oceno določimo mejo revščine in kot revne opredelimo tiste, ki so po svojih dohodkih pod to mejo. (Haralambos, Holborn 1999: 133)

Številni znanstveniki so skušali definirati in operacionalizirati (zajeti pojav v obliko, ki se lahko meri) koncept absolutne revščine. Na primer, v svojem »Indeksu življenjske ravni« sta Drewnowski in Scott definirala in opracionalizirala temeljne fizične potrebe na naslednji način:

1. prehrana, merjena z dejavniki, kot npr. zaužitje kalorij in beljakovin;
2. bivališče, merjeno s kakovostjo bivališča in stopnjo prenaseljenosti;
3. in zdravje, merjeno z dejavniki kot npr. stopnja otroške umrljivosti in kakovosti razpoložljive medicinske oskrbe. (Haralambos, Holborn 1999: 133)

Nekateri koncepti absolutne revščine z uvajanjem ideje temeljnih kulturnih potreb presegajo pojem sredstev za življenje in materialne revščine. To razširja pojem temeljnih človeških potreb tudi onkraj ravni fizičnega preživetja. Drewnowski in Scott v svoji kategoriji osnovnih kulturnih potreb vključujeta izobraževanje, varnost, prosti čas in rekreacijo. Delež otrok vpisanih v šolo, je pokazatelj ravni pogojev za izobraževanje; število nasilnih smrti na velikost populacije je eden izmed pokazateljev varnosti, količina prostega časa v primerjavi z delovnim časom je merilo standarda prostega časa in rekreacije. (Haralambos, Holborn 1999: 133)

1.5.4 RELATIVNA REVŠČINA IN DEPRIVACIJA

Relativni pristop naj bi poleg drugih relativizacij presegel pristajanje in uporabo ene same definicije revščine in standardov. V vsakem primeru je tako odločitev vsaj o uradnih standardih revščine politična odločitev. Tako na primer izhaja ocena meje revščine v Veliki britaniji, vsaj v povojnem obdobju, iz programov socialne varnosti, kar pomeni, da živi konkretna družina pod mejo revščine, če njen dohodek ne dosega ravni, po kateri je upravičena do socialnih pomoči in nadomestil. Tudi ta pristop ni brez verzeli, toda Atkinson meni, da predstavlja določeno »uradno« stališče o tem, kakšen minimalni dohodek je še družbeno sprejemljiv. Eden glavnih ugovorov tudi temu pristopu je, da upošteva le denarne dohodke, ne pa tudi drugih. (Novak 1994: 27)

Zato je treba pojmovati revščino v relativnih, ne pa absolutnih terminih ... »kajti, ljudje so revni, ker so deprivirani glede na možnosti, udobje in samospoštovanje, ki se v določeni družbi pojmuje kot normalno. Gre torej za spremenljive povprečne standarde skupnosti, ki omogočajo dožemanje revščine, zato je reven tisti, čigar zadovoljene potrebe so pomembno pod ravni družbenih standardov. Revščino je treba pojmovati v odnosu do življenjskih standardov določene družbe, ki je predmet preučevanja. Toda takoj je treba razčistiti nekaj verjetnih nesporazumov. Četudi privzamemo standarde relativne revščine, to še ne pomeni, da

je vse v redu. Včasih se privzema, da če je revščina opredeljena s polovico povprečnega dohodka v določeni družbi, višji standard pomeni tudi ukinjanje revščine. Prav nasprotno, lahko si zamislimo družbo, kjer nihče nima manj denarja od polovice povprečja. Toda smisel relativnega koncepta ni v obsegu. Meja revščine je, tudi po relativnem konceptu, odraz soodvisnosti življenjskih standardov. (Novak 1994: 27)

Kot je bilo zaznati iz Atkinsonove in Townsendove kritike pristopa absolutne revščine, je problem njenega merjenja v analitskem statusu standardov potreb in deprivacije. Zato Viel Wilson zavrača uporabo eksistenčnega minimuma ali kvazi-absolutnega pristopa v določanju revščine. Zavzemanje za socialni relativizem revščine zahteva, da se »deprivacijski« kazalci oblikujejo za konkretno družbo, ne pa da so pisani s strani strokovnjakov. V perspektivi teh kritičnih pripomb je smiselno kombinirati dva merska instrumenta . dohodek in deprivacijski indeks, da bi se lahko ugotovila razlika med revščino in deprivacijo. (Novak 1994: 27)

Za razliko od Združenih držav se v Veliki Britaniji bolj pogosto uporablja pristop relativne revščine, ko se v situaciji rasti življenjskih ravni težko določi, kaj so neizogibne življenjske potrebščine. Hrana, stanovanje, obleka in ogrevanje so brez izjeme osnovne in minimalne potrebe, toda raven na kateri so zadovoljene, je vseeno težko določiti. Pojemni okvir relativne revščine pa je tisti, ki poskuša v spoznavne okvirje vpeljati prav dvom do absolutne ne/enakosti in poudariti raznolikost potreb tako v različnih družbenih okoljih kot tudi v različnih obdobjih. Tako revščina ni nekaj danega in nespremenljivega, temveč je rezultat dogovora. Ta pa temelji na presoji, kaj so za konkretno okolje razumljivi in sprejemljivi standardi življenja in življenjskega stila. Odstopanje od dogovorjenih standardov v smislu »ne imeti« pa je opredeljeno kot revščina. (Novak 1994: 28)

Med tipične predstavnike tega pristopa se običajno prišteva britanskega analitika Petra Townsenda, ki revščino opredeljuje » ... kot stanje posameznika, družine ali skupine v primeru, ko nimajo virov za prehrano, bivanje in dostopa do dejavnosti, ki so tipične za njihovo okolje. Standardi po katerih živijo, so tako nizko pod običajnimi za njihovo okolje, da zanje ni mogoče trditi, da živijo po dogovorjenih vzorcih in običajih.« Četudi Townsend svoj relativizem omeji z dvema vrstama standardov, po katerih je mogoče določiti človeško bedo, po nacionalnih in globalnih, je kljub temu deležen kritike prav v tej smeri. Namreč, tovrstni relativizem je tako »raztegljiv«, da nobena, še tako ohlapna opredelitev ne zadosti stopnji spremenljivosti pričakovanih standardov modernega življenja. Prav moderna doba pa je tudi

dokaz izredno hitrega spreminjanja možnosti zadovoljevanja potreb in pričakovanih standardov: razkošje postaja udobje, udobje postaja potreba. In ne glede na stopnjo moderniziranosti, je prav potrošništvo razsežnosti, ki enoti različne družbe prej kot pa struktura proizvodnje. (Novak 1994: 27)

Mnogi raziskovalci so zavrgli absolutne in materialne standarde revščine, ko so se soočili s problemi, ki so z njimi povezani. Namesto njih so opredelili in merili revščino v okviru standardov, specifičnih za določen kraj v določenem času. v hitro spreminjajočem svetu se bodo definicije revščine, ki temeljijo na relativnih standardih, stalno spreminjale. Tako Samuel Mencher piše: *»Argument za relativne standarde sloni na predpostavki, da postanejo standardi v praksi tako spremenljivi, da nobena definicija potrebe, ne glede na to, kako široka je, ne zadovolji stalno spreminjajočih se pričakovanj modernega življenja«*. (Haralambos, Holborn 1999: 137)

Ta argument dopolnjuje I.M.Rubinow: *»Razkošje postane udobje, udobje postane potreba«*. V zahodni družbi proizvodi in storitve, kot so npr. vroča in hladna tekoča voda, hladilniki in pralni stroji, zdravstveno in zobozdravstveno varstvo, redno izobraževanje in avtomobili, iz razkošja postajajo ali so že postali udobje in nato potreba. Po besedah Petra Townsenda mora biti torej vsaka opredelitev revščine »povezana s potrebami in zahtevami spreminjajoče se družbe«. (Haralambos, Holborn 1999: 137)

Poleg tega je treba o revščini razpravljati z vidika življenjskega sloga. Ni dovolj razumeti revščino preprosto kot pomanjkanje materialnih dobrin in pripomočkov, pomembnih za materialno blagostanje. Sociologi, ki zagovarjajo koncept relativne revščine, prej verjamejo, da obstaja revščina tudi tam, kjer so člani družbe izključeni iz načina življenja družbe, ki ji pripadajo. (Haralambos, Holborn 1999: 137)

Peter Townsend je izpeljal številne raziskave o revščini, vključno z eno najbolj natančnih, kaj jih je bilo opravljenih v Veliki Britaniji. V šestdesetih in sedemdesetih letih dvajsetega stoletja je igral pomembno vlogo v osvetlitvi nenehnega obstoja revščine in v opozarjanju na politični pomen tega vprašanja. Je tudi vodilni zagovornik opredelitve revščine z vidika relativne deprivacije oziroma prikrajšanosti: poudarja, da bi morala biti revščina definirana v odnosu do standardov ločene družbe v določenem času. poleg tega domneva, da revščina ne

vključuje le preprostega pomanjkanja materialnih dobrin. Townsend razlikuje tri načine opredeljevanja revščine. (Haralambos, Holborn 1999: 137)

DRŽAVNI STANDARD

Prvi je državni standard revščine, na katerem so temeljile uradne statistike. Townsend ga izračunava na podlagi ravni dodatnega denarnega nadomestila (zdaj denarna podpora) z dodano ceno bivališča za različne tipe gospodinjstev. Vsi tisti, ki padejo pod to raven, so revni, tisti, ki prejemajo zaslužek med 100 in 139 odstotki podpore, pa so na robu revščine. Vendar pa Townsend tega standarda ne odobrava »niti kot družbenega niti kot znanstvenega«. Nanj gleda kot na poljubno definicijo neke vlade in poudarja, da se iz leta v leto spreminja v odnosu do povprečnega dohodka prebivalstva. (Haralambos, Holborn 1999: 137)

RELATIVNI DOHODKOVNI STANDARD REVŠČINE

Svojo drugo definicijo revščine imenuje Townsend relativni dohodkovni standard revščine. Ta temelji na identifikaciji tistih gospodinjstev, katerih dohodek pade daleč pod povprečje med gospodinjstvi z isto sestavo (isto število odraslih in otrok). Tiste, ki dobijo 50, odstotkov ali manj od povprečja, šteje za revne, za tiste pa, ki dobijo 80 odstotkov ali manj, velja, da živijo na robu revščine (britanska vlada je zdaj prevzela relativni dohodkovni standard revščine). Ta definicija ima to prednost, da je resnično relativna. Ko se spreminja prihodek, se bo seveda spremenila tudi meja revščine. Vendar pa Townsend niti tega ne sprejema kot definicijo.

1. Spet poudarja, da je točka, na kateri je postavljena meja revščine, poljubna: nič bolj in nič manj upravičeno bi lahko vzeli za mejo 60 odstotkov, 70 odstotkov ali 90 odstotkov.
2. Prav tako misli, da neenakost in revščina nista isto. Pravi na primer, da ni mogoče preprosto opredeliti kakih 20 odstotkov prebivalstva kot revnega, saj bo to, kako revni bodo, odvisno od, med drugimi, tudi tega, kako razvit je sistem družbene blaginje. Mnogo boljši položaj bi imeli v družbi, kot je Švedska, ki ima visoko razvit sistem družbene blaginje, kot npr. v ZDA.
3. Poleg tega želi Townsend s pojmom revščine zajeti več kot le materialne probleme. Revščina po njegovem mnenju pomeni tudi način življenja, ki je povezan z materialnim pomanjkanjem, ne pa samo materialno pomanjkanje. (Haralambos, Holborn 1999: 137-138)

RELATIVNA DEPRIVACIJA

Townsend trdi, da »lahko revščino objektivno opredelimo in ji dosledno posvetimo samo z vidika koncepta relativne deprivacije«. To trditev opravičuje s tem, da je družba tista, ki določa človekove potrebe: določa na primer celo potrebo po hrani. Vpliva na količino energije, ki jo »posamezni deli prebivastva normalno porabijo, ne le pri delu, temveč tudi pri družbenih in družinskih opravkih«. Njihove obveze kot staršev, žena in mož, prijateljev ali sosedov, pa tudi delo, ki ga morajo opravljati, če so zaposleni, vplivajo na to, koliko kalorij morajo posamezniki vsak dan zaužiti. Družba tudi določa, kakšna vrsta hrane je na voljo, in prek kulture vpliva na vzorce porabe hrane. Čaj je na primer tesno povezan z britansko kulturo in načinom življenja: od članov britanske družbe se pričakuje, da bodo obiskovalcem na svojem domu lahko ponudili skodelico čaja. Mnogi delavci bi bili ogorčeni, če bi jim uprava zagrozila, da bodo izgubili svojo pravico do dopoldanskega odmora za čaj. Čaj, nas opozarja Townsend, je »hranilno sicer brez vrednosti«, »psihološko in družbeno« pa je v Veliki Britaniji bistven. (Haralambos, Holborn 1999: 138)

Pri razvijanju pojma relativne deprivacije Townsend sklepa, da bi morali o njem razmišljati glede na sredstva, ki so posameznikom in gospodinjstvom na voljo, ter način življenja, ki določa kako bodo ta sredstva uporabili. Meni, da z izključnim osredotočanjem na dohodek pri ugotavljanju materialnega položaja gospodinjstva pozabljamo na druge vrste sredstev, ki pa naj bi bila na voljo. S tem zanikamo pomembno premoženje (lastniki svojih stanovanj oziroma hiš so v boljšem poožaju kot najemniki) in zanemarjamo obrobne poklicne ugodnosti, darila in vrednost družbenih storitev kot sta izobraževanje in zdravstvo. (Haralambos, Holborn 1999: 138)

Zdi se mu tudi, da ni dovolj, če se pri preučevanju revščine omejimo na potrošnjo (kupovanje dobrin), temveč je treba preučiti, kako razpoložljiva sredstva vplivajo na udeležnost v življenjskem slogu skupnosti. Townsend trdi, da revščina pomeni nezmožnost za udeležbo v uveljavljenih družbenih aktivnostih, ki veljajo za normalne, kot so npr. obiskovanje prijateljev, organiziranje rojstnodnevnih zabav za otroke ali sorodnike in odhod na počitnice. Cena takih aktivnosti je lahko zelo različna – mesec križarjenja po Sredozemskem morju je znatno dražji od taborjenja ob koncu tedna nekje blizu doma – Townsend pa meni, da posamezniki trpijo deprivacijo, če si ne morejo privoščiti niti najcenejše oblike takšnih aktivnosti. Na podlagi teh argumentov Townsend opredeljuje revščino na naslednji način:

»Posameznike, družine in skupine neke populacije lahko imenujemo revne takrat, ko jim primanjkuje sredstev, da bi imeli različne vrste prehrane, da bi sodelovali pri raznih aktivnostih ter imeli življenjske pogoje in zabavo, ki so običajni, ali pa jih družba, ki ji pripadajo, vsaj na široko spodbuja in odobrava. Njihova sredstva so tako daleč pod tistimi, ki jih imajo povprečni posamezniki ali družine, da so dejansko izključeni iz običajnih življenjskih vzorcev, navad in aktivnosti. (Haralambos, Holborn 1999: 138)

INDEKS DEPRIVACIJE

Da bi svojo definicijo revščine operacionaliziral, je Townsend razvil indeks deprivacije. Ta indeks je zajemal skupno šestdeset posebnih vrst deprivacije, ki so se nanašale na gospodinjstva, prehrano, gorivo in elektriko, oblačila, gospodinske potrebščine, prebivališča in razvedrilo, delovne pogoje, zdravje, izobraževanje, okolje, družinsko življenje, rekreacijo in družbene aktivnosti. Iz tega prvotnega seznama je izbral dvanajst točk, za katere je menil, da so najpomembnejše za vse prebivalstvo (in ne le za njegove dele), in izračunal delež prebivalstva, ki je zanje prikrajšan. (Haralambos, Holborn 1999: 139)

Za vsako gospodinjstvo je izračunal indeks deprivacije. Čim bolj je neko gospodinjstvo trpelo zaradi deprivacije, tem višji je bil izračunani rezultat. Townsend je potem izračunal povprečje za gospodinjstva z različnimi stopnjami dohodka, izraženega v odstotkih osnovnega dodatnega denarnega nadomestila. Trdil je, da je našel prag, pod katerim je količina deprivacije nenadoma hitro narasla. Ta prag naj bi bil približno 150 odstotkov osnovnega dodatnega denarnega nadomestila. Zato se je odločil, da bo vsa gospodinjstva, katerih sredstva niso dosegala te ravni, klasificiral kot tista, ki živijo v revščini. (Haralambos, Holborn 1999: 139)

Townsend je dohodke, za katere je sodil, da so nujno potrebni, prilagodil za vsako družino glede na njeno številčnost, gledal na to, ali so odrasli zaposleni, glede na starost otrok in glede na to, ali je kdo izmed članov družine invalid. Zaradi svojih postopkov je menil, da lahko omenjeni izsledki in opredelitve upravičeno veljajo za »znanstvene« in »objektivne«. (Haralambos, Holborn 1999: 139)

1.5.5 SUBJEKTIVNA REVŠČINA

Zagovorniki subjektivnega pristopa k analiziranju revščine pa poskušajo zapolniti vrzeli prvih dveh pristopov s poudarjanjem posameznikovega dojemanja stanja revščine. V tem smislu je ta pristop, pravzaprav, le ena oblika raziskovanja kvalitete življenja, omejenega seveda na tisti del prebivalstva, kjer se po objektivnih kazalcih lahko sklepa na nezadovoljstvo z danim materialnim in sploh življenjskim standardom. Toda bivanje v objektivno izmerljivih siromašnih življenjskih pogojih, ki so pod standardom, običajnim za določeno okolje, pa ni nujno le objektivno izmerjena in subjektivno dojeta revščina, temveč je lahko tudi predmet osebne odločitve za določen stil življenja. Povezava med dogovorjenimi življenjskimi standardi in stili življenja povezuje ta pristop s prej opisanim pojmovnim okvirom relativne revščine. (Novak 1994: 28, 29)

1.5.6 STARA IN NOVA REVŠČINA TER ZAČASNA IN TRAJNA REVŠČINA

V zvezi s spremenljivo naravo revščine, opozarjajo številni družboslovci na razlike med staro in novo revščino. Furnis (1986) meni, da je bila stara revščina posledica industrializacije oziroma socialnih disfunkcij industrijskega razvoja, nova revščina pa je po njegovem mnenju predvsem posledica dezintegracije družine, narkomanije, mentalne prizadetosti, ali pa trajna nezmožnost za zaposlitev. Stara revščina naj bi bila torej predvsem rezultat družbenih procesov, nova pa naj bi bila predvsem rezultat osebnih oziroma družinskih navad: prva naj bi bila strukturno, druga pa kulturno determinirana. Zaradi tega v novi revščini ni več mogoče gledati revolucionarnih potencialov, ki so nekdaj izvirali iz razredne diskriminacije, ampak marginalne skupine, ki so izločene iz političnega življenja. Podobno meni tudi Zald (1985), ki vidi prav v takšni politični marginalizaciji tudi največjo nevarnost za to, da problemov teh novih osiromašenih skupin ne bo nihče reševal, ker nimajo svojega lobija in ker kot volilno telo nimajo prav nobene strateške moči. (Rus 1990: 212)

Za socialno politiko je zelo pomembno tudi razlikovanje med začasno in trajno revščino in med uradno ter dejansko osiromašenimi prebivalci. Murray meni, da je velik del tistih, ki so registrirani v ZDA kot revni, le začasno prestopilo prag revščine. Takšnih začasno siromašnih je po njegovem mnenju vedno več, saj je značilno za mlade družine, da se eden od staršev, ali

pa oba, še vedno izobražuje in je zaradi tega zaposlen honorarno ali priložnostno. (Rus 1990: 213)

Drugače je s tistimi, ki trajno živijo za pragom revščine; v večini teh primerov gre za kumulacijo več negativnih okoliščin: za nizko izobrazbo, za neurejene družinske razmere in za invalidnost oziroma prizadetost. Trajno osiromašeni potrebujejo povsem druge socialne programe pomoči kot začasno osiromašeni. (Rus 1990: 213)

Poleg tega moramo upoštevati, da uradno ali formalno siromaštvo ne pomeni nujno tudi dejanskega siromaštva. Veliko družin z nizkimi dohodki, ki živijo v manjših mestecih in imajo svoje hiše, lahko zadovoljuje vse svoje potrebe, ker je življenje v manjših mestih cenejše in ker je prevoz na delo krajši. Enako velja za upokojene: če le-ti živijo v manjših naseljih, če ne skrbijo več za svoje otroke, če imajo izplačano lastno hišo, potem lahko povsem dostojno živijo tudi s sredstvi, ki so manjša od uradno določenega praga revščine. (Rus 1990: 14)

1.5.7 DRUŽBENA PORAZDELITEV REVŠČINE

Možnost, da je nekdo reven, niso enakomerno porazdeljene. Nekatere skupine so mnogo bolj nagnjene k temu, da bodo končale v revščini, kot druge, medtem ko se možnosti v določenih skupinah s časom spreminjajo. (Haralambos, Holborn 1999: 152)

1. Spol in revščina

Večina podatkov o revščini ni razdeljena glede na spol, ampak temelji na gospodinjstvih. Vendar pa je število moških in žensk, ki živijo v revščini, možno oceniti, če uporabimo podatke o deležu moških in žensk v gospodinjstvih z določenimi ekonomskimi in družinskimi statusi.

- Haralambos in Holborn (1999:153) trdita, da je po Esamovi in Berthoudovi raziskavi večje število žensk v revščini deloma posledica naslednjih značilnosti:
 - a) Ženske imajo manj verjetno službene pokojnine in dohodke od investicij.
 - b) Poročene ženske manj verjetno delajo kot poročeni moški
 - c) Več žensk kot moških se zanaša na podpore kot svoj glavni vir dohodka.
 - d) Starši samohranilci so zelo ranljivi na revščino in velika večina teh je žensk. Tudi večina upokojencev je žensk. (Haralambos, Holborn 1999: 153)

Caroline Glendinnind in Jane Millar nudita naslednje razloge, zakaj so ženske bolj revne kot moški.

- a) Ženske so na delovne sile v slabšem položaju. Obravnavajo jih kot sekundarne delavce, saj naj bi bila njihova primarna vloga doma (gospodinje in matere). Tako preživijo več časa zunaj trga delovne sile kot moški in je zato bolj verjetno, da imajo le honorarno službo. Za sekundarne delavce jih imajo tudi zato, ker se zdi zaposlitev poročenih žensk manj pomembna kot zaposlitev njihovih mož, zato se od njih ne pričakuje, da bodo zaslužile družinsko plačo, torej dovolj, da bi vzdrževale svojega partnerja in otroke.
- b) Ženske so v »slabšem položaju v dostopu do socialnih podpor«. Samo 60 odstotkov žensk je upravičenih do porodniškega dopusta in mnoge ženske skrbijo za bolne in starejše sorodnike, pa vendar dobivajo za to delo zelo majhno podporo države. Zaradi pretrgane in pogosto le honorarne zaposlitve žensk jih veliko ne ustreza pogojem za odpravnino in podporo za nezaposlene.
- c) Znotraj družine moški ponavadi »razpolagajo z večino družinskih virov (denarjem, hrano, prostorom itd.), kar se opravičuje z njihovim položajem hranilca«. (Haralambos, Holborn 1999: 153-154)

Glendinning in Millar povzemata svoje argumente takole: »Vzroki za revščino med ženskami so torej posledica zapletenih povezav, ki pa se med seboj krepijo in ki izvirajo iz omejevanja žensk zaradi sedanje spolno zaznamovane delitve dela in zaradi predpostavke o ženski finančni odvisnosti od moških«. (Haralambos, Holborn 1999: 154)

1.5.8 KULTURA REVŠČINE

Mnogi raziskovalci so opazili, da se življenjski slog revnih v določenih vidikih razlikuje od sloga drugih članov družbe. Opazili so tudi, da imajo življenjski slogi revnih v različnih družbah podobne značilnosti. Okoliščine revščine so si v različnih družbah v mnogih pogledih podobne. Podobne okoliščine in problemi vodijo k podobnim odzivanjem in ta odzivanja se lahko razvijejo v kulturo, to je priučeno, skupno in družbeno prenosljivo vedenje družbene skupine. Ta smer razmišljanja je vodila h konceptu kulture revščine (ali, bolj točno, subkulture revščine), relativno jasne subkulture, revnih z lastnimi normami in vrednotami. Idejo kulture revščine je v poznih petdesetih letih predstavil 20. Stoletja predstavil ameriški

antropolog Oscar Lewis. Koncept je razvil na podlagi svojega terenskega dela med mestnimi reveži v Mehiki in Portoriku. Lewis dokazuje, da je kultura revščine »vzorec življenja«, ki se prenaša iz ene generacije v drugo. (Haralambos, Holborn 1999: 157)

Kot vzorec življenja, ki usmerja vedenje, ima kultura revščine naslednje elemente:

1. Na individualni ravni so, po Lewisovih besedah, glavne značilnosti močan občutek marginalnosti, nemoči, odvisnosti in manjvrednosti, močna usmerjenost v sedanosti z razmeroma malo sposobnosti za odlaganje ugodja, občutek vdanosti v usodo in fatalizem.
2. Na ravni družine je za življenje značilna prosta zveza ali sporazumne poroke, razmeroma pogosto zapuščanje mater in otrok, trend k družinam z materjo v glavni vlogi in mnogo večje poznavanje materinih sorodnikov. Visok je delež ločitev in zapustitev s strani moškega kot glave družine, kar povzroča matrifokalne družine, ki jih vodijo ženske.
3. Na ravni skupnosti »je pomanjkanje učinkovite participacije in integracije v glavne institucije širše družbe ena izmed glavnih značilnosti kulture revščine«. Mestni reveži v Lewisovi raziskavi ponavadi ne pripadajo sindikatom ali drugim zvezam, niso člani političnih strank in »navadno ne sodelujejo v ustanovah države blaginje ter zelo malo uporabljajo banke, bolnice, veleblagovnice, muzeje in umetnostne galerije«. Za večino je družina edina institucija, v kateri neposredno sodelujejo. (Haralambos, Holborn 1999: 157-158)

Konceptom kulture revščine in subkulture nižjega razreda sta skupna dva pomembna dejavnika:

- Revne obravnavata kot drugačne od ostalega dela družbe, kot skupino s posebno subkulturo.
- Menita, da ta subkultura ohranja revne v njihovem sedanjem položaju. (Haralambos, Holborn 1999: 159)

Že od svojega nastanka se je teorija kulture revščine srečevala z nenehnimi kritikami. Dvomili so celo v dejanski obstoj revščine. Raziskave na območjih z nizkimi dohodki v Latinski Ameriki in afriških državah, ki so na zgodnjih stopnjah kapitalističnega razvoja in bi torej

morale nuditi dokaz cvetoče kulture revščine, so zasejale dvom v Lewisove trditve. (Haralambos, Holborn 1999: 159)

Madge in Brown pravita: »Vsi dokazi kažejo, da kulturne vrednote niso pomembne za razvoj in prenašanje deprivacije. Na splošno rečeno, ni nujno da ljudje sami vzgajajo svoje otroke tako kot so bili vzgojeni sami ... poleg tega nič ne kaže, da je deprivacija revnih, rasnih manjšin ali prestopnikov, če navedemo le tri primere, posledica omejitev, ki jih vsiljuje kultura«. (Haralambos, Holborn 1999: 159)

1.6 POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI

1.6.1 POSLEDICE ZA DRUŽBO

Pogosto poudarjajo posledice množične nezaposlenosti za družbo. Ponavadi posledice obravnavajo kot družbeno škodljive. Adrian Sinfield trdi, da nezaposlenost »razvrednoti oziroma zniža standard oziroma kakovost življenja v družbi«. Meni, da to deluje na naslednje načine:

1. Tisti, ki ohranijo delovno mesto, se počutijo manj varne in njihov življenjski standard je lahko ogrožen. Deloma je to posledica krajšega delovnega časa in zmanjšanega števila nadur deloma pa posledica slabše pogajalske moči delavcev, kar vodi do manjšega pritiska na mezde.
2. Delovna sila je vse manj pripravljena zapustiti nezadostno ali nezadovoljivo delovno mesto zaradi strahu, da jim ne bo uspelo najti nove zaposlitve. Postane manj mobilna in poveča se število razočaranih in odtujenih delavcev.
3. Verjetno bodo naraščale delitve znotraj družbe. Brezposelni in tisti z nezadovoljivimi službami lahko za svoje probleme krivijo šibkejše skupine. Delavci, navajeni na službo z polnim delovnim časom, lahko na primer nezaposlenost pripišejo poročenim ženskam, ki stopajo na trg delovne sile. Priseljenci in etnične manjšine lahko postanejo grešni kozli in tako se povečajo rasne napetosti.
4. Sinfield meni, da visoka nezaposlenost zmanjšuje priložnost, da bi dosegli enako možnosti. Pri višku delovne sile se delodajalcem ni več treba truditi, da bi novačili ženske,

etnične manjšine, mlade, starejše, invalide in osebe s posebnimi potrebami ali nekdanje zapornike ali duševno prizadete. Stinfield je na primer leta 1981 trdil, da je z naraščajočo množično brezposelnostjo delež podjetij, ki imajo v evidenci celotne delovne sile več kot tri odstotke invalidov, padel z dveh tretjin na eno tretjino. (Haralambos, Holborn 1999: 254-255)

John Lea in Jock Young trdita, da nezaposlenost med mladimi vodi v marginalizacijo nekaterih članov družine. Tisti, ki niso nikdar delali čutijo, da nimajo nobenega deleža v družbi. Mnogi socialni problemi so vseskozi povezani z nezaposlenostjo. Sheila Allen in Alan Watson pravita: Povezanost med nezaposlenostjo in široko paleto družbenih problemov so ugotavljali akademiki, politiki in novinarji. Bolezen, prezgodnja smrt, poskusi samomora in dejanski samomori, razpad zakonske zveze, pretepanje otrok, rasni spori in nogometno huliganstvo so le nekateri izmed takih primerov. (Haralambos, Holborn 1999: 255)

1.6.2 SOCIALNE POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI

Številne druge posledice nezaposlenosti je težje oceniti kot finančne. Leonard Fagin in Martin Little trfita, da brezposelni z izgubo službe izgubijo več kot samo denar.

1. Trdita, da zaposlitev daje ljudem občutek identitete o tem, kdo so in kakšna je njihova vloga v družbi. Je vir odnosov zunaj družine. Nezaposlenost pa praviloma zmanjšuje družbene stike.
2. Služba tudi zagotovi obvezno aktivnost. V študiji o brezposelnih moških v Londonu sta Fagin in Little trdila, da »ima večina moških, ki sva jih opazovala izredne težave pri ustvarjanju okvira, ki jih bo zavezal k redni, koristni aktivnosti. »težko so se s čim zaposlili.
3. S tem tesno povezan vidik dela, ki ga z nezaposlenostjo izgubijo, je zmožnost za strukturiranje psihološkega časa. Služba razdeli dan in teden v časovna obdobja, Fagin in Little pa sta ugotovila, da imajo brezposelni težave z organiziranjem časa brez tega okvira. Moški, ki sta jih preučevala, so več časa preživel v postelji, vendar je bil njihov spanec nemiren in so se počutili bolj utrujene kot takrat, ko so delali.
4. Fagin in Little sta tudi opozorila, da delo daje možnosti za razvijanje spretnosti in ustvarjalnosti ter daje občutek smisla. Ta občutek smisla se je ponavadi z nezaposlenostjo

izgubil in se odražal v izjavah moških kot na primer: »Jaz sem glede na potrebe odvečen«, »Sem marginelec, sem nihče, in nihče se ne zmeni zame«, in »Pri petinpetdesetih sem na kupu odpadkov«.

5. Končno Fragin in Little menita, da dohodek od dela nudi svobodo in nadzor zunaj dela. Zlasti ustvarja možnosti, da se vključiš v prostovoljne aktivnosti, kar pa stane. (Haralambos, Holborn 1999: 255-256)

1.6.3 DEJAVNOSTI PROSTEGA ČASA IN BREZPOSELNOST

Brezposelni preživijo več časa ob gledanju televizije, opravljanju hišnega dela, branju, vključevanju v uporabne aktivnosti in hobije. Kelvin in sodelavci so ugotovili, da ni sprememb pri igranju iger, verskih dejavnostih, ustvarjalnih dejavnostih in splošnih dejavnostih prostega časa na prostem. Upadla sta družbeno življenje in »pohajkovanje« kakor tudi aktivna udeležba v športu in gledanje športnih prireditev. Po pričakovanjih so brezposelni več časa preživeli ob gledanju športa na televiziji. Na splošno so Kelvin in sodelavci ugotovili, da prosti čas ni bil ustrezno nadomestilo za delo, ker so bili ljudje večino prostega časa samotni in pasivni, kar ne more nadomestiti izgube družabnih stikov pri delu. Sklepala sta, da so »aktivnosti prostega časa brezposelnih v najboljšem primeru blažila za dolgočasje in pretežno, za večino brezposelnih kot takšne neustrezne«. Vendar pa je težko povedati koliko so te spremembe pri dejavnostih prostega časa neposredne posledice nezaposlenosti in koliko so preprosto posledica finančnih stisk. Denar lahko pri izbiri prostega časa slabo plačane delavce omejuje v enaki meri kot brezposelne. (Haralambos, Holborn 1999: 256)

1.6.4 MLADI IN POSLEDICE NEZAPOSLENOSTI

Nezaposlenost prekine normalni prehod v svet odraslih. Mladim brezposelnim niso dane možnosti, da ne bi bili več odvisni od staršev, in pogosto preživljajo dolga obdobja revščine. Nimajo možnosti, da bi prevzeli družinske obveznosti in načrtovanje poroke je preloženo na kasnejši čas. Willis meni, da jim finančna stiska prepreči, da bi uživali normalno družbeno življenje. Brez dela imajo dejavnosti prostega časa manjši pomen in mladi vse več časa preživijo doma. Ostanejo pozabljeni, v stanju »začasno zamrznjenega navdušenja«, niso se sposobni veseliti prihodnosti ali pa preiti v svet odraslih. Začnejo se dolgočasiti, postanejo

razočarani in malodušni. To pogosto vodi do napetosti in sporov v družini. (Haralambos, Holborn 1999: 257)

Vsi raziskovalci pa se ne strinjajo z Willisom, da nezaposlenost najbolj prizadane mlade. Ken Roberts soglaša, da mladi ne uživajo v nezaposlenosti, vendar pa meni, da so bolje »opremljeni«, da se z njo spoprimejo, kot starejši nezaposleni delavci. Pravi, da »kot novinci med delovno silo mladi še nimajo ustaljenih poklicnih identitet, ki bi bile razgrajene«. Ker še nimajo delovnih izkušenj, ne izgubijo občutka identitete, ki ga nudi delo starejšim brezposlenim. Zelo pogosto bodo tudi mnogi vrstniki mladih brezposelnih ostali brez dela, kar bo ublažilo občutek prikrajšanosti. Dejansko pa lahko imajo boljši finančni položaj, ko so vključeni v programe usposabljanja ali ko prejemajo podpore, kot pa takrat, ko so hodili v šolo. Mnogi lahko tudi računajo na radodarno podporo staršev. Roberts trdi, da opažanja iz raziskave dajejo slutiti, da mladi zaradi nezaposlenosti psihološko in fizično manj trpijo kot starejši ljudje. (Haralambos, Holborn 1999: 257-258)

1.6.5 MERJENJE REVŠČINE

Nič novega ne povemo, če vztrajamo pri tem, da je pri (vsakem) ugotavljanju deleža revnih prebivalcev v določeni družbi najprej treba povedati, katere in kako so določene kategorije revne. To je tudi kamen, ob katerem se kreše največ strokovnih mnenj. Kot je že bilo povedano, metodologije za določanje iz običajnih življenjskih standardov izključenih prebivalcev ne razlikujejo le med posameznimi družbenimi okolji, temveč tudi med različnimi analitiki – glede na namen, kaj bodo analitsko ali politično »počeli« s kategorijami revnih prebivalcev. (Novak 1994: 33)

Če obravnavamo revščino v okviru stratifikacije, to pomeni, da jo obravnavamo v okviru neenakosti, saj primerjamo spodnjih deset ali dvajset odstotkov prebivalstva s preostalim deležem; med tistimi, ki so na dnu stratifikacijske lestvice in tistimi, ki jim gre bolje na stratifikacijskim dimenzijah. S tem pa seveda ne privzemamo, da so revni nespremenljivka in homogena kategorija. Vključitev stratifikacijske perspektive v analizo pomeni ukvarjati se s posameznikovo kvaliteto življenja in ne samo z njegovim ekonomskim položajem. (Novak 1994: 33, 34)

Sicer pa je na splošno na področju proučevanja posameznikove blaginje in ne-blaginje v zadnjih letih precej burno, saj je bilo v zadnjih letih – posebno koncem osemdesetih let, opravljenega, in kasneje objavljenega, mnogo dela pri merjenju revščine. Toda očitno na tem področju prednjači ekonomija pred sociologjo, saj je Sen že v sedemdesetih letih pokazal in dokazal pomanjkljivost takšnih merskih instrumenov, kot sta na primer delež populacije, ki je reven (agregatna revščina) in odstopanje aritmetične sredine dohodka vseh revnih od meje revščine (mean poverty gap). Prvo razmerje zajema vidik agregirane revščine – občutljiv je za povprečni dohodek revnih in za porazdelitev dohodka med revnimi. Drugi pa je občutljiv za aritmetično sredino dohodka revnih, toda neobčutljiv za delež revnih in za porazdelitev dohodka med revnimi. Te mere se da hitro izračunati in lahko interpretirati, vendar pa je z njimi nemogoče zajeti spremembe v stopnji revščine. (Novak 1994: 34)

Pogost pristop k merjenju revščine je uporaba instituta, ki ga imenujemo življenjska košarica. To pomeni, da izračunamo ceno nakupov, ki so nujno potrebni za dvig posameznika ali družine iz revščine. Uporabljali so ga v nekaterih klasičnih in sodobnih študijah revščine v Veliki Britaniji. Britanska vlada ga je uporabljala za izračunavanje stopnje, pri kateri bi uveljavila socialno podporo, ki jo je uvedla leta 1948. V enake namene ga je uporabljala tudi ameriška vlada. (Haralambos, Holborn 1999: 133)

Revščina je lahko velika nadloga in z veliko gotovostjo se lahko reče, da je osrednji kazalec za splošno blaginjo neke dežele; prav tako pa je tudi res, da jo je zelo težko definirati in meriti. Po različnih metodah, ki se uporabljajo za merjenje revščine, je lahko v neki deželi revnih d 5.7 odstotkov do 33.5 odstotkov ljudi. To težavo merjenja pa spremlja še neka druga težava: z različnimi metodami se različne kategorije ljudi opredeli kot revne. Kaj je revščina? Je to standard preživetja? Celotna definicija o absolutni revščini, ki običajno zajamejo sredstva, potrebna za nakup nujne hrane, obleke in plačilo stanarine, se med seboj razlikujejo. Sen je v zadnjem času med absolutno nujno potrebne preživetvene stroške uvrstil tudi stroške za transport. Hkrati pa je njegova osnovna definicija ne-revščine v tem, kaj so ti osnovni stroški: to je osnovna zmožnost pokrivanja stroškov za hrano, socialna participacija in neodvisnost od sistema socialne varnosti. Kljub temu da se zdi, da je absolutno revščino lahko definirati, temu ni tako, saj se tudi ti kriteriji po različnih družbah razlikujejo. Še večja protislovja in nasprotja nastopijo, ko poskušamo revščino opredeliti z objektivnimi ali subjektivnimi kriteriji. Kateri so odločilni? Kaj nam ponuja merjenje materialne blaginje s pomočjo

relativnega dohodka? Le to, kot ga predlaga znana literatura, se deli v glavnem v dve kategoriji:

- na merjenje obsega neenakosti v določenem objektivnem smislu, ko se uporabljajo statične mere relativne variabilnosti dohodka.
- Na merjenje neenakosti v smislu normativnega vrednotenja družbene blaginje, kjer višja stopnja neenakosti odgovarja nižji ravni družbene blaginje pri danem totalnem dohodku. (Novak 1994: 34)

Pri obeh pristopih gre torej za ugotovitev manjše ali večje neenakosti in za njeno vrednotenje v etičnem smislu. Kateri od obeh pristopov je bolj ustrezen? Na to vprašanje ni enostavnega odgovora. Četudi se odločimo za objektivni pristop, je naš namen povezan z normami in presojo o teh objektivnih merah. (Novak 1994: 35)

Minimalni stroški, ki so potrebni za nabavo osnovne hrane, nam ničesar ne povedo o stroških za oblačila, bivanje in druge nujne življenjske potrebščine. Toda že Friederich Engels je leta 1857 ugotovil obratno razmerje med dohodkom in deležem stroškov za prehrano. Ta delež, pomnožen, nam omogoča oceno razpoložljivosti minimalnega dohodka, ki gospodinjstvu, družini še omogoča življenje nad mejo revščine. Drugi postopek za oceno nujnih življenjskih stroškov je ta, da se ocenijo vsi najnujnejši stroški. Celo Molly Orchansky, ki je pri oceni višine najnujnejših življenjskih stroškov izhajala iz stroškov za prehrano, je ugotovila, da ni enotnega, splošno sprejemljivega koncepta življenja. Četudi na primer ameriško ministrstvo za socialno varnost revščino definira kot neustrezen prehrambeni standard, tovrstna definicija, ki temelji na prehrambenih zahtevah, ni odvisna le od presoje strokovnjakov, temveč tudi od dejanske ravni in vzorcev življenja. (Novak 1994: 35)

1.6.6 REGULIRANJE REVŠČINE

»Revni imajo namreč pravico do ustrezne ravni kvalitete življenja, ki jim omogoča polnovredno udeležbo v družbenem življenju svoje dežele« (ILO 1984: 105)

Spremenljiva narava revščine zahteva fleksibilno in inventivno reguliranje; pri tem je še posebej pomembno, da ne zabredemo v iluzijo o tem, da lahko z radikalnimi strukturnimi spremembami družbenega reda enkrat za vselej odpravimo ta problem. Revščina je vse manj strukturno in vse bolj kulturno determinirana; razumljivo je tedaj, da revolucionarne

spremembe sodobnih družbenih struktur ne morejo pripomoči k občutnem zmanjšanju revščine. Naraščajoče siromaštvo v vzhodnoevropskih državah to tezo povsem jasno potrjuje. (Rus 1990: 214)

Rus (1990: 214, 215) pravi, da ker je socialna dezintegracija eden od glavnih virov nove revščine, je razumljivo, da se večina razmišljanj o reguliranju revščine v sodobnih družbah ukvarja s socialnimi programi, ki so namenjeni družini. Cilj socialnih programov mora biti odprava startnih neenakosti otrok iz nižjih socialnih slojev. Poleg tega je treba poskrbeti tudi za to, da bodo nova delovna mesta bolj kvalitetna kot so sedanja. In tretjič: zagotoviti je treba zadostna sredstva za tiste, ki ne morejo delati.

Socialna politika bi morala v zvezi z revnimi hkrati razvijati dve strategiji:

- Za tiste, ki so zmožni za delo, bi morala vse programe oblikovati tako, da bi se čim več sredstev porabilo za njihovo vključevanje v delo,
- Za tiste, ki niso zmožni za delo, je treba zagotoviti zajamčene minimalne osebne dohodke, tako da federalna vlada pokriva z davčnimi krediti razliko med njihovimi dejanskimi dohodki in tistimi dohodki, ki jih vlada definira kot prag revščine. Programi za nezmožne za delo bi morali pomoč za obdobje nezaposlenosti dosledno vezati na obvezno usposabljanje ali pa na začasno vključevanje v javna dela. Tudi starši, ki prejemajo pomoč za svoje otroke, bi se morali zaposliti, če imajo otroci več kot 14 let, če pa je mogoče organizirati otroško varstvo, bi se morali zaposliti tudi tisti starši, ki imajo otroke starejše od 7 let. Na ta način bi bile oproščene delovne obveznosti samo matere samohranilke, ki imajo otroke, mlajše od 7 let. (Rus 1990: 215)

Mednarodne organizacije skušajo najti stične točke med levimi in desnimi koncepti regulacije nove revščine in oblikovati programe, ki bi bili sprejemljivi za vse politične grupacije. ILO (International Labor Organization 1984) predlaga, da naj bi vse države uveljavile nacionalne minimume za osebne dohodke, ki bi jih prilagajale svojim razmeram vsako leto. Poleg standardov za minimalne dohodke naj bi vse države izoblikovale tudi poslovanje itd.; te standarde naj bi ponovno določale vsakih 5 let. V storitev bi morale vse države članice ILO zagotoviti vsem svojim prebivalcem ustrezna sredstva; tako posamezne skupine ne bi zdrsnile pod omenjene minimalne standarde. (Rus 1990: 216)

1.6.7 REVNI ZAPOSLENI V SLOVENIJI

Poleg opredelitve pojma »biti reven« je za razumevanje podatkov, predstavljenih v nadaljevanju, pomembno tudi vedeti, kdo je opredeljen kot »zaposlen«. Prvič, oseba mora biti vključena v plačano delo – zaposlitev, ali pa mora biti samozaposlena. Drugič, status »zaposlenega« mora imeti vsaj sedem mesecev v opazovanem letu. V to definicijo tako niso zajeti aktivni iskalci zaposlitve, osebe, ki so bile v določenem letu zaposlene le pol leta ali manj, prav tako niso zajete osebe, ki opravljajo neformalne in/ali neplačane oblike dela. (Leskošek et al. 2013: 36)

Relativna revščina kaže na stopnjo dohodkovne neenakosti populacije v izbrani državi. Stopnja tveganja revščine je izražena kot odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom pod pragom tveganja revščine, kar praktično pomeni da so po tej definiciji revne tiste osebe, ki si s svojimi dohodki ne morejo privoščiti standarda, ki je značilen za državo v kateri živijo. (Leskošek et al. 2013: 36)

V pogovorih s strokovnjaki so se pokazali štirje širši razlogi za pojav revnih zaposlenih: prenos tveganj s kolektivne ravni na posameznika, skrajna kapitalistična logika in obnašanje delodajalcev ter nazadnje dejansko gospodarsko oziroma finančno stanje vsakega delodajalca posebej. Država pa za pojav revnih zaposlenih omogoča z nizko določeno minimalno plačo. Eksplicitno pa vprašani strokovnjaki niso navajali pomembnega sklopa dejavnikov, ki se nanaša na sestavo gospodinjstva. (Leskošek et al. 2013: 40-41)

Čeprav tako evropski kot tudi slovenski socialnopolitični dokumenti (različne strategije, programi, načrti) glede ukrepov proti revščini in socialni izključenosti kot pomemben dejavnik izpostavljajo predvsem zaposlitev, so podatki pokazali, da zaposlitev sama po sebi še ne pomeni izhoda iz revščine oziroma ne zmanjša stopnje tveganja revščine. Zato ljudje, ki so zaposleni in sami ali skupaj s člani gospodinjstva živijo pod pragom revščine, iščejo druge vire in strategije preživetja ali razmišljajo o tem, kako izboljšati zaposlitveno situacijo, da bi jim omogočala dohodek za dostojno življenje. (Leskošek et al. 2013: 65) Iz pripovedi oseb, ki živijo pod pragom tveganja revščine, smo lahko v grobem razbrali dva sklopa strategij – ene se vežejo na delovno okolje in zaposlitev, druge na širše življenjske okoliščine. (Leskošek et al. 2013: 65)

V zvezi z zaposlitvijo in delovnim okoljem lahko ugotovimo, da so osebe, s katerimi smo se pogovarjali, ne glede na objektivna dejstva, ki so kazala težko zaposlitveno situacijo kot vsaj delno zadovoljivo. Kot glavne razloge za tako oceno so osebe navajale, da s to zaposlitvijo lahko vsaj nekaj zaslužijo; da imajo, tudi če bodo izgubile zaposlitev, še določene pravice iz naslova zavarovanja za brezposelnost; da so razmere v nekaterih panogah še slabše; da nekaterim kljub slabem plačilu odgovarja delovni čas, da so lahko več z otroki. (Leskošek et al. 2013: 65-66)

Drugi viri, s katerimi si pomagajo osebe, ki so zaposlene, a živijo globoko pod pragom tveganja revščine, so raznoliki. Nekatere obdelujejo vrt oziroma njivo, nekateri omenjajo, da v popoldanskem času še dodatno delajo pri zasebnikih ali so v preteklosti imeli določeno osebo, ki jim je plačevala na roko za opravljeno popoldansko delo. Spet drugi odprodajo del svojih dragocenih predmetov (zlatnina, slike, knjige). Skrbijo pa tudi za to, da racionalizirajo stroške – pri nakupih gledajo na ceno, kupujejo na obroke. Nekateri se zadolžujejo, kar jim sicer olajša trenutno situacijo, vendar je na dolgi rok to lahko še večja težava. (Leskošek et al. 2013: 66-67)

2 EMPIRIČNI DEL

2.1 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJ

»Zaradi vedno večje državne krize, odpuščanj delavcev in posledično tudi revščine je socialna slika ljudi na Jesenicah zelo slaba. Lahko bi rekli, da počasi tonemo in je samo vprašanje časa, kdaj bomo utonili. Ogromno prebivalcev živi brez elektrike, ker so jim jo odklopili zaradi neplačevanja položnic in prihajajo k nam po hrano, ki je v konzervah, saj doma ne morejo kuhati. Prihajajo ko se znoči, saj jih je podnevi preveč sram, bojijo se da jih kdo nebi videl. To so ljudi, ki jih poznamo, srečujemo na ulici, pozdravljamo z nasmeškom, nevede, da preživljajo hudo stisko oziroma životarijo. O temu problemu in tej krizi na Jesenicah je treba spregovoriti in se o njej pogovarjati, ter pokazati ljudem, da biti v stiski in potrebovati pomoč ni sramotno«. (Strokovni delavki Rdečega križa na Jesenicah)

Zdi se mi, da prav ta kriza in revščina največ vplivata na socialno izključenost mladih na Jesenicah. Ker sem tudi sama rojena na Jesenicah in tu živim že celo življenje ter sem tudi na svoji koži okusila omenjeno, želim prikazati in analizirati kako revščina in socialna izključenost vplivata na življenje mladih na Jesenicah in ob tem se bom tudi dotaknila subkulture »čefurjev«, ki na Jesenicah ima pomembno vlogo. Skratka, cilj moje raziskave je pridobiti mnenja mladih o vplivu revščine in socialne izključenosti na njihovo življenje, mnenja strokovnih delavcev oziroma socialnih delavk, ki delajo na terenu z mladimi ter njihove predloge za zmanjšanje socialne izključenosti med mladimi.

Na osnovi v teoretičnem delu opredeljenih vlog revščine in socialne izključenosti pri mladini postavljam naslednja raziskovalna vprašanja.

RV1: Kako brezposelnost in pomanjkanje delovnih mest vpliva na mlade na Jesenicah?

RV2: Kako se mladi spopadajo z revščino in socialno izključenostjo na Jesenicah?

RV3: Kakšno vlogo ima subkultura »čefurjev« pri mladimi na Jesenicah?

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE, MODEL RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE

Raziskava je potekala pomočjo metode fokusne skupine, ki sodi na področje kvalitativnega raziskovanja, saj praviloma v skupini potekajo polstrukturirani pogovori. Pri metodi se uporabljajo nestandardizirane tehnike, npr. skupinski intervju, kar sem uporabila tudi sama.

To je tehnika zbiranja podatkov, pri kateri zberemo manjšo skupino ljudi z namenom spraševanja o določeni temi, katero usmerja moderator. Čas trajanja naj bi bil okvirno okoli dve uri in poudariti je treba, da gre za intervju in ne za reševanje problema. *»Idealno število oseb je nekje od štiri do osem, sogovorniki pa so lahko člani določenih skupin, lahko pa jih izberemo izključno za potrebe raziskave. Raziskovalec je v vlogi moderatorja, saj spodbuja diskusijo in omogoča, da vsi govorijo. Začetno diskusijo lahko vzpostavimo tudi z motivacijskim materialom, in sicer z videoposnetkom, člankom, oglasom ... Tako odkrivamo različna stališča, mnenja in poglede na nekatere pojave. Zelo pogosto pa uporabljamo fokusne skupine za spoznavanje problemov ali skupin ljudi, o kateri ne vemo dovolj«* (Klemenčič in Hlebec, 2007; Vogrinc, 2008).

Cilj uporabe metode fokusne skupine je dobiti visoko kvalitetne podatke v socialnem kontekstu, kjer lahko ljudje razmišljajo o lastnih pogledih v kontekstu drugih pogledov.

Opravila sem tudi še dva individualna intervjuja z dvema mladostnikoma.

3.2 SPREMENLJIVKE

Ker je moja raziskava kvalitativna, nisem imela vnaprej določenih spremenljivk temveč teme, ki so me zanimale pri raziskovanju.

3.3 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Podatki so bili zbrani s spraševanjem, šlo je namreč za skupinski intervju oziroma fokusno skupino ter individualni intervju, pri katerem so bile teme formulirane že vnaprej, zato je šlo za delno strukturirani in nestandardizirano obliko spraševanja. Vprašanja sem prilagajala trenutni situaciji, intervjuvanci so izrazili svoje mnenje. Vir podatkov so bili udeleženci na fokusnih skupinah in v individualnih intervjujih.

3.4 POPULACIJA IN VZORČENJE

Populacijo predstavljajo osem mladostnikov iz Jesenic, starih od petnajst do petindvajset let ter socialna delavka, pedagoginja, učiteljica srednje šole in antropolog, ki je hkrati ustanovitelj humanitarne organizacije na Jesenicah. Med šestimi mladostniki so bili štirje fantje in štiri punce, starih od petnajst do petindvajset let. Od tega je bilo pet mladostnikov, ki so otroci druge generacije priseljencev iz bivše Jugoslavije oziroma mladostniki z drugačnim kulturnim ozadjem.

3.5 ZBIRANJE PODATKOV

Zbiranje podatkov je potekalo s spraševanjem, katerega sem vodila jaz in sicer z neposrednim stikom z intervjuvanci na dveh fokusnih skupinah:

1. Fokusna skupina za mladostnike je potekala 2.4.2014 v prostorih društva Žarek na Jesenicah.
2. Fokusna skupina za strokovne delavce je potekala 3.4.2014 v prostorih društva Žarek na Jesenicah.

Obe fokusni skupini in oba individualna intervjuja so bili zvočno posneti z diktafonom, pri čemer sem vse sodelujoče vprašala za dovoljenje za snemanje že takoj ob pričetku srečanja. Vsi so privolili v snemanje in jaz sem jim zagotovila, da posnetka ne bom zlorabila in ga bom uporabila izključno za namen raziskave. Informacije, ki sem jih dobila med pogovorom sem takoj naslednji dan iz diktafona dobesedno prenesla na papir (verbatim), zato da so bili tudi moji vtisi o pogovoru še sveži. Podatke sodelujočih bom uporabila izključno za empirični del diplomske naloge. Vsi sodelujoči so sodelovali prostovoljno pri skupinskem intervjuju,

njihovi osebni podatki in njihova identifikacija ostajajo anonimni oziroma spremenjeni zaradi varstva podatkov, razen tistih, ki so dovolili uporabo svojih imen. Za izvedbo dveh skupinskih intervjujev sem se predhodno dogovorila z vsemi udeleženci, kraj in prostor za izvedbo obeh skupinskih intervjujev sem izbrala z pomočjo Ivanke Berčan, ki je ravno tako sodelovala v enem od intervjujev.

3.6 ORIS KONTEKSTA

V prvem individualnem intervjuju je sodeloval Miha, triindvajset letni nezaposlen študent, ki živi pri starših. V drugem individualnem intervjuju je sodelovala Melita, ki je ravno tako študentka, vendar zaposlena, stara štiriindvajset let in živi pri starših.

V prvi fokusni skupini so tri dekleta in trije fantje, stari od petnajst do petindvajset let. Vsi so rojeni na Jesenicah in še dandanes bivajo tu. V spodnji preglednici opisujem sogovornike, njihovo starost in njihov status dijaka/študenta/zaposlene/ga in nezaposlene/ga, ter ali bivajo pri starših ali imajo svoje stanovanje. Imena so spremenjena zaradi varovanja osebnih podatkov medtem ko so starost, status šolanja, zaposlitve, nezaposlene/ga ter način bivanja resnični podatki.

	STAROST	DIJAK/INJA/ ALI ŠTUDENT/KA	BIVANJE – PRI STARŠIH ALI V SVOJEM STANOVANJU	ZAPOSLEN/A/ ALI NEZAPOSLEN/A
Mojca	16 let	dijakinja	pri starših	nezaposlena
Maja	23 let	študentka	pri starših	nezaposlena
Anela	19 let	se ne izobražuje	pri starših	nezaposlena
Alen	22 let	študent	pri starših	nezaposlena
Peter	17 let	dijak	pri starših	nezaposlena
Samir	20 let	se ne izobražuje	pri starših	zaposlen

Pogovor je potekal v popoldanskih urah v prostorih društva Žarek. Za začetek smo se vsi predstavili in posedli v krog. Nato sem jim razložila, da je namen in cilj današnjega pogovora izvedeti čim več o tem kako revščina in socialna izključenost vplivata na njihovo življenje in

kakšno je njihovo mnenje o temu. Vnaprej sem imela postavljena okvirna vprašanja za pomoč pri diskusiji, ki so mi pomagala držati niti v vodenju pogovora. Pogovor je potekal tekoče, debata se je razpršila tudi na druga področja. V pogovor sem poskušala vključevati vse sodelujoče, zdelo se mi je, da so vsi vneto sodelovali, kot da bi končno lahko nekomu povedali svoje mnenje oziroma kot da bi končno bili slišani. Pogovor je potekal dobre dve uri.

V drugem pogovoru so sodelovali:

- Ivanka Berčan, diplomirana teologinja in magistrica socialnega dela ter predsednica Društva za delo z mladimi v stiski Žarek
- Almira Salkić, zaposlena v Društvu za delo z mladimi v stiski Žarek
- Majda, učiteljica na srednji šoli na Jesenicah
- Dr. Ahmed Pašić, ustanovitelj humanitarnega društva EJGA za lepše Jesenice ter vodja projekta Medkulturni dialog in koordinator za JV Azijo.

Vsa imena in podatki so resnični razen imena učiteljice na srednji šoli, ki je spremenjeno zaradi varovanja osebnih podatkov. Pogovor je potekal v zgodnjih jutranjih urah v prostorih društva Žarek, kjer smo ob pitju kave in sproščenem vzdušju opravili pogovor. Pogovor je potekal tekoče ter vsi so enakomerno sodelovali. Tudi tokrat sem imela za pomoč zapisane teme in vprašanja, ki so bila za mojo raziskovalno nalogo najbolj pomembna, tako da sem lažje vodila in razvijala pogovor. Dotaknili smo se vseh zastavljenih tem, odgovorili na vsa zastavljena vprašanja ter še mnogo več kot je bilo treba. Pogovor je tudi pri tej skupini trajal dobri dve uri.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

V nadaljevanju bom podala ključne ugotovitve obeh pogovorov glede na postavljena raziskovalna vprašanja. Svoje ugotovitve bom utemeljila in primerjala z podatki iz raziskav Mladine in virov kot so Eurostat, Statistični urad Republike Slovenije, World Values Survey in Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

RV1: Kako brezposelnost in pomanjkanje delovnih mest vpliva na mlade na Jesenicah?

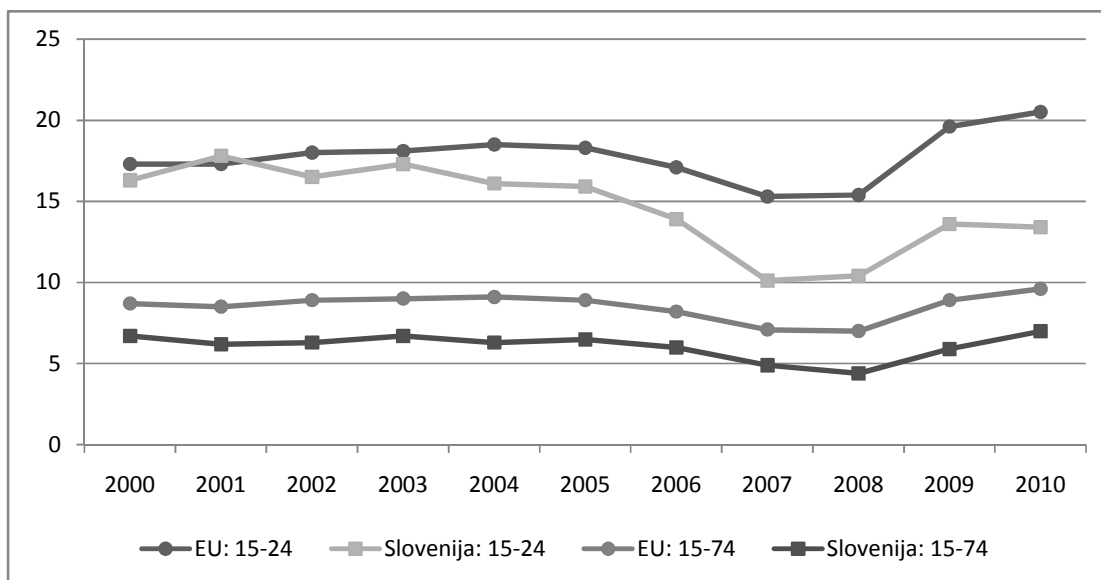
Odgovor na to vprašanje lahko zasledimo v Majdinem mnenju, ko pravi, da izključevanje opaža tudi v šoli oziroma na športnih dejavnostih: *»Veliko otrok ne trenira ničesar v prostem času, saj starši nimajo denarja, da bi jim to omogočili.«* Brezposelnost staršev vpliva na mladostnike tudi pri šolskih ekskurzijah: *» ... v večini vedno prinesejo opravičilo od zdravnika, da so bili odsotni zaradi bolezni; nekateri starši pa ponižno pridejo na govorilne ure in povejo pravi razlog odsotnosti«*. Čeprav ekskurzije načeloma niso drage in povrh vsega so obvezne, se jih okoli 30% otrok ne udeležuje zaradi pomanjkanja denarja.

Zadostna telesna dejavnost je varovalni dejavnik zdravja, saj vpliva tako na telesno kot duševno zdravje in kakovost življenja. Različne raziskave so pokazale, da telesna dejavnost varuje pred večino kroničnih nenalezljivih bolezni, krepi kosti in mišice, vzdržuje psihofizične in funkcionalne sposobnosti telesa, pripomore k zmanjšanju stresa in depresije ter pomaga pri povečevanju samozavesti. Telesna dejavnost ima pomemben vpliv tako na metabolni sindrom in njegova posledična stanja (inzulinsko rezistenco, dislipidemije, visok krvni tlak in debelost) kot tudi na vse pomembnejše srčno-žilno bolezni in osteoporozo. Pri mladostnikih telesna dejavnost pozitivno vpliva tudi na njihove kognitivne sposobnosti ter na uspeh pri šolskem delu. V kombinaciji z ustrezno prehrano pa telesna dejavnost varuje tudi pred prekomerno telesno težo in debelostjo. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 44)

Brezposelnost ne vpliva samo na športne dejavnosti mladine ampak tudi na to, da nekateri mladi dobesedno stradajo. Situacija je že tako huda, da nekateri nimajo denarja za hrano, kar lahko vidimo po besedah Ivanke Berčan: *» ... se dogovarjamo tudi z domom ostarelih, da odvečno hrano ne mečejo stran ampak jo prinesejo nam, ker večkrat vidimo, da pridejo mladostniki sem lačni«*.

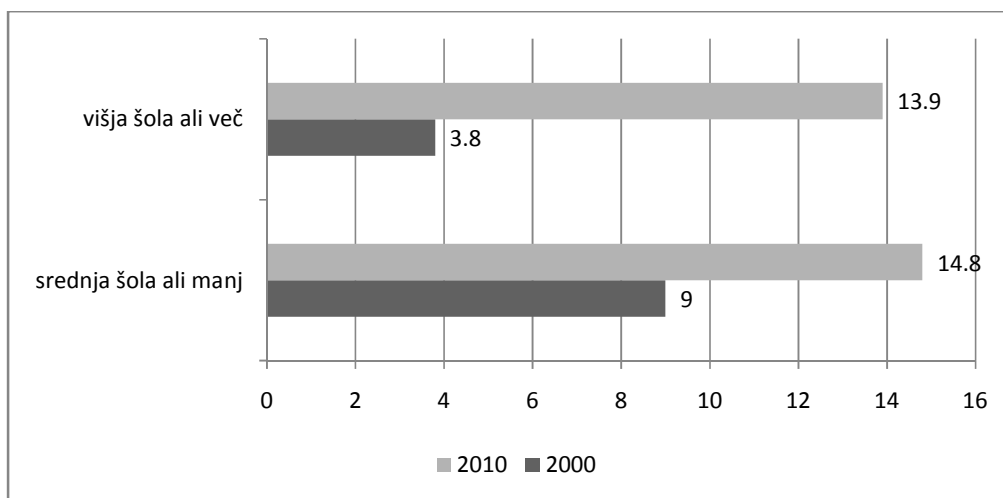
Drugi veliki problem, ki ga povzroča brezposelnost je vloga žrtve in pasivnost mladih, ki posledično vodi v zlorabo drog in alkohola kot pravi Mojca: »Zaradi brezposelnosti in nezmožnosti šolanja postaja mladina na Jesenicah zelo pasivna. Nekako se zadovoljijo s socialno pomočjo in niti ne iščejo več aktivno službe in druge rešitve za svojo situacijo«.

Graf 1: Stopnje brezposelnosti starostnih skupin 15–24 in 15+, EU27 in Slovenija, 2000–2010

Vir: EUROSTAT 2010

Graf 2: Stopnje brezposelnosti ekonomsko aktivnih mladih (25–29 let), glede na najvišjo doseženo izobrazbo, Mladina 2000 in Mladina 2010

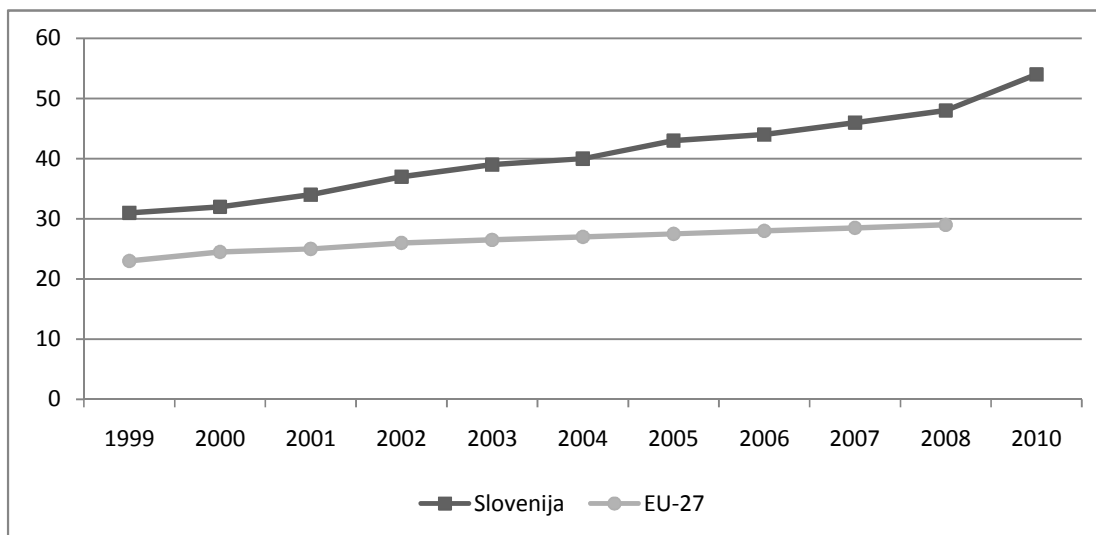

Vir: Mladina 2000 in Mladina 2010.

Delovni potencial mladih je ob zaključku formalnega izobraževanja zelo visok in skupaj z veliko prilagodljivostjo, željo po delu in nadaljnjem učenju ter kreativnostjo in inovativnostjo tvori podlago za visoko učinkovitost pri delu. Ovire pri zaposlovanju mladih imajo zato mnogo dolgoročnih negativnih posledic za posameznike, družbo in državo. Mladi so ena izmed najbolj ranljivih družbenih skupin na trgu delovne sile, zlasti zaradi pomanjkanja formalnih delovnih izkušenj. Pogoji dela, v katerih se znajdejo pri prvih zaposlitvah, so nizka plačila, delo za določen čas, neskladnost dela s pridobljeno formalno izobrazbo in šibka socialna varnost. Mladi se med drugim zaposlujejo za nepolni delovni čas, opravljajo pa tudi občasna dela, honorarna dela ali študentsko delo ter se zaposlujejo v okviru ostalih negotovih oblik dela. Tovrstne oblike zaposlitve mladim ne omogočajo zadostne socialne in finančne varnosti. Na tej podlagi se mladi težje osamosvajajo, saj težko dobijo kredite za nakup stanovanj, prav tako pa taki pogoji dela vplivajo na veliko možnost ponovne brezposelnosti. Vse to povzroča slab ekonomski in socialni položaj mladih, jim krati avtonomijo ter obenem zavira njihov delovni potencial. Po dolgotrajni čakalni dobi pred pridobitvijo prve zaposlitve so mladi tudi psihično izmučeni, negotovi in posledično manj motivirani za delo. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 22)

Problem, ki vpliva na brezposelnost mladih je tudi to, da je vedno več diplomirane mladine v Sloveniji, ki pa nima zaposlitve in tako je večina mladih prijavljenih na zavodu ali pa opravlja dela za katera dobi minimalno plačo. Kot pravi Alen: *»Poznam tudi ogromno diplomiranih mladih, ki dela za svoj poklic ne dobijo in namesto, da delajo kot pravniki, delajo v živilskih trgovinah ter dobivajo minimalno plačo. Ne vem zakaj država ne omeji vpisa na fakultete in s tem prepreči odvečno izobraženo silo mladih«*.

Graf 3: Vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje, v obdobju 1999–2010, Slovenija in EU27

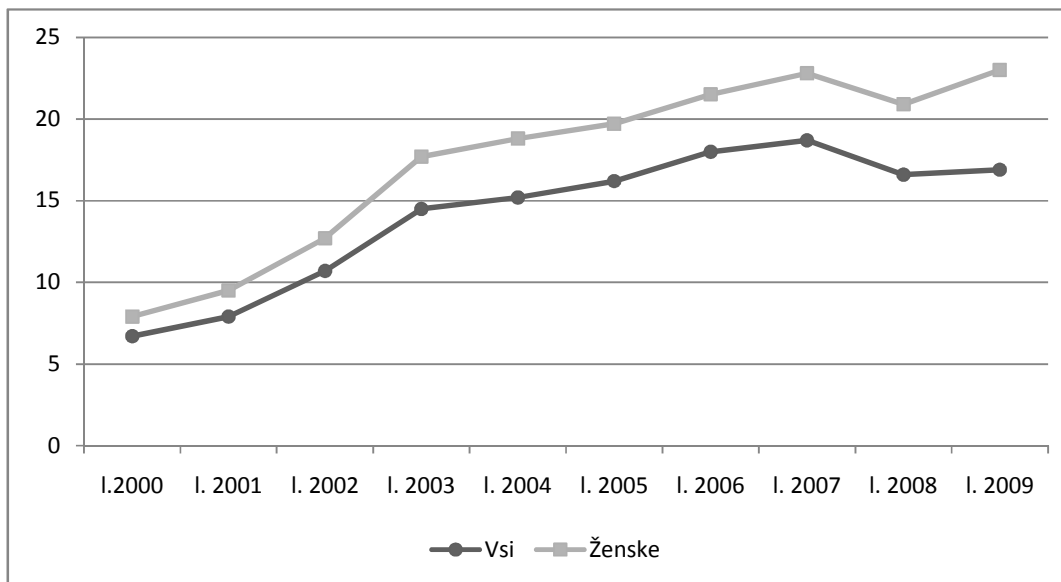
Vir: Eurostat in podatki raziskave Mladine 2010.

Visoka vključenost v izobraževalni sistem pa še ne zagotavlja lahkega prehoda v zaposlitev. Mladi so na trgu delovne sile zaradi pomanjkanja delovne zgodovine, delovnih izkušenj in strukture povpraševanja po delovni sili ter neprilagojenosti sistemov socialnega varstva novi družbeni realnosti še posebej ranljivi, zato obstaja večje tveganje, da bodo prav oni postali del družbenih margin (ne pa skupine na trgu delovne sile, ki so vanj že trdno integrirane). Ob tem pa je potrebno omeniti, da je nadaljevanje študija postalo tudi t.i. izhod v sili za nekatere diplomante, ki na trgu dela ne vidijo realnih možnosti za zaposlitev, zato sama visoka vključenost v terciarno izobraževanje lahko prinaša tudi določene slabosti, predvsem glede neusklajenosti ponudbe in povpraševanja na trgu dela. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 14)

"Mama mi je vedno govorila, uči se, da ne boš čistilka. Zdaj pa vidim, da bi bilo mogoče boljše, če bi bila čistilka." (Maja, 30 let, brezposelna diplomantka. Mladina 2010: 414)

Vedno bolj pereče postaja vprašanje brezposelnosti diplomantov na terciarni ravni. Čeprav za večino evropskih držav še vedno velja, da tveganje brezposelnosti upada z doseženo ravno izobrazbe, se vrednost diplome kot zagotovila za varen vstop na trg dela, naglo zmanjšuje (EU Youth Report v Lavrič in dr., 2010: 141).

Graf 4: Delež brezposelnih diplomantov med vsemi brezposelnimi v starostni skupini 25–30 let, Slovenija, 2000–2009

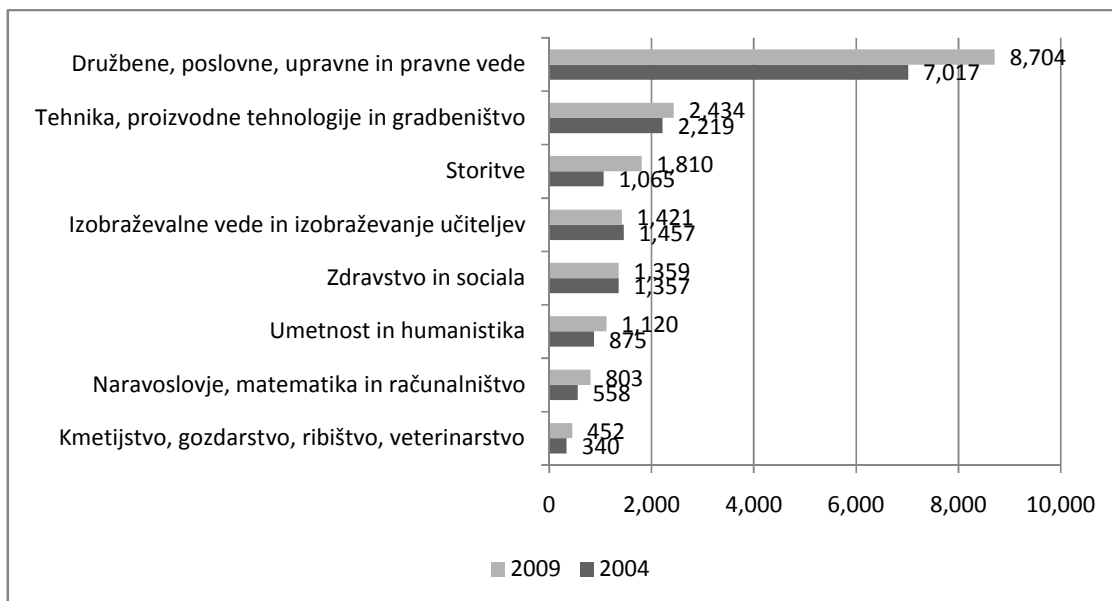
Vir: ZRSZ, Letna poročila, 2000–2009

Letno v Sloveniji torej izobraževalni sistem pridela dobrih 9.000 presežnih delavcev s terciarno stopnjo izobrazbe. Povedano drugače: slovenski trg dela je letno sposoben (na delovno mesto, ustrezno stopnji izobrazbe) sprejeti manj kot polovico letne generacije diplomantov. Pri tem se je treba zavedati, da se letni presežki (nad)izobražene delovne sile kopičijo, zaradi česar lahko tudi v prihodnje pričakujemo izrazito stopnjevanje problema brezposelnosti diplomantov v Sloveniji. Temu v prid govori tudi to, da je pomemben delež mladih težavo brezposelnosti reševal z nadaljnjim izobraževanjem, kar pomeni, da se bodo v prihodnje tudi ti mladi vračali na trg dela. Mladinska politika se bo v prihodnje zagotovo srečevala s sorazmerno velikim in rastočim številom diplomantov in (predvsem) diplomantk, ki ne bodo našli svoji izobrazbi ustrezne zaposlitve. (Mladina 2010, str. 144)

V Sloveniji se izobraževalni sistem premalo povezuje s trgom dela. Najbolj problematično je strukturno neskladje med izobrazbo mladih, ki so zaključili šolanje, in povpraševanjem po kadrih na trgu dela. Podatki za Slovenijo kažejo, da med diplomanti prevladujejo izobrazbeni profili, ki jih Zavod za zaposlovanje ne identificira kot t. i. deficitarne poklice na področju strojništva, elektrotehnike, računalništva, gradbeništva itd. (ZRSZ; Letno poročilo 2009). Razmerje med številom diplomantov, ki bi se lahko zaposlili znotraj področij, kjer

prevladujejo deficitarni poklici, in tistimi, po katerih je na trgu dela manj povpraševanja, pa se v časovni perspektivi (2004 in 2009) tudi ni odločilno spremenilo. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 30)

Graf 5: Diplomanti terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97) 2004 in 2009

Vir: SURS 2010

Država mora zato ustvariti pogoje in zagotoviti ukrepe, ki bodo ustrezneje odgovorili na neusklajenosti potreb gospodarstva in vpisom v različne študijske smeri terciarnega izobraževanja. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 30)

Stanovanjske in bivanjske razmere mladih so pomembne tako z vidika delovanja sistema stanovanjske oskrbe (stanovanjske razmere mladih kot pokazatelj delovanja sistema stanovanjske oskrbe), z vidika demografske reprodukcije (samostojno stanovanje kot funkcija ustanavljanja samostojnega gospodinjstva) kot tudi z vidika stanovanjske ranljivosti mladih (možnost in dostop mladih do stanovanja, njegova primernost) (Mandič, 2009: 78).

RV2: Kako se mladi spopadajo z revščino in socialno izključenostjo na Jesenicah?

Mladi se z revščino in socialno izključenostjo težko spopadajo in velikokrat zaidejo na neprava pota zaradi obupa, iskanja samega sebe, občutka nemoči in želje po pripadanju nekemu. Mladost je čas odraščanja, ko marsikdo išče samega sebe in se sooča z izzivi mladosti. Kot pravi Ivanka: *»Ena od prvih stvari, ki lahko izključuje, je recimo tiste mlade, ki imajo manj samozavesti ali zaupanja vase ali nimajo podpore v družini ...«* Krivdo za mlade, ki zaidejo s pravih poti, Ivanka pripiše tudi staršem: *»...in tudi opažam, da starši namesto, da bi se z otrokom ukvarjali in posvečali svoj čas ter z otrokom nekaj skupaj doživeli, mislijo da se ljubezen izraža skozi materialne stvari in otroku namesto, da podarijo svoj čas raje kupijo stvari. Tudi ne pripravijo jih za življenje in potem so otroci zgubljeni«*.

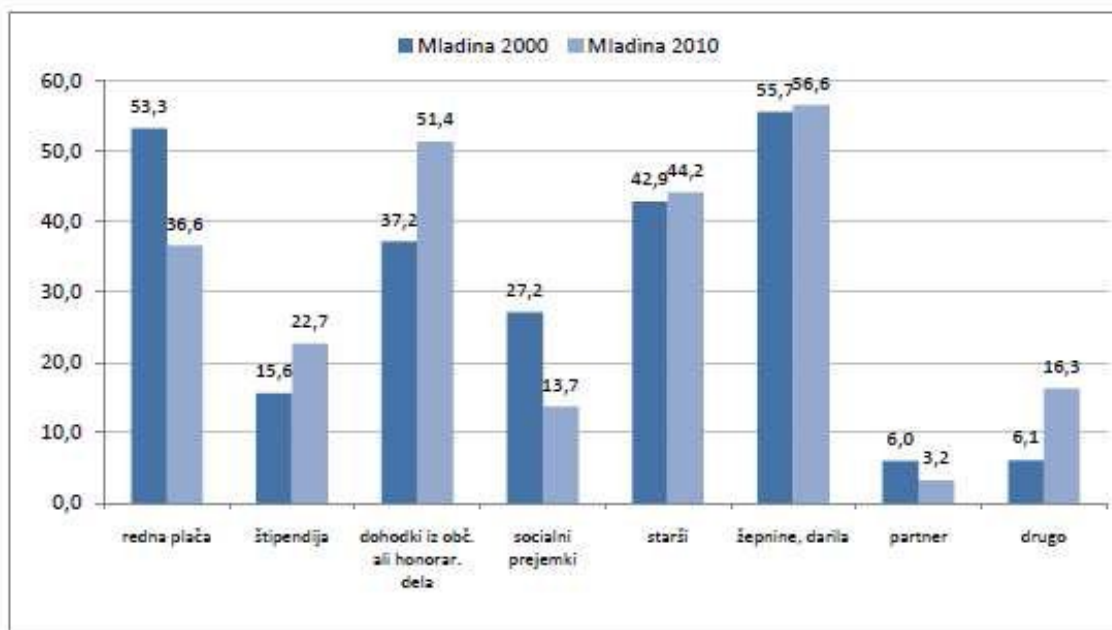
Opazila sem tudi, da je veliko skrivanja revščine zaradi strahu pred sramoto in socialno izključenostjo. Ljudje se pretvarjajo, da imajo denar in da živijo ugodno življenje čeprav je resničnost drugačna, kot pravi Anela: *»Ko smo že pri tej »bedi« mladih moram povedati, da jaz poznam ogromno primerov, kjer so doma zelo revni in nimajo skorajda niti za hrano, pa vendar se na ven kažejo kot da denar imajo in se vedno dobro oblačijo ter hvalijo pred drugimi«*. Ali kot pravi Melita: *»Ja, bila sem velikokrat. Doma nismo imeli veliko denarja, kot sem že omenila, smo do mojega trinajstega leta živeli v baraki, ki je bila skoraj razpadla. Imeli smo samo eno sobo, kjer smo spali jaz, mami, oče in brat. Ravno zato, nikoli nisem mogla pripeljati kolegic k sebi domov, ker me je bilo vedno sram mojega doma«*.

Nekateri mladi se odločijo za drugačno pot in si iščejo delo v Avstriji ali pa si ga nekako najdejo v Sloveniji, kot na primer Melita: *»Delam kot natararica v nekem lokalu in si tako uspem poravnati stroške za šolo in avto«*. Spet drugi pa se prepustijo usodi in sprijaznijo s situacijo ter čez določen čas niti ne iščejo več službe in rešitev ampak se raje zadovoljijo z denarno socialno pomočjo. Dneve si kratijo z alkoholom in drogo ter zbiranjem po parkih in kot pravi Ahmed: *»... mladi se raje odločajo za alkohol in drogo in brezposelnost postaja vedno bolj samo izgovor mladih in ne problem«*.

Tudi mladi, ki so zaposleni se soočajo z revščino in socialno izključenostjo, saj večina mladih dela za minimalno plačo, ki pa ne zadostuje za samostojno življenje v svojem lastnem stanovanju ter zdrav razvoj. Kot pravi Samir: *»Na primer, ko hočemo skupaj naročiti pico za*

v nočno izmeno, točno vidiš kdo se elegantno vleče ven, da nebi rabil nič prispevati in to ne zato ker bi bil »škrta« ali karkoli drugega temveč zato, ker enostavno ljudje nimajo denarja».

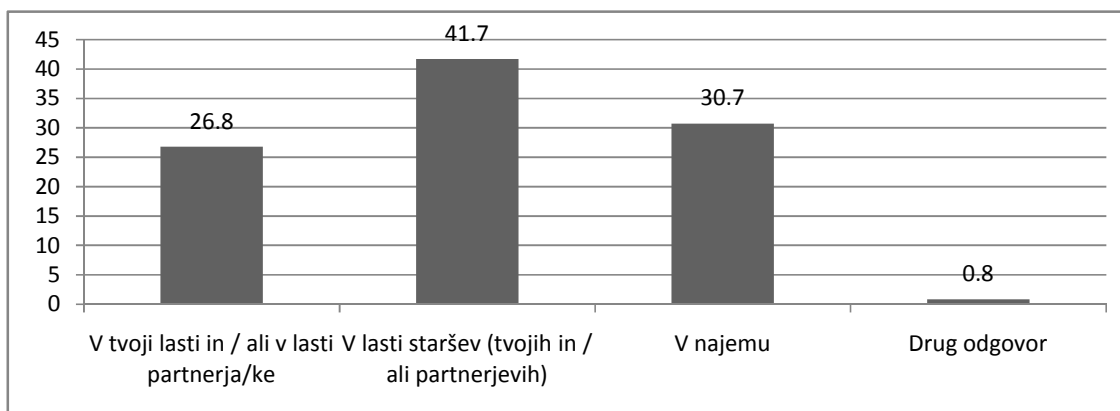
Graf 6: Viri dohodkov mladih (5-29 let), 2000 in 2010.

Vir: Mladina 2010

Podatki raziskave Mladina 2010 kažejo, da si je le dobrih 15 % mladih, ki so se odselili od staršev, nepremičnino, v kateri živijo, kupilo s svojimi sredstvi ali kreditom. Rezultati kažejo, da prevladujejo najemniška stanovanja in stanovanja, ki so v lasti njihovih staršev ali staršev partnerja. Tisti, ki so lastniki stanovanj v katerih živijo, so do njih prišli v največji meri tako, da so jih podedovali (48,7 %) ali pa so vzeli kredit (32,9 %). Gotovinski nakupi so redki (sredstva staršev ali sorodnikov: 7,6 %, lastna sredstva 10,8 %) (Lavrič in dr., 2010: 354).

Graf 7: Mladi (15–29 let) in kraj bivanja glede na lastništvo

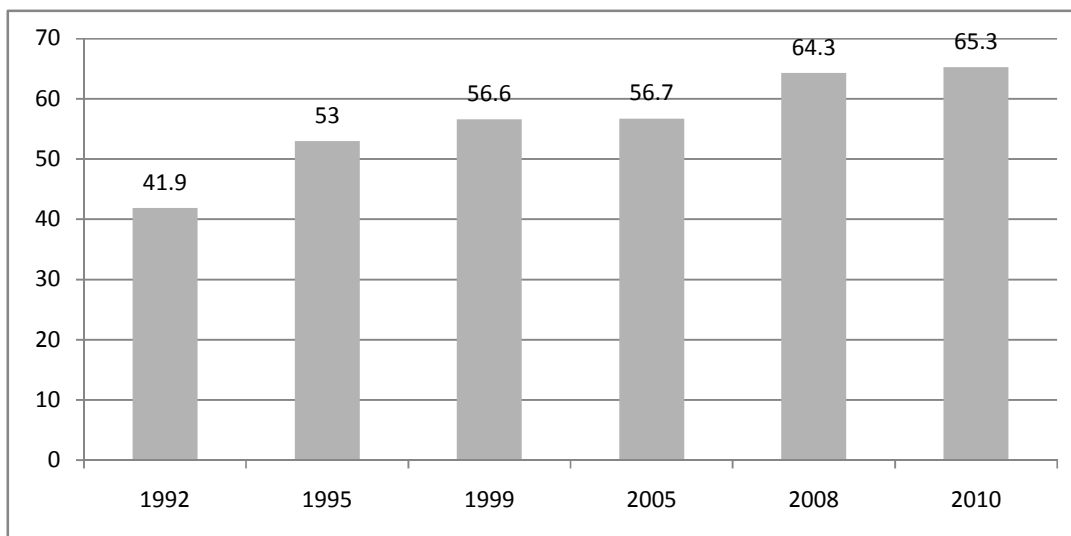

Vir: Mladina 2010

Da bi omogočili hitrejšo osamosvojitev mladih je potrebno bolj ustrezno urediti najemni trg. Predpogoj za to je vzpostavitev ustreznega sistema najemnin in subvencij. Najemnina mora pokriti vse stroške in lastniku stanovanja zagotoviti ustrezen donos, davčna politika pa mora na stanovanjskem področju spodbujati, da bodo lastniki praznih stanovanj ta pripravljene dolgoročno oddajati, namesto da ostajajo prazna. Podatki namreč kažejo, da imamo v Sloveniji precej več stanovanj kot gospodinjstev. S povečanjem ponudbe stanovanj se bodo uravnale tudi cene tržnih najemnin, s čimer bo mladim olajšan najem. Obdavčitev nepremičnin na eni strani in uvedba davčnih spodbud za tiste lastnike nepremičnin, ki bodo ta pripravljene oddajati na osnovi dolgoročnih pogodb, bo pripomogla k bolj urejenemu trgu nepremičnin in tudi k varnejšemu najemu. Ob tem pa je potrebno povečati tudi vlogo stanovanjske inšpekcije in inšpekcije. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 40)

"Hiše, kaj hiše, še stanovanja si ne bi mogli privoščiti, tudi če bi jemu redno službo. Blu bi verjetno še slabše, sigurno bi jemu manj denarja in več strošku." (Dani, 24 let, uspešno zaposlen na črno. Mladina 2010: 2)

Graf 8: Deleži mladih med 25. in 29. letom, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši, 1992–2010

Vir: World Values Survey 2009 in Mladina 2010.

Dostop do stanovanj za mlade je v Sloveniji omejen z mnogimi strukturnimi dejavniki, kot je ponudba stanovanj na trgu in njihova cenovna dostopnost ter majhnost najemnega sektorja. Poleg tega jo omejuje finančno stanje mladih, ki je povezano z njihovo zaposlitvijo - so na začetku zaposlitvene kariere in torej z nižjimi dohodki; pogostejše so v zaposlitvah za določen čas, ter imajo več prehodov v in iz brezposelnosti kot starejši. Država mora zaradi tega oblikovati široko zastavljeno in ustrezno javno stanovanjsko politiko. Stanovanjska politika namreč vpliva na priložnosti mladih, ne samo s ciljnim politikami (npr. tistimi usmerjenimi za pomoč ranljivim skupinam) tj. z alokativnimi politikami (ki predstavljajo vložek v denarju, osebju, itd.), ampak tudi z regulacijo stanovanjskega trga in drugimi splošno usmerjenimi politikami, ki vplivajo npr. na dostopnost stanovanj na trgu, njihovo primernost (določanje standardov), varnost nakupa. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 37-38)

Mladi v obdobje odraslosti vstopajo s pridobivanjem kompetenc in razvijanjem osebnih okoliščin, ki jim omogočajo samostojno življenje in delovanje. Prvi korak na tej poti je zaključek šolanja v okviru formalnega izobraževalnega sistema; že drugi korak pa je socialno in ekonomsko osamosvajanje, ki ju prinaša zaposlitev. Zaradi oteženega prehoda v zaposlitev prihaja do ohromelosti pri osamosvajanju, kar drastično zaznamuje nadaljnje življenje posameznikov. Mladi brez (dostojnih) zaposlitev ne dosežejo finančne neodvisnosti, kar jim onemogoči ustrezno ureditev bivanjskih razmer. V nadaljevanju zato odlašajo tudi z ustvarjanjem lastne družine, obenem pa nimajo priložnosti vzpostavljanja in krepitve

socialnih mrež in so posledično nagnjeni k večji socialni izključenosti. Dostop do zaposlitve je zato eden glavnih pogojev za ustrezen prehod posameznika iz obdobja mladosti v obdobje odraslosti, omogoča osebno dostojanstvo, polno avtonomijo in uresničevanja življenjskih ciljev mladih. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 22)

Poleg tega bi bilo potrebno pri izboljšanju položaja mladih na trgu delovne sile upoštevati njihove neformalne delovne izkušnje. Te večinoma niso priznane s strani države, formalnih izobraževalnih institucij ter zlasti delodajalcev. Na tem mestu je vendarle potrebno izpostaviti, da so delodajalci v javnem sektorju, npr. nekateri državni organi (ministrstvo za javno upravo idr.) v praksi že omogočili mladim, da so pri dokazovanju dela delovnih izkušenj le-te dokazovali tudi z upoštevanjem neformalno pridobljenih znanj in izkušenj. Neformalno izobraževanje, usposabljanje in pridobivanje delovnih izkušenj je ključna sestavina življenja večine mladih, ki se sicer izobražujejo preko formalnih izobraževalnih institucij. Mladi si v času šolanja nabirajo delovne izkušnje s prostovoljnim, študentskim delom, v prostem času pa se udeležujejo aktivnosti, izobraževanj in usposabljanj v organizaciji mladinskih in ostalih nevladnih organizacij, drugih organizacij in podjetij. Neformalne izkušnje so skoraj edine, ki jih mladi ob vključenosti v formalni izobraževalni proces lahko pridobijo, hkrati pa so strokovno in vsebinsko lahko enakovredne formalnim delovnim izkušnjam. Preko neformalnih delovnih izkušenj si mladi pridobijo najrazličnejše kompetence, ki prispevajo k njihovemu osebnemu razvoju, družbeni odgovornosti ter aktivnem državljanstvu in imajo predvsem velik pomen za razvoj delovnih sposobnosti in navad mladih. Kot take igrajo pomembno vlogo tudi na trgu delovne sile, vendar pa je zaradi pomanjkanja systemskega priznavanja njihova vloga pri zaposlovanju mladih odvisna od diskrecijske volje delodajalcev. (Nacionalni program za mladino 2012-2020: 23)

RV3: Kakšno vlogo ima subkultura »čefurjev« pri mladih na Jesenicah?

Opazila sem, da ima subkultura »čefurjev« na Jesenicah ogromno vlogo, saj na Jesenicah je ogromno priseljencev iz bivše Jugoslavije, ki so v sedemdesetih in osemdesetih letih prihajali delati v Slovenijo in iskati boljše življenje zase in za svoje družine. Le-ti so opravljali najslabša plačana dela in tako veljali za poceni »južnjaško« delovno silo. Ko pa se je začela finančna kriza, odpuščanja in pomanjkanje delovnih mest v Sloveniji, so postali odvečna delovna sila, saj dela ni bilo več dovolj za domačine in tako so jih le-ti začeli videti kot konkurenco oziroma kot priseljence, ki jim kradejo delovna mesta. Tu lahko začnemo govoriti o socialnem izključevanju priseljencev iz bivše Jugoslavije, saj so se počasi izoblikovale zbadljivke in imena za njih kot so »čefur«, »šved«, »busanc«, še posebej za tiste priseljence, ki ne govorijo tekoče slovensko, kot pravi Melita, je to lahko zelo nerodno in izključujoče: »Seveda, sem se vedno borila proti diskriminaciji in nikoli nisem bila tiho, če me je nekdo »zafurkaval« z žaljivkami kot so: »čefurka«, »bosanka« itd. Tudi vedno mi je bilo nerodno, ko sta starše prišla v šolo na govorilne ure in ker pač ona dva ne govorita tekoče slovensko, sem se vedno izogibala temu, da bi šla z njima v šolo. Že tako se ti vsi smejiijo v glavo, ker si na »ič«, kako naj se potem še pokažeš s starši v šoli, ki so pravi »južnjaki«, ki še slovensko ne znajo govoriti«

Po besedah Anele prihaja do velikega izključevanja pri možnostih zaposlitve: »Mi, ki smo na »ič« itak nimamo veliko možnosti za dobro službo in položaj.

Niso pa vsi istega mišljenja. Nekateri ne gojijo predsodkov in sovraštva do priseljencev iz bivše Jugoslavije. Kot pravi Miha, je to odvisno od vzgoje in načina razmišljanja: »Sam imam veliko prijateljev, ki se imajo za »čefurje« in so čisto prijetni, se razumemo, tudi skupaj ven hodimo itd. Mi, ki smo rojeni na Jesenicah, smo se nekako navadili drug na drugega, če me razumete kaj hočem povedati. Je tudi odvisno kako si vzgojen, na primer moji starši nikoli niso imeli nič proti »čefurjem« oziroma imata še družinske prijatelje, ki so iz Bosne in se zelo dobro razumejo. Mene sta vzgajala tako, da sta me naučila sprejeti človeka takega kot je, ne glede na to od kod so njegove korenine, zato sem vedno sprejel za prijatelje tudi tiste, ki prihajajo iz drugačne kulture in so drugih narodnostih«.

Na Jesenicah biti »čefur« je nekaj posebnega. Ta subkultura je tako močna, da si tudi domačini želijo biti vključeni v njo. Kot pravi Peter: »Danes je ta subkultura »čefurjev« postala že prav

»kulska«. Celo slovinci hočejo biti »čefurji«, da bi bili videti »kul« pred drugimi. Žurka brez balkanske narodne muzike ni prava žurka ...».

Socialni kapital, kot pravita Dragoš in Leskošek (2003: 44), označuje interakcijske častnosti mrež, ki posameznikom olajšujejo ali pa otežujejo dosegljivost in iz(rabo) različnih kapitalskih virov.

Dragoš in Leskošek (2003: 44) trdita, da socialni kapital označuje lastnosti socialnih mrež. Razlogi, zaradi katerih družbena neenakost nastaja v socialnih mrežah, so razlike v prepletanju treh mrežnih značilnosti: navzročnost virov (glede na njihovo vrsto in količino), dostopnost mrežnih udeležencev do njih in možnost njihove izrabe, ki se izraža v uspešnosti in učinkovitosti (uspešnost je odvisna od stopnje udejanjenja zastavljenih ciljev, učinkovitost pa z razmerjem med nastalimi stroški in dobitki. Ker so socialne mreže opremljene z različnimi kombinacijami naštetih lastnosti, je socialni kapital, ki so ga deležni člani mrež, razlog za družbeno neenakost med njimi.

Ne samo, da subkultura »čefurjev« posluša balkansko narodno muziko, temveč se pripadniki te subkulture tudi oblačijo na način, kot se za »čefurje« spodobi. Peter pravi: » ... *moški se oblačijo v oprijete hlače in oprijete bele majice ter »pederuše« medtem ko pa ženske večinoma »furajo« lakaste torbice, široke tunike z lakastim pasom ter pajkice. Tako lahko že takoj vidiš ali je nekdo »čefur/ka« ali ne.*

Pošttrak (1994: 228) trdi, da lahko ugotavljamo tudi stopnjo "vseobsežnosti" določene subkulture. Z "vse-obsežnostjo" hočemo izraziti, koliko je neka subkultura celovita, samostojna kulturna praksa, koliko njenemu pripadniku ali protagonistu pomeni "alternativno družbeno konstrukcijo realnosti" v vseh njenih razsežnostih, koliko pa morebiti le delne "rešitve", le okrnjene, na posamezne segmente bivanja vezane vsebine. Ali drugače: koliko je le "modna muha", omejena na prosti čas po šoli, delu ali ob konec tedna, koliko pa je za posameznika ali skupino/skupnost celovit, vseobsegajoč način življenja oz. vsebina, ki bistveno določa odnos posameznika do sveta. Koliko je torej "alternativna družbena konstrukcija realnosti".

Medtem, ko je subkultura »čefurjev« veliko večjega pomena za mlade kot pravi Alen: »*Ko se imaš za »čefurja«, veš da si med »svojimi«, da nekam spadaš. Med slovence itak nikoli ne moreš spadati zaradi priimka, tako da »valda« se potem družiš z balkanci.*

Za človeka je značilna potreba po pripadanju neki skupini, ki pa za svoje oblikovanje po definiciji potrebuje nekaj zunanjega. Tujce namreč nujno potrebujemo za občutenje lastne identitete. Za teoretski in empirični kontekst proučevanja druge generacije priseljencev je eno ključnih vprašanj vprašanje etnije in pripadnosti le-tej, torej vprašanje etnične identitete. (Dekleva, Razpotnik 2002: 30)

5 SKLEPI

- Prevelik poudarek na inteligenčnem kvocientu v šolah, saj s tem izključujemo ostale mlade, ki blestijo v drugih stvareh kot so npr: vrhunski športniki, prostovoljci s srcem itd.
- Veliko mladih na Jesenicah živi pod pragom revščine, nekateri pa dobesedno stradajo in doma nimajo kaj jesti, kar najbolje opazijo zaposleni v Društvu Žarek, ko določeni mladi pridejo k njim lačni.
- Veliko mladih, ki prihaja po učno pomoč v Društvo Žarek pripadajo drugim narodnostim oziroma so otroci priseljencev iz bivše Jugoslavije, saj jih k njim napotijo kar iz šole, ker je pri njih učna pomoč zastoj.
- Predsodki med mladimi izvirajo predvsem od njihovih staršev in vzgoje doma.
- Starši ljubezen otrok kupujejo z darili in jim ne posvečajo dovolj svojega časa, ki ga le-ti potrebujejo, zato so ti otroci izgubljeni v realnem svetu.
- Mladina na Jesenicah je pasivna in prevzema vlogo žrtve. Velikokrat lahko slišite izgovore mladih kot so: *»... zato, ker sem Srb, ne dobim tega ...«*, le-te pa najverjetneje poslušajo doma od staršev.
- Mladi izgubijo voljo in upanje, da bi dobili zaposlitev in neko samostojnost, zato se nemalokrat zatečejo k alkoholu in drogam.
- Veliko mladih nima denarja za šolske in športne dejavnosti.
- Veliko zaposlenih mladih nima dovolj za preživetje, saj delajo za minimalno plačo, kar pa jim ne omogoča samostojnosti in zdravega razvoja.
- Ker je veliko staršev mladih na Jesenicah brezposelnih, se od njih pričakuje, da bodo oni preživljali in pomagali staršem. Tako se vrši velik pritisk na mlade, ki pa ne morejo niti za sebe dobro poskrbeti, kaj šele za starše in ostale družinske člane.
- Veliko mladih na Jesenicah prikriva, da živijo na robu revščine in se oblačijo po zadnji modi in navzven kažejo kot da imajo vseh stvari na pretek, čeprav je njihova resničnost drugačna. Zaradi strahu pred izključevanjem od preostale družbe in občutkom sramu mnogi mladi prikrivajo resnico o svojem finančnem stanju.
- Subkultura *»čefurjev«* ima velik pomen za mlade na Jesenicah, saj jim daje občutek pripadnosti, povezanost, pomembnosti in zaupanja.
- Biti *»čefur«* je postal modni trend tudi med domačini in mladi se začnejo oblačiti in obnašati kot *»čefurji«*, da bi bili lahko sprejeti v to subkulturo.

6 PREDLOGI

Moji predlogi za izboljšanje socialne izključenosti mladih na Jesenicah so:

- Da se za tiste mladi, ki so končali šolanje in so že šest mesecev brezposelni ter kljub aktivnem iskanju službe ne dobijo zaposlitve, omogoči pripravništvo ali delovno mesto s strani države in tako omogoči mladim plačano delo, samostojnost in zdrav razvoj.
- Da se odpre več delovnih mest, kjer bi lahko zaposlili mladino iz okolice Jesenic in s tem prepreči revščino in socialno izključenost le-teh.
- Da se začne več govoriti že v srednjih šolah o revščini in socialni izključenosti in pokazati mladim, da to ni sramotno in da vedno morajo vztrajati.
- Da se neha že v osnovnih šolah razslojevati učence na »ič« v posebne razrede in jim že v zgodnjih letih dajati občutek drugačnosti.
- Da se za tiste mlade, ki nimajo denarja za nadaljnje šolanje, omogoči s strani države posebne štipendije, ki bi jim le-to omogočile.
- Da se uvedejo zastoj športne aktivnosti v okviru šole ali društev, ki bi jih lahko mladi, ki nimajo denarja za plačevanje športnih aktivnostih obiskovali. Vendar ne samo oni, naj bo odprto za vse, tako mlade, ki nimajo denarja in tiste, ki denar imajo, saj tako bi preprečili socialno izključevanje tistih, ki nimajo denarja.
- Da se financirajo in aktivno podpirajo inovativne podjetniške ideje mladih, saj poznamo ogromno mladih, ki imajo izvrstne podjetniške ideje vendar nimajo podpore ali denarja za izvedbo le-teh.
- Da se omeji vpis na fakultete in s tem prepreči odvečno diplomirano silo mladih, ki bi ostali na cesti brez službe in živeli od denarnih socialnih pomoči.
- Da se za mlade, ki izhajajo iz socialno ogroženih družin, uvedejo brezplačne ekskurzije in šolske aktivnosti, ter s tem prepreči izključevanje mladih pri šolskih aktivnostih, ki so pomembne za zdrav razvoj mladih.
- Da se uvedejo možnosti financiranja mladih zaposlenih pri njihovi samostojnosti oziroma pri njihovem nakupu stanovanja ali pri plačevanju najemnine s strani države, saj večina mladine dela za minimalno plačo, ki pa ne zadostuje, da se osamosvojijo od staršev in začnejo živeti svoje življenje, v svojem stanovanju, kaj šele, da bi lahko imeli družino.

7 LITERATURA

- Asen, E. (1995). *Kako iz skupnega življenja dobimo najboljše družine*. Ljubljana: DZ.
- Brake, M. (1983,1984) *Sociologija mladinske kulture*. Ljubljana, Knjižnica revolucionarne teorije 15.
- Brake, M. (1984). *Sociologija mladinske kulture in mladinskih subkultur*. Republiška konferenca ZSMS in Univerzitetna konferenca ZSMS. Ljubljana: Krt.
- European Commision (2009). *Youth in Europe – A statistical portrait, EU Youth report ter European Research on Youth*. Dostopno na:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-920/EN/KS-78-09-920-EN.PDF (21. 4. 2014).
- Dragoš, S., V. Leskošek (2003). *Družbena neenakost in socialni kapital*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Eurostat (2009). *Eurostat Statistics Database*. Dostopno na:
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (21. 4. 2014).
- Filipovič, M. (2011). *Bivanjske in stanovanjske razmere: matrika ukrepov na področju mladinske politike*. V U. Boljka, (ur.). *Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike*. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Frith, S. (1986). *Zvočni učinki. Mladina, brezdelje in politika rock and rolla*. Ljubljana: Republiška konferenca in Univerzitetna konferenca ZSMS. str. 181–193, Ljubljana: VŠSD.
- Gillis, John R. (1999). *Mladina in zgodovina*. Šentilj: Založba Aristej.
- Gržan, K. (2000). *Stiske slovenskih družin*. Ljubljana: Založba Družina.
- Haralambos, M., Holborn, M. (1995). *Sociologija: teme in pogledi*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- Haralambos, M., Holborn, M. (1999). *Sociologija: teme in pogledi*. Državna založba Slovenije, Ljubljana.
- ILO (1984). *Into the Twenty First Century, The Development of Social Security*, Geneve.
- Južnič, S. (1987). *Antropologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Južnič, S. (1993). *Identiteta*. Ljubljana: FDV.
- Klemenčič, S. in Hlebec, V. (2007). *Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

- Kobal Grum, D. (2000). *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Lavrič, M. in dr. (2010). Mladina 2010. *Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Urad RS za mladino. Maribor: Aristej.
- Lesar, S. (1998). *Kdo je »Čefur«?* Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Leskošek, V. et al. (2013). *Revščina zaposlenih*, Sophia, Ljubljana 2013
- Mandič, S. (2009): Stanovanjske razmere mladih. V: Rakar, T., Boljka, U.. Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, 2009, str. 77-93.
- Mladina 2010. *Končno poročilo o rezultatih raziskave*. Dostopno prek:
http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/pdf/Mladina_2010_Koncno_porocilo.pdf (17. 4. 2014).
- Musek, J. (1995). *Ljubezen, družina, vrednote*. Ljubljana, Educy.
- MSS (2010). Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: *Izobraževanje mladih*.
- MSS (2010). Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: *Stanovanjska problematika mladih*.
- MSS (2010). Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: *Mladinsko organiziranje*.
- MSS (2010). Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: *Zaposlovanje mladih*.
- Nacionalni program za mladino 2012-2021. *Mladi na potezi*. Urad RS za mladino. Dostopno na: www.ursm.gov.si/fileadmin/.../nacionalni_program_za_mladino.pdf (5.5.2014)
- Nataša J., Irena M. (2009). *Strategije (pre)živetja mladih priseljencev*. Diplomsko delo. Ljubljana. Fakulteta za socialno delo
- Novak, M. (1994). *Dober dan, revščina*. Socialna zbornica Slovenije, Ljubljana.
- Poštrak M. (1994, letnik 33, številka 4). *V znamenju trojstev*. Revija Socialno delo.
- Poštrak M. (1995, letnik 34, številka 3). *Nove perspektive sociologije kulture*. Revija Socialno delo.
- Poštrak M. (1996, letnik 35, številka 5). *Socialno kulturno delo*. Revija Socialno delo.
- Novak, M. (1994). *Dober dan, revščina*. Socialna zbornica Slovenije, Ljubljana.
- Rus, V. (1990). *Socialna država in družba blaginje*. Inštitut za sociologijo Domus. Ljubljana.

- SURS (2010). SI-Stat podatkovni portal. Dostopno na:
<http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp> (15. 4. 2014).
- Ule, M. (1988). *Mladina in ideologija*. Ljubljana, Delavska enotnost.
- Ule, M., Miheljak, V. (1995). *Prihodnost mladine*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zbirka Juventa
- Ule, M. (1996). *Sociološki oris mladosti/mladine*. V: M. Ule Nastran (ur.), *Maldina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, M. (1996a). *Mladina v devetdesetih: analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Ule, M., Kuhar, M. (2002). *Sodobna mladina: izziv sprememb*. Mladina 2000: 39-71, (ured. V. Miheljak). *Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ljubljana: Ministerstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenija za mladino: Aristej
- Ule, M., Kuhar M. (2003). *Mladi, družina, starskestvo: spremembe življenjskih potekov v pozni modernosti*. Ljubljana: Založba FDV in Center za socialno psihologijo, zbirka Psihologija vsakdanjega življenja.
- Ule, M. (2005). *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ule, M. (2008). *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Vogrinc, J. (2008). *Kvalitativno izobraževanje na pedagoškem področju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta
- Zupančič, M. (2004b). *Razvoj identitete in poklicno odločanje v mladostništvu*. V: Marjanovič Umek, L. in Zupančič, M., *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstveno-raziskovalni inštitut Filozofske fakultete, str. 571 – 588.
- ZRSZ (2009). Letno poročilo. Dostopno na:
http://www.ess.gov.si/files/886/letno_porocilo_zrsz_%202009.pdf (27. 4. 2014).
- ZRSZ (2010). Letno poročilo za leto 2009. Dostopno na:
http://www.ess.gov.si/files/886/letno_porocilo_zrsz_%202009.pdf (20. 4. 2014).
- World Values Survey (2009). *1981-2008 Official Aggregate v.20090901. (2009). World Values Survey Association* (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: ASEP/JDS, Madrid.

8 POVZETEK

Diplomska naloga prikazuje kako se mladi spopadajo z revščino in socialno izključenostjo na Jesenicah ter kakšno je njihovo mnenje o trenutni situaciji mladine na Jesenicah. Skozi raziskavo sem želela ugotoviti, kako oziroma kaj bi se dalo spremeniti, da bi lahko revščino in socialno izključenost med mladimi na Jesenicah v čim večji meri zmanjšali.

Prvi del naloge zajema teoretični del, in sicer predstavlja različne teorije, ki so povezane z mladino in mladostjo in le-to opisujejo skozi zgodovino, predstavi pojem revščine, brezposelnosti, subkulture in socialne izključenosti ter kako vse to vpliva na življenje mladih.

Drugi del naloge – empirični del, pa zajema rezultate, ki sem jih pridobila z metodo fokusne skupine, pri kateri sem uporabila nestandardizirano tehniko skupinskega intervjuja. S skupinskim intervjujem sem poskušala ugotoviti kako revščina in socialna izključenost vplivata na življenje mladih na Jesenicah.

Ugotovila sem, da revščina in socialna izključenost veliko vplivata na življenje mladih, na njihovo samostojnost in zdrav razvoj. Veliko mladih nima denarja za šolanje in so doma brezposelni ter živijo od denarne pomoči. Tisti mladi, ki pa se šolajo oziroma so že končali šolanje pa ne dobijo zaposlitve na svojem področju ter opravljajo druga dela za minimalno plačo ali pa so brezposelni in živijo od denarne socialne pomoči. Revščina in socialna izključenost ne vpliva samo na tiste mlade, ki so brezposelni ampak tudi na tiste, ki so zaposleni in delajo za minimalno plačo, saj jim minimalna plača ne zadošča, da bi se postavili na noge in osamosvojili od staršev.

Opazila sem tudi, da je na Jesenicah subkultura »čefurjev« zelo pomembna, saj je veliko mladih na Jesenicah, ki so drugih narodnostih in se počutijo socialno izključene zaradi svojih porekel, ter se priključujejo subkulturi zato, da bi se počutili sprejete.

9 DODATEK

PRILOGE: Zapis zvočnih posnetkov fokusnih skupin

Pri obeh intervjujih sem na papir prenesla najbolj pomembne stvari za mojo diplomsko nalogo. Teme in mnenja izrečena med pogovoroma, ki niso bili ključnega pomena za mojo raziskavo sem izpustila.

Priloga 1: Ivanka Berčan, Almira Salkić, Ahmed Pašić in Majda

FOKUSNA SKUPINA 1

Kako vi vidite socialno izključenost mladih na Jesenicah?

Ivanka Berčan: V tem obdobju med 14 in 20 letom je vsak mladostnik/ica zelo ranljiv/a, ker je to obdobje nastajanja identitete, iskanja samega sebe in v bistvu nobeden ne ve točno kaj bo postal/a, ali bo to zmožel/a, veliko je tega dvoma vase in grajenja samospoštovanja in samopodobe. Ena od prvih stvari, ki lahko izključuje, je recimo tiste mlade, ki imajo manj samozavesti ali zaupanja vase ali nimajo podpore v družini, zato tudi recimo v našem programu *Naj mlade ne vzgaja ulica*, širše zastavimo pomen pojma socialne izključenosti mladine, se pravi, da pod pojem socialne izključenosti uvrščamo vse mladostnike/ice, ki je/so lahko izključen/e, ker se ne znajo postaviti zase ali ne znajo zaupati vase in svoje sposobnosti, da bi pri drugih tudi eno priznanje lahko prejeli/e in dosegli/e neke rezultate. Drugi vidik, ki ga vidim je, da se v vseh izobraževalnih ustanovah dela na inteligenčnem kvocientu in tukaj odpade naslednji sloj mladih oziroma ostane potisnjen na rob. Tisti, ki ne blestijo v inteligenčnem kvocientu vendar imajo cel kup drugih darov, ki jih nekako v družbi ne znamo videti v tistem določenem obdobju in jih tudi primerno valorizirati ter ceniti; na primer nekdo, ki ima čut za druge, kot so naši prostovoljci v programu, ki prihajajo že štiri leta in vsak teden pomagajo zastoj in druge otroke učijo. No, saj neka referenca je, ko napišemo, da so toliko ur prostovoljno pomagali in učili otroke ampak to se nikjer ne poudarja, vidijo se samo ocene v šoli in to je tudi edini kriterij, da ima človek na koncu papirje in ne kakšna osebnost je. V našem programu hočemo zajeti te mlade, ki so izključeni, saj je tri četrt mladih nekje v sivini, nekaj jih je vrhunskih športnikov in tudi to jih je res malo, nekaj jih je vrhunskih z intelektualnimi sposobnostmi, potem pa je tri četrt mladih nekje v sivini pa ravno tako rabijo,

da se nekako prebijejo. V tem programu imamo tako zastavljeno, da ni nobenega pogoja dejansko. Edini »pogoj« je, da si mlad in da spoštuješ pravila programa.

Povej mi ali na to prostovoljno pomoč pri učenju prihaja veliko otrok drugih narodnosti?

Ivanka Berčan: Ja, mislim da imamo vse mladostnike druge narodnosti; tudi iz šol jih veliko usmerjajo k nam, saj imamo zastoj učno pomoč in smo uspeli skozi švicarski projekt dobiti pripomočke kot so knjige, računalniki, tako da tisti mladi, ki nimajo računalnika lahko pridejo k nam in si tu skopirajo karkoli rabijo za šolo ter uporabljajo naše knjige. Največkrat pa res, da že takoj ko se preselijo na Jesenice, sem pridejo in to je kar celoletno spremljanje ter otrok. Ravno tako ne obešamo na veliki zvon, kdo prihaja sem po izredno pomoč pri učenju, saj jim ne želimo dati občutka nesposobnosti in sramu ampak jim hočemo dati občutek, da prihajajo sem na druženje, ki pa hkrati podpira vse zdrave stvari za življenje. Je pa kar nekaj takih, ki so na mejah. Tu govorimo že o avto-destruktivnih oblikah, ki so tudi včasih skrite nekje globoko. V bistvu imamo zato tu redno zaposlene, ki vedo kaj želijo videti in o čem želijo pomagati, čeprav ko tako gledaš od daleč naše delo, se vse zdi bolj preprosto ampak ko se kaj ustvarja pri delavnicah ali športu, ko nekdo šele takrat začne govoriti, na primer pri ročnem nogometu, o stiski, nasilju, ki ga doživlja, dejansko vidiš, kako huda in resna je situacija posameznih mladostnikov.

Kaj pa subkultura »čefurjev«? Kaj menite glede tega, kakšen pomen ima in kako vpliva na socialno izključenost mladih na Jesenicah?

Ivanka Berčan: Če se opiram na naš program lahko rečem, da na začetku ni bilo lahko, saj so bila medsebojna izključevanja med mladimi na podlagi narodnosti iz bivše Jugoslavije, ampak mislim, da ne izvira iz te generacije ampak od staršev. Večkrat sem občutila, kako so doma starši ali stari starši prenašali neke starodavne zadeve, ki bi jih morali mladi preraščati ampak smo uspeli tu ustvariti tako vzdušje, da se ne oziramo na narodnost. Praznujemo vse praznike, ravno zato, da bi se spoznale korenine in kulturo drug drugega in se tako lažje spoštujemo. Podpreti želimo tudi to, da bi aktivno reševali stvari in se jih aktivno lotevali, ker je opaziti preveč pasivnosti in vloge žrtve med mladimi na Jesenicah. Na primer, jaz vidim mladostnike, ki pridejo in rečejo »... zato, ker sem Srb, ne dobim tega ...« in to so izgovori, ki so nekako kar zakoreninjeni, saj to doma poslušajo od staršev.

Kaj po materialna revščina kot socialna izključenost? Jo je veliko opaziti?

Ivanka Berčan: Ja, v zadnjih letih veliko. Včeraj smo imeli »palačinka party« in se dogovarjamo tudi z domom ostarelih, da odvečno hrano ne mečejo stran ampak jo prinesejo nam, ker večkrat vidimo, da pridejo mladostniki sem lačni. Tudi na splošno je naša družba v zadnjih letih postala taka, da gledamo samo na zunanje stvari, kako je kdo oblečen in med vrstniki je to zelo močna izključenost in za njih je najbolj važno kaj si bodo vrstniki mislili o njih in tudi opažam, da starši namesto, da bi se z otrokom ukvarjali in posvečali svoj čas ter z otrokom nekaj skupaj doživeli, mislijo da se ljubezen izraža skozi materialne stvari in otroku namesto, da podarijo svoj čas raje kupijo stvari. Tudi ne pripravijo jih za življenje in potem so otroci zgubljeni. Dostikrat vidim, da nimajo te realne predstave o življenju in potem enostavno padejo tako na trdna tla.

Majda: Se strinjam s tem, da se v današnjih časih mladina ocenjuje in sprejema na podlagi videza in materialnih stvari. V šoli dostikrat vidim, kako so vrstniki, ki nimajo najnovejših telefonov in tabličnih računalnikov, izključeni iz določene skupine vrstnikov, ki pa te stvari imajo. Se pravi, če v današnjih časih nisi v koraku z ostalimi, ne spadaš mednje. Dosti izključevanja opažam tudi pri športnih dejavnostih oziroma aktivnosti pri športnih dejavnostih. Veliko otrok ne trenira ničesar v prostem času, saj starši nimajo denarja, da bi jim to omogočili. Tudi pri šolskih ekskurzijah je moč to opaziti, saj lahko rečem, da 30% otrok ne gre na šolske ekskurzije, čeprav naj bi sodile pod obvezne, vendar v večini vedno prinesejo opravičilo od zdravnika, da so bili odsotni zaradi bolezni; nekateri starši pa ponižno pridejo na govorilne ure in povejo pravi razlog odsotnosti. Moram poudariti, da govorimo o plačilu okoli petindvajset evrov na ekskurzijo. Zdaj se pa lahko zamislimo, kako hudo je.

Ahmed Pašič: Največji problem je pasivnost mladih. Jesenice imajo veliko narave in humanitarnih društev, ki rabijo prostovoljce/ke, kamor lahko dajo svojo energijo in prosti čas brez, da bi to aktivnost moral plačati ampak mladi se raje odločajo za alkohol in drogo in brezposelnost postaja vedno bolj samo izgovor mladih in ne problem. Vendar se strinjam, da brezposelnost in lenost sta dejavnika, ki povzročata smrtonosno kombinacijo in vodita v socialno izključenost in zlorabo drog.

Ivanka Berčan: Jaz mislim, da je ta čas krize lahko tudi čas ustvarjalnost. Namesto da bi se trije posamezniki združili in začeli kakšen projekt ali dali pobudo za ustanovitev podjetja, se

raje dobijo pred blokom in si kupijo travo ter zadevajo. In tu zopet lahko govorimo o pasivnosti mladih oziroma vlogi žrtve.

Almira Salkić: Mislim, da to tudi izhaja dosti od doma. Če starši doma samo vegetirajo in jamrajo kako nič ne morejo narediti, *»itak smo samo čefurji«* in to otroci samo poberejo in se tudi družijo z vrstniki, ki podobno zadevo poslušajo doma, je potem normalno, da gredo samo v kriminal, saj nimajo pozitivnega pogleda na življenje.

Ivanka Berčan: Tako se utrjuje občutek nemoči. Jaz kar jezna postanem, ko to poslušam. To je zapiranje v vlogo žrtve. Jaz preden sem prišla na Jesenice, sploh nisem vedela, da obstaja denarna socialna pomoč. Ko sem prišla na Jesenice, sem videla, da vsi nekaj zahtevajo, da jih država preživlja.

Ahmed Pašić: Revščina je sindrom vseh bivših industrijskih krajev v Sloveniji, zato to kar vidiš na Jesenicah je veliko boljše kot nekaj kar lahko vidiš v Mariboru, Trbovljah. Nas Jeseničane, po eni strani rešuje bližina Avstrije in to, da je šel Acroni v roke Rusov, kajti če bi ostal naš bi ga pokradli; potem imamo tu Bled, Radovljico kjer je veliko turizma in ponudb za sezonsko delo, tako da neke možnosti za delo se še vedno najdejo ampak veliko mladih noče delati in so vsi raje na zavodu ter prejemajo socialno denarno pomoč in samo gledajo kdo jim bo kaj dal. In tudi, če ne morejo imeti službe oziroma je ne dobijo, zakaj potem ne naredijo nekaj zase, za okolico, za svoje boljše počutje in se priključijo kam kot prostovoljci in pomagajo? Ne, večina naših mladih bo raje spala do popoldneva in še naprej jamrala. Tudi preko naše Facebook skupine *Ejga za lepše Jesenice* imamo veliko referenc za služb, na primer, zadnjič je neka gospa napisala, da rabijo natakario v nekem lokalu in je tako zaposlila neko punco, ki jo je kontaktirala preko skupine.

Almira Salkić: Na Jesenicah je ogromno mladine, ki pripadajo različnim narodnostim, ki pa večinoma vsi imajo isto socialno ozadje. To pomeni, da so večinoma vsi otroci delavcev, ki se borijo za preživetje in delajo za minimalno plačo, ki zaradi dela in slabe izobrazbe ne zmorejo posvečati toliko časa otrokom in jim pomagati pri šolskih zadevah. Menim, da je treba te otroke oziroma to mladino bolj spodbujati, ustvarjati več delovnih mest za njih in jim pokazati, da njihova usoda ni začrtana zato ker so na *»iće«* ali ker prihajajo iz socialno šibkega okolja ter jim vliti upanje, da lahko dosežejo vse kar si želijo. Le tako bomo lahko začeli uničevati stereotipe, ki so se utrdili med mladimi na Jesenicah.

Priloga 2: Mojca, Maja, Anela, Alen, Peter, Samir

FOKUSNA SKUPINA 2

Kako vi vidite socialno izključenost mladih na Jesenicah?

Maja: Najhuje je, ker je ogromno mladih brezposelnih in ta brezposelnost vodi v izključenost, saj si brez denarja ne moremo privoščiti stvari kot ostali vrstniki, ki pa delo in plačo imajo ter ne moremo živeti normalno življenje, ki si ga kot mladina zaslužimo.

Mojca: Če odmislimo nezaposlenost, je veliko mladih takih, ki se ne more šolati zato ker starši doma nimajo denarja in tudi tu prihaja potem do izključenosti, saj taka mladina zgubi socialno mrežo, ker ne hodi v šolo in je brezposelna. Taka mladina potem ne vidi cilja v življenju in zapade v drogo in alkohol. Takih primerov je na Jesenicah ogromno. Zaradi brezposelnosti in nezmožnosti šolanja postaja mladina na Jesenicah zelo pasivna. Nekako se zadovoljijo s socialno pomočjo in niti ne iščejo več aktivno službe in druge rešitve za svojo situacijo.

Samir: Ne samo brezposelnost, pomanjkanje denarja in volje ampak tudi to, da na Jesenicah mladina same sebe izključuje s tem, da se sprijazniijo s situacijo in zabredejo v alkohol in droge. Namesto, da bi iskali neko rešitev, se skupina mladih raje dobiva pred bloki in zberejo denar za en »joint« ter se zadevajo. In tako iz dneva v dan. Če govorimo o »jointu« je še v redu, vendar vemo, da Jeseničani čedalje tonejo v hujša brezna.

Peter: Ne samo droga, tudi ropi so pogosti zadnje leto. Saj so oropali že vse banke na Jesenicah, da o lokalih in restavracijah ne govorimo. Ampak to je normalno tu pri nas.

Anela: Moram dodati, da je tudi zelo veliko mladih, ki se upirajo trenutni situaciji in odhajajo v Avstrijo delati, delajo najnižja dela in zelo slabo plačana dela. Vendar vseeno delajo, tudi taki obstajajo, ki se kljub temu trudijo.

Alen: Poznam tudi ogromno diplomiranih mladih, ki dela za svoj poklic ne dobijo in namesto, da delajo kot pravniki, delajo v živilskih trgovinah ter dobivajo minimalno plačo. Ta situacija nam ogromno pove o stanju v državi. Ne vem zakaj država ne omeji vpisa na fakultete in s tem prepreči odvečno izobraženo silo mladih. Naj se že enkrat odloči, kaj bo naredila z vsemi diplomiranimi mladimi, ki so brezposelni ter živijo praktično od nje.

Kaj pa subkultura »čefurjev«? Kaj menite glede tega, kakšen pomen ima in kako vpliva na socialno izključenost mladih na Jesenicah?

Mojca: Mislim, da ta subkultura »čefurjev« veliko vpliva na socialno izključenost oziroma že sama po sebi je izključujoča, saj označuje nekaj drugačnega od večine, kar nikoli ni bilo sprejeto s strani dominantne družbe ter je vedno veljalo za nekaj slabega.

Anela: Največ izključevanja prihaja na podlagi našega ozadja oziroma naših narodnostih. Mi, ki smo na »ič itak« nimamo veliko možnosti za dobro službo in položaj. Dobro, tu na Jesenicah smo »itak« vsi »balkanci«, tako da tega ni čutiti toliko kot je to mogoče čutiti drugje, pa vendar nekako se mi še vedno zdi, da kadar nas v šoli pokličejo določeni učitelji po priimku, vedno *zategnejo »ič«* kot, da bi ga ja hoteli poudariti in nas na tak način ponižati pred drugimi.

Alen: Ko se imaš za »čefurja«, veš da si med »svojimi«, da nekam spadaš. Med *Slovence »itak«* nikoli ne moreš spadati zaradi priimka, tako da »valda« se potem družiš z »balkanci«. Kar se tiče jezika, te tudi noben nebo grdo gledal, ko boš svoj jezik uporabljal v svoji družbi in se tako posledično počutiš svobodnejšega oziroma bolje povedano počutiš je normalnega. Ni hujšega, ko včasih uporabiš kakšno bosansko besedo in vidiš očitajoče poglede s katerimi ti govorijo *»dej poberi se nazaj v Bosno, če misliš bosansko govoriti«*.

Peter: Danes je ta subkultura »čefurjev« postala že prav »kulska«. Celo *Slovenci* hočejo biti »čefurji«, da bi bili videti »kul« pred drugimi. »Žurka« brez balkanske narodne muzike ni prava »žurka«, moški se oblačijo v oprijete hlače in oprijete bele majice ter »pederuš« medtem ko pa ženske večinoma »furajo« lakaste torbice, široke tunike z lakastim pasom ter pajkice. Tako lahko že takoj vidiš ali je nekdo »čefur/ka« ali ne.

Samir: Ja se strinjam, dobesedno si izključen iz družbe, če se ne oblačiš kot tipični »čefur/ka« ter se greš lahko družiti samo z *Slovenci*. »Čefurji itak« zmeraj hočejo biti »kulski« in izpasti »frajerj*«*. Pač, to nam je nekje v naravi, zakoreninjeno globoko v nas. Mogoče je to neki obrambni mehanizem, ki se je razvil v vseh teh letih borbe proti diskriminaciji.

Maja: Ne samo »kulski«, tudi neka agresija prihaja iz te subkulture. Agresija, ki v bistvu pomeni bolečino zaradi zavračanja tega kar so ti mladi. Sej če si na »ič«, še ne pomeni, da nisi vreden dostojnega življenja in dobre službe. Veliko »čefurjev« je prilezlo daleč, ne glede na

njihov izvor in priimek. Po temu se je treba zgledovati in ne po teh subkulturah, katerih pripadniki mislijo, da biti »čefur« pomeni biti nekdo več.

Kaj po materialna revščina kot socialna izključenost? Jo je veliko opaziti?

Peter: Da, seveda jo je veliko opaziti. Govorimo vendar o »nekdanjem« industrijskem mestu, ki je v zadnjih letih bliskovito propadlo. Vse kar drži Jesenice pokonci je še Acroni in to je to. Če to propade, bodo Jesenice postale največje brezno Slovenije. O tem, kako prebivalci Jesenic živijo, je hudo govoriti. Govorimo o tem, da večina nima denarja za kruh, ogromno prebivalcev nima več elektrike, ker je ne morejo plačevati in hodijo na Rdeči križ, kjer prosijo za hrano iz konzerv, saj brez elektrike ne morejo kuhati hrane. Groza.

Mojca: Se strinjam, istočasno pa mladina živi pod pritiskom, da iz te bede povlečejo oziroma pomagajo svojim staršem. Kako naj oni pomagajo njim, če še sami zase ne morejo poskrbeti, saj možnosti za zaposlitev so minimalne. Namesto, da bi življenje uživali kot se za mlade spodobi, se borijo za preživetje.

Anela: Ko smo že pri tej »bedi« mladih moram povedati, da jaz poznam ogromno primerov, kjer so doma zelo revni in nimajo skorajda niti za hrano, pa vendar se na ven kažejo kot da denar imajo in se vedno dobro oblačijo ter hvalijo pred drugimi. Žalostno je, da se materialne stvari oziroma videz toliko ceni in da ljudje raje kupujejo dober avto in oblačila.

Maja: Vsaka zgodba ima dve plati, tudi jaz poznam nekaj primerov, ko se na ven kažejo vsi fini, v bistvu so pa doma na dnu revščine. Vendar taki primeri so povsod po svetu, ne samo na Jesenicah. Pri nas Jeseničanih je problem to, da nas je ogromno otrok iz delavskih družin, družin, ki so v sedemdesetih in osemdesetih letih prihajale delati v Slovenijo in »fabriko« ter iskale boljše življenje; družin v katerih starši niso dobro izobraženi in nam pri šoli in učenju ne morejo veliko pomagati ter to, da zaradi jezika, kulture in navad so vedno bili socialno izključeni ter so izključenost posledično prenesli na svoje otroke s svojim razmišljanjem.

Alen: Jaz lahko rečem, da poznam mnogo mladih, ki nosijo prekratke ali prevelike obleke iz druge ali celo tretje roke. Če smo dovolj pozorni, lahko vidimo koliko mladih dejansko trpi za materialno revščino. Se kdaj vprašamo koliko študentov oziroma dijakov letno lahko odide na dopust? Koliko študentov se lahko obleče po svoje in hodi na zabave? Tu pri nas je vse mrtvo,

kot, da ni življenja. Seveda, da ga ni, saj ni denarja. Mladina je obubožana zadnja leta. In še tisto nekaj kar jih ni obubožanih, je pa že pobegnilo v tujino.

Samir: Jaz recimo vidim dosti stvari na »*ših*tu«, ko se kateri od sodelavcev zlomi in pove, kako hudo je doma ali pa ko skozi pogovor dojameš, da nekdo nima denarja. Na primer, ko hočemo skupaj naročiti pico za v nočno izmeno, točno vidiš kdo se elegantno vleče ven, da nebi rabil nič prispevati in to ne zato ker bi bil »*škrt*« ali karkoli drugega temveč zato, ker enostavno ljudje nimajo denarja. Nekateri sodelavci ne jejo na »*ših*tu«, razlog je seveda očiten zakaj ne. Torej ne govorimo samo o brezposelni mladini, ki je obubožana ampak lahko rečemo, da tudi zaposleni mladi nimajo denarja saj samostojno življenje stroške, ki pa so za nekoga z minimalno plačo preveliki. Tudi zaposleni so lahko revni, mezda ni noben merilec revščine, je pa res, da tisti ki dobivajo plačo imajo vsaj neko sigurnost, neko minimalno stabilnost, da vedo da si bodo vsak mesec lahko kupili hrano.

Priloga 3: Miha

ŠTUDIJA PRIMERA 1

Jaz: Kakšne so tvoje osebne izkušnje glede socialne izključenosti?

Miha: Nimam nekih posebnih izkušenj s socialno izključenostjo. Vem, da jo je na Jesenicah ogromno, kajti to vidim po svojih prijateljih, sosedih itd., vendar bolj kot mislim, bolj se ne morem spomniti, da bi bil kdaj izključen na kakršen koli način. Vedno sem bil bolj preprost in tih fant, nikoli se nisem izpostavljal preveč, imel sem veliko prijateljev, dobro socialno mrežo, dobre ocene, super starše, ki so mi vedno pomagali in spodbujali. Nekako mislim, da mi je bilo življenje kar lepo postlano, ko pogledam za nazaj.

Jaz: Kaj pa subkultura »čefurjev«? Kakšne so tvoje osebne izkušnje z »čefurji«?

Miha: Na Jesenicah je subkultura »čefurjev« zelo močna, saj je ogromno priseljencev iz bivše Jugoslavije in nekako se mi zdi, da so Jesenice zadnja leta postale že pravi geto. Ko nekomu rečeš, da si iz Jesenic, se te prav malo ustrašijo, kajti za Jeseničane velja, da so največji »čefurji« in da je tu veliko kriminala. Kar sicer ni čisto zgrešeno, dejansko tu je ogromno kriminala in droge, samo se o temu ne govori preveč in si vsi zatiskajo oči. No skratka, subkultura »čefurjev« je tu zelo močna, kot sem že omenil. Sam imam veliko prijateljev, ki se imajo za »čefurje« in so čisto prijetni, se razumemo, tudi skupaj ven hodimo itd. Mi, ki smo rojeni na Jesenicah, smo se nekako navadili drug na drugega, če me razumete kaj hočem povedati. Je tudi odvisno kako si vzgojen, na primer moji starši nikoli niso imeli nič proti »čefurjem« oziroma imata še družinske prijatelje, ki so iz Bosne in se zelo dobro razumejo. Mene sta vzgajala tako, da sta me naučila sprejeti človeka takega kot je, ne glede na to od kod so njegove korenine, zato sem vedno sprejel za prijatelje tudi tiste, ki prihajajo iz drugačne kulture in so drugih narodnostih. Vem, da je nestrpnosti, do otrok priseljencev na Jesenicah in na splošno v Sloveniji zelo velika, vendar mislim, da nebi smela biti, kajti ravno zaradi te nestrpnosti se oblikujejo sovraštva med dominantno družbo in subkulturo »čefurjev«. Res je, da je ogromno kriminala med »čefurji« vendar ne rabimo vsakega obsojati že vnaprej. Mogoče ravno zato, ker sem vedno dajal vsakemu priložnost, da ga spoznam in oblikujem neko prijateljsko vez z njemu, tudi v tako dobrih odnosih z »čefurji«. Kar lahko povem iz lastnih izkušenj, je to, da so moje izkušnje z subkulturo »čefurjev« in na splošno z pripadniki

drugih narodnosti v zelo dobrih odnosih, imam veliko prijateljev, ki prihajajo iz Bosne, Srbije, Makedonije itd. in nikoli nisem imel problema z nobenim na »ič«.

Jaz: Si bil kdaj socialno izključen zaradi materialne revščine?

Miha: Jaz nikoli, kajti doma smo imeli vedno dovolj denarja, da smo lahko lagodno živeli. Imel sem srečo, da sta oba starša zaposlena in imata dobre plače. Mogoče se pozna tudi to, da sem edinec in sem vedno imel vsega na pretek, saj sta si starša lahko privoščila, da mi kupujeta stvari. Starša sta mi tudi plačala izpit za avto, maturantski izlet, mi omogočila, da sem šel študirati itd. Skratka vedno sta mi bila pripravljena in sposobna pomagati pri finančnih zadevah. Odkar študiram, tudi sam občasno delam kot študent na promocijah, da dobim malo denarja in ga lahko zapravim kakor jaz hočem. Nikoli nisem občutil, da bi bil izključen zaradi materialnih stvari oziroma mislim, da je to odvisno od posameznika. Meni na primer, dober avto in telefon ne pomeni veliko, ravno tako tudi ne, ali nosim hlače od kakšne priznane firme ali pa hlače za dvajset evrov iz neke poceni trgovine. Nekomu, pa te stvari lahko pomenijo ogromno in tak, ki mu to pomeni, se bo počutil izključenega, če si tega ne bo mogel privoščiti. Mene so starši doma vzgojili tako, da so me naučili, da obstajajo stvari, ki so veliko bolj pomembne od denarja in postavljanja pred drugimi z luksuznimi stvarmi. In ravno zaradi tega lahko rečem, da jaz se nikoli nisem počutil nekaj posebej izključenega zaradi materialne revščine oziroma pomanjkanja.

Priloga 4: Melita

ŠTUDIJA PRIMERA 2

Jaz: Kakšne so tvoje osebne izkušnje glede socialne izključenosti?

Melita: Najbolje, da začnem od začetka oziroma od otroštva. Socialna izključenost se je pri meni začela že, ko sem bila otrok in to zaradi mojega priimka. Ker sem pač na »ič«, je bilo izključevanje vidno že v osnovni šoli, ko so nas razdelili v razrede. Sej veste, razredi kot so A, B, C in Č. V Č razredu so bili vedno otroci priseljencev, se pravi otroci, ki so na »ič«. Vse skupaj so nas dali v isti razred in potem je ta razred veljal za najhujšega na šoli. Tudi profesorji nam niso bili preveč naklonjeni. No, kot otrok tega nisi čutil veliko oziroma nisi šel za temu, povrh vsega si bil vedno obkrožen z ostalimi »čefurji«. Ko pa sem začela hoditi v srednjo šolo, sem pa močno občutila, kaj pomeni biti izključen zaradi svojega porekla in priimka. Hodila sem na srednjo ekonomsko šolo v Radovljici in tam so bili vsi profesorji zelo nastrojeni proti »čefurjem«. Ko sem bila prvi letnik, mi je profesor za zgodovino rekel, da na njegovi uri lahko sedim kar na tleh, saj mi Bosanci »itak« jemo na tleh, tako da ne vidi problema, da bi še pri pouku sedela na tleh. To je bilo le eno od mnogih ponižanj v štirih letih na tej srednji šoli. Vse to je seveda prišlo tudi do ravnatelja, vendar nikoli se ni kaj ukrenilo proti temu oziroma proti obnašanju učiteljev. Tudi težko sem dobila dobro oceno, verjeli ali ne. Bila sem vedno med najboljšimi učenci v razredu, vendar so mi s težkim srcem dajali pet ali štiri za oceno. Seveda, niso bili samo učitelji nastrojeni proti meni. Tudi sošolci, ki so bili Slovenci, me niso preveč marali, pa ne zaradi tega, da bi jim kaj naredila ampak zato ker sem na »ič« in ker poslušam »balkan« muziko. V prvem letniku sem se obremenjevala zaradi tega in dostikrat sem se počutila izobčeno, vendar kasneje sem se navadila na to in mi ni prišlo več do živega. Našla sem si družbo »čefurjev« in odmisllila ostale stvari. Seveda, sem se vedno borila proti diskriminaciji in nikoli nisem bila tiho, če me je nekdo »zafrkaval« z žaljivkami kot so: »čefurka«, »bosanka« itd. Tudi vedno mi je bilo nerodno, ko sta starše prišla v šolo na govorilne ure in ker pač ona dva ne govorita tekoče slovensko, sem se vedno izogibala temu, da bi šla z njima v šolo. Že tako se ti vsi smejiijo v glavo, ker si na »ič«, kako naj se potem še pokažeš s starši v šoli, ki so pravi »južnjaki«, ki še slovensko ne znajo govoriti. Ko sem končala s srednjo šolo, sem se vpisala naprej na Ekonomsko fakulteto in tam je bilo vse drugače. Ko prideš na faks, te noben ne sprašuje kaj si, kdo si ampak si samo številka in to mi

je odgovarjalo. Končno sem se počutila svobodno in se nisem obremenjevala s svojim priimkom in ni mi se bilo treba več boriti s celim svetom.

Potem lahko omenim tudi to, da poleg socialne izključenosti na podlagi mojega priimka, sem bila izključena kot otrok tudi zato, ker smo živeli v barakah in smo imeli zelo malo denarja in me je bilo vedno sram pripeljati kolegice k meni domov, ker je bilo vse tako majhno in stisnjeno. Imam še brata, se pravi smo štiri osebe bile stisnjene v enosobnem stanovanju in bilo je grozno. Barake so bile v obupnem stanju, imeli smo majhno kuhinjo, ravno toliko veliko za hladilnik in štedilnik ter vsi smo spali v eni sobi. Bilo je grozno. Nato je mami zbolela na živcih in so me vrstniki vedno dražili za mamico, ker je pač izgledala vedno čudno in neurejeno, pila je tablete za depresijo in ostajala po več tednov v psihiatrični kliniki na zdravljenju. S časom, sem se jo začela sramovati, saj nisem prenesla, da so me ljudje čudno gledali zaradi nje. No kasneje, ko se je pozdravila in se je življenje vrnilo v neko normalno stanje, ko smo se preselili v večje stanovanje v bloku in si finančno opomogli je bilo veliko boljše.

Jaz: Kaj pa subkultura »čefurjev«? Kakšne so tvoje osebne izkušnje z »čefurji«?

Melita: Kaj naj rečem, sem ena izmed njih. V moji družbi so samo »čefurji«, vse moje kolegice in kolegi so na »ič«, vsi poslušamo »balkan« muziko in hodimo na iste »žure«. Mi »čefurji«, ki smo rojeni na Jesenicah in smo tu odraščali, se vsi med sabo poznamo vsaj na videz in nikoli nismo imeli večjih problemov drug z drugimi. Vedno smo skupaj držali in se upirali diskriminaciji, ki se nam je dogajala zaradi naših imen in priimkov. Celo nočni lokali na Jesenicah vrtijo »balkan« muziko, na cesti vedno lahko slišiš nekoga govoriti po »naše« in skoraj nobenega to ne moti. Seveda, se še vedno najdejo tisti, ki nam zabrusijo, da se vrnemo nazaj v Bosno, ampak drugače ni toliko hudo. Je pa res, da je subkultura »čefurjev« zelo močna na Jesenicah, držimo skupaj in se ne predamo. Ravno zaradi tega zaničevanja s strani Slovencev držimo skupaj in se upiramo temu, da smo manjvredni ker smo na »ič«.

Jaz: Si bil kdaj socialno izključen zaradi materialne revščine?

Melita: Ja, bila sem velikokrat. Doma nismo imeli veliko denarja, kot sem že omenila, smo do mojega trinajstega leta živeli v baraki, ki je bila skoraj razpadla. Imeli smo samo eno sobo, kjer smo spali jaz, mami, oče in brat. Ravno zato, nikoli nisem mogla pripeljati kolegic k sebi domov, ker me je bilo vedno sram mojega doma. Tudi kasneje, ko smo se preselili v blok in v

večje stanovanje, sem bila izključena iz družbe, ker doma nikoli ni bilo dovolj denarja, da bi mi oče lahko dal za sladoled in velikokrat nisem mogla iti s kolegicami v slaščičarno. Tudi oblačila se nikoli nisem po zadnji modi in sem vedno nosila oblačila iz druge roke. Tudi zaradi tega so me zbadali v osnovni šoli. Ko sem začela v srednjo šolo, sem imela štipendijo in sem si lahko kdaj kupila kaj lepšega za obleči in sem bila videti veliko bolje in urejeno. Seveda, nisem imela prenosnega računalnika kot moji vrstniki, niti dobrega telefona. To sem si s trdim delom kupila kasneje, ko sem začela študirati in delati kot študentka v lokalih. Tudi izpit za avto sem si sama plačala, sem delala celo poletje kot zmešana v lokalih, da sem si lahko to privoščila. Ravno tako svoj prvi avto. Vse sem si sama kupila. Na faks sem se vpisala izredno, ker nisem imela dovolj točk za redni program. Šolnino si še vedno sama plačujem in si jo tudi bom, kajti vem, da mi starši ne morejo pomagati. Ne, da si nebi želeli, vendar ne morejo. Delam kot natakarica v nekem lokalu in si tako uspem poravnati stroške za šolo in avto. Je pa res, da zaradi tega nikoli nimam denarja, da bi odšla z prijateljicami na morje ali pa, da bi lahko veliko hodila ven »žurat«. Pač, lahko bi rekla, da sem tu izključena zaradi materialne revščine, ker si vsega ne morem privoščiti. Vendar se ne pritožujem. Življenje, ki sem ga imela me je oblikovalo v močno osebo, ki z lastnim trdom in delom lahko doseže kar si želi. Bo prišel dan, ko bom imela dobro službo in bom nadoknadila zamujeno. Važno je, da smo bogati v srcu in ljubezni, ostalo so malenkosti.